UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

Dipòsit digital de documents de la UAB

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Castells Bertran, Júlia. *Decolonització, interculturalitat i intel·ligència emocional al grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona*. Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2026 (Educació social). 167 pàg.

This version is available at https://ddd.uab.cat/record/336481

under the terms of the BY-NC-ND license.

TREBALL DE FINAL DE GRAU

DECOLONITZACIÓ, INTERCULTURALITAT I INTEL·LIGÈNCIA EMOCIONAL AL GRAU EN EDUCACIÓ SOCIAL DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Grau en Educació Social
Universitat Autònoma de Barcelona

Grau en Educació Social
Curs 2025/2026
Tutor: Juan José Ramírez Romero
Departament de Pedagogia Aplicada
Autora: Júlia Castells Bertran - 1631717

Resum

Aquest Treball de Final de Grau analitza la presència de la decolonització, la interculturalitat i la intel·ligència emocional en la formació del grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), i també la seva relació amb la pràctica socioeducativa. Mitjançant una metodologia mixta basada en l'anàlisi documental de 38 guies docents, un qüestionari adreçat a l'alumnat, amb 31 participants, i una entrevista semiestructurada a un educador social en actiu, s'ha buscat identificar com aquestes tres dimensions són incorporades en la formació i com són percebudes en relació amb l'exercici professional. L'anàlisi ha permès observar una presència desigual de les tres dimensions, amb més incorporació de la interculturalitat, seguida de la intel·ligència emocional i, finalment, de la decolonització. Els resultats també mostren que aquests continguts tenen una presència especialment vinculada a determinades assignatures i que l'alumnat i el professional entrevistat consideren rellevant la dimensió emocional i la revisió crítica de la mateixa mirada en la pràctica socioeducativa. El treball posa de manifest la necessitat d'avançar cap a una formació més transversal que articuli la diversitat cultural, la perspectiva decolonial i la dimensió emocional, promovent espais de reflexió crítica sobre la mateixa subjectivitat i les relacions de poder presents en la intervenció socioeducativa.

Paraules clau: decolonització; interculturalitat; intel·ligència emocional; Educació Social; formació universitària; pràctica socioeducativa.

Resumen

Este Trabajo de Fin de Grado analiza la presencia de la decolonización, la interculturalidad y la inteligencia emocional en la formación del grado de Educación Social de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), así como su relación con la práctica socioeducativa. Mediante una metodología mixta basada en el análisis documental de 38 guías docentes, un cuestionario dirigido al alumnado, con 31 participantes, y una entrevista semiestructurada a un educador social en activo, se ha buscado identificar cómo estas tres dimensiones son incorporadas en la formación y cómo son percibidas en relación con el ejercicio profesional. El análisis ha permitido observar una presencia desigual de las tres dimensiones, con una mayor incorporación de la interculturalidad, seguida de la inteligencia emocional y, finalmente, de la decolonización. Los resultados también muestran que estos contenidos tienen una presencia especialmente vinculada a determinadas asignaturas y que el alumnado y el profesional entrevistado consideran relevante la dimensión emocional y la revisión crítica de la propia mirada en la práctica socioeducativa. El trabajo pone de manifiesto la necesidad de avanzar hacia una formación más transversal que articule la diversidad cultural, la perspectiva decolonial y la dimensión emocional, promoviendo espacios de reflexión crítica sobre la propia subjetividad y las relaciones de poder presentes en la intervención socioeducativa.

Palabras clave: decolonización; interculturalidad; inteligencia emocional; Educación Social; formación universitaria; práctica socioeducativa.

Abstract

This Final Degree Project analyses the presence of decolonization, interculturality, and emotional intelligence in the Social Education degree programme at the Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), as well as their relationship with socio-educational practice. Using a mixed-methods approach based on the documentary analysis of 38 course syllabi, a questionnaire addressed to students, with 31 participants, and a semi-structured interview with a practising social educator, the study sought to identify how these three dimensions are incorporated into the training programme and how they are perceived in relation to professional practice. The analysis revealed an unequal presence of the three dimensions, with interculturality being the most widely incorporated, followed by emotional intelligence and, finally, decolonization. The results also show that these contents are particularly associated with certain courses and that both students and the interviewed professional consider the emotional dimension and the critical examination of one's own perspective to be relevant in socio-educational practice. The study highlights the need to move towards a more transversal approach to training that integrates cultural diversity, a decolonial perspective, and the emotional dimension, promoting spaces for critical reflection on subjectivity and power relations within socio-educational intervention.

Keywords: decolonization; interculturality; emotional intelligence; Social Education; university education; socio-educational practice.

A la meva família, per impulsar-me a marxar,
descobrir món i viure noves experiències,
que, d'una manera o altra,
m'han portat fins a fer aquest treball.

Índex

1. INTRODUCCIÓ **2**
2. DEFINICIÓ DEL PROBLEMA I JUSTIFICACIÓ **3**
3. OBJECTIUS **5**
4. MARC TEÒRIC **6**
4.1. Colonialitat i pensament decolonial 7
4.2. Pedagogia crítica i Educació Social 8
4.3. Intel·ligència emocional i pràctica socioeducativa 10
4.4. Subjectivitat, colonialitat i pràctica socioeducativa 12
5. CONTEXTUALITZACIÓ **14**
6. DISSENY METODOLÒGIC **14**
6.1. Anàlisi documental 15
6.2. Entrevista semiestructurada 16
6.3. Qüestionari 17
6.4. Anàlisi de les dades 18
7. RESULTATS DE LA RECERCA **19**
7.1. Resultats de l'anàlisi del grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona 19
7.2. Resultats de l'entrevista 21
7.3. Resultats de l'enquesta 23
8. DISCUSSIÓ DELS RESULTATS **24**
9. CONCLUSIONS **27**
10. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES **30**
ANNEXOS **1**
Annex 1 - Taula 1: Revisió de la bibliografia 1
Annex 2 - Taula 2: Categories d'anàlisi documental 6
Annex 3: Guió entrevista semiestructurada 6
Annex 4 - Taula 3: Estructura del qüestionari 7
Annex 5: Anàlisi documental - Taula i gràfics assignatures 8
Annex 6: Anàlisi bibliogràfic- Taules i gràfics 33
Annex 7: Transcripció entrevista 113
Annex 8: Resultats enquesta 123

1. INTRODUCCIÓ

L'Educació Social s'inscriu en un projecte ètic i polític orientat a la transformació social, la defensa dels drets humans i la construcció de societats més justes i inclusives. En un context global marcat per la mobilitat humana, la diversitat cultural i les desigualtats persistents entre territoris, la intervenció socioeducativa es desenvolupa en escenaris profundament travessats per relacions històriques de poder, dominació i resistència. Autors com Quijano (2014) assenyalen que aquestes desigualtats no poden entendre's únicament des d'una perspectiva econòmica o social, sinó que responen a una lògica més profunda de colonialitat que continua estructurant el coneixement, les relacions socials i les subjectivitats.

En aquest marc, el pensament decolonial aporta una mirada crítica que qüestiona la centralitat del saber occidental i la seva pretensió d'universalitat. Segons Walsh (2009), la colonialitat no és un fenomen del passat, sinó una estructura vigent que influeix en la manera com es produeix el coneixement, com s'organitzen les institucions educatives i com es construeixen les relacions amb l'alteritat. Les pedagogies decolonials, tal com desenvolupa Walsh (2013), proposen processos educatius orientats no només a la transmissió de continguts, sinó a la transformació de les formes de pensar, sentir i relacionar-se, posant en qüestió les jerarquies culturals i epistèmiques normalitzades.

Des d'aquesta perspectiva, l'educació esdevé un espai clau per a la presa de consciència crítica i l'alliberament, en la línia del pensament de Paulo Freire (2005), qui defensa una pedagogia basada en el diàleg, la reflexió crítica i el reconeixement dels sabers situats. Així mateix, autores com Rivera Cusicanqui (2018) i Segato (2018) contribueixen a ampliar aquest debat, evidenciant com les lògiques colonials es reprodueixen de manera subtil en les pràctiques quotidianes, en els discursos institucionals i en les relacions interpersonals.

En aquest context, la decolonització es planteja com un procés complex que va més enllà de les estructures externes i que interpel·la també les subjectivitats individuals. Entendre com aquestes lògiques colonials s'inscriuen en les pràctiques professionals i en la identitat de les educadores i educadors socials esdevé un repte fonamental per avançar cap a una Educació Social coherent amb els seus principis transformadors.

Aquest Treball de Fi de Grau s'emmarca en aquest debat i s'organitza en diferents apartats. En primer lloc, es presenta un marc teòric que recull les aportacions principals del pensament decolonial i la seva relació amb l'Educació Social, com també el concepte d'intel·ligència emocional. En segon lloc, es descriu el disseny metodològic del treball. Posteriorment, s'exposen els resultats obtinguts i la seva anàlisi, i finalment es presenten les conclusions i propostes de reflexió per a la formació i la pràctica professional.

2. DEFINICIÓ DEL PROBLEMA I JUSTIFICACIÓ

Encara que l'Educació Social es defineix com una disciplina orientada a la transformació social i compromesa amb valors com la justícia social, la inclusió i el respecte a la diversitat cultural (Asociación Estatal de Educación Social [ASEDES], 2007), diferents autores i autors del pensament decolonial assenyalen que la producció de coneixement i els processos de formació universitària continuen sustentant-se majoritàriament en epistemologies d'arrel occidental, fet que dificulta la incorporació d'altres perspectives i sabers (Quijano, 2014; Walsh, 2009; Rivera Cusicanqui, 2018). Aquesta centralitat occidental, sovint presentada com a neutral, universal i objectiva, dificulta la identificació i problematització de les lògiques colonials que travessen tant els continguts formatius com les pràctiques professionals que se'n deriven. Tal com assenyala Walsh (2009), la colonialitat no pertany exclusivament al passat històric, sinó que continua operant en el present com un patró estructural que organitza les formes de pensar, conèixer i relacionar-nos, i que tendeix a situar uns sabers per sobre d'altres, jerarquitzant cultures, experiències i formes de vida.

En aquest context, les futures educadores i educadors socials poden incorporar de manera inconscient visions jeràrquiques sobre la cultura, el coneixement i les relacions socials, que condicionen la seva mirada professional i la forma en què intervenen amb persones i comunitats culturalment diverses. Des de la perspectiva de la interculturalitat crítica, Walsh (2007, 2009) adverteix que molts enfocaments educatius que es presenten com a inclusius no qüestionen les bases epistèmiques eurocèntriques, sinó que poden reproduir de manera subtil la colonialitat del saber i del poder, reforçant processos de subalternació i racialització. Aquestes dinàmiques poden reproduir formes subtils de paternalisme, d'universalització de l'experiència occidental o de deslegitimació de pràctiques i sabers que no encaixen dins dels paràmetres hegemònics establerts, limitant així la construcció de relacions socioeducatives realment horitzontals i transformadores.

En aquest treball, la decolonització individual s'entendrà com un procés de revisió crítica de la mateixa subjectivitat, orientat a identificar i qüestionar les formes de pensar, els valors, les creences i les jerarquies de coneixement que poden haver estat interioritzades en el marc de la colonialitat. Aquesta aproximació parteix de la concepció de Quijano (2014), segons la qual la colonialitat no opera únicament sobre les estructures socials i econòmiques, sinó també sobre el coneixement i la subjectivitat. En aquesta mateixa línia, el pensament decolonial posa de manifest la manera com la colonialitat del saber i del ser incideix en les formes d'interpretar la realitat i de construir les mateixes subjectivitats (Mignolo, 2009; Walsh, 2009). Per tant, en el marc d'aquest treball, la decolonització individual farà referència al procés conscient de revisar la mateixa mirada i els mateixos marcs de referència per reconèixer i qüestionar possibles formes de reproducció de la colonialitat en la manera de pensar, sentir i relacionar-se amb l'alteritat.

Aquesta problemàtica adquireix una rellevància especial en contextos d'intervenció caracteritzats per la mobilitat, la interculturalitat i la dimensió internacional, on el contacte amb realitats socials, culturals i històriques diverses pot generar situacions de xoc cultural. En aquest sentit, la motivació personal d'aquest treball sorgeix de l'impacte de realitzar unes pràctiques internacionals a Sud-amèrica, concretament a Xile. La consciència prèvia del xoc cultural que podia implicar aquesta experiència posa de manifest la necessitat de revisar críticament els mateixos marcs d'interpretació, així com les expectatives, valors i posicionaments des dels quals s'afronta la intervenció socioeducativa en contextos travessats per una història colonial compartida.

La construcció de la identitat professional en Educació Social no és únicament un procés tècnic o metodològic, sinó que està profundament condicionat per dimensions subjectives i emocionals. Les experiències personals, les vivències formatives i les emocions que emergeixen davant la diferència cultural influeixen en la pràctica professional. En aquest sentit, la decolonització individual es vincula estretament amb el desenvolupament de la intel·ligència emocional, entesa com la capacitat de reconèixer, comprendre i gestionar les pròpies emocions i les dels altres (Goleman, 1995). Identificar emocions com la incomoditat, la por, la resistència o el paternalisme davant l'alteritat cultural pot resultar fonamental per evitar la reproducció de relacions asimètriques i dinàmiques de poder subtils en la intervenció socioeducativa. Aquesta dimensió emocional resulta especialment rellevant si es té en compte que, tal com assenyala Walsh (2009), la colonialitat també opera sobre les subjectivitats i les formes de relacionar-se amb l'alteritat.

Malgrat la rellevància d'aquestes qüestions, es pot plantejar fins a quin punt la formació universitària en Educació Social ha incorporat de manera sistemàtica la perspectiva decolonial i el desenvolupament de la intel·ligència emocional associat a aquesta. En aquest sentit, es planteja la possibilitat que la perspectiva decolonial ocupi un lloc menys explícit en els processos formatius en comparació amb altres enfocaments crítics.

Sobre aquest punt, es pot considerar si la possible manca d'espais formatius orientats a facilitar processos de reflexió profunda sobre la colonialitat interioritzada pot influir en el desenvolupament d'una pràctica professional conscient dels mateixos biaixos culturals i emocionals, especialment en contextos d'intervenció intercultural o internacional.

Davant d'aquesta situació, aquest Treball de Fi de Grau parteix tant d'una inquietud acadèmica com d'una motivació personal, amb l'objectiu d'explorar fins a quin punt la decolonització individual és percebuda com una necessitat dins del grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona i quin lloc ocupa, o podria ocupar, tant en la formació inicial com en l'exercici professional. Per a això, es planteja una anàlisi del grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona, com també la realització d'una entrevista a un professional en actiu en un centre residencial d'acció educativa de Barcelona i un qüestionari adreçat a l'alumnat de la mateixa universitat, amb la finalitat d'explorar els seus discursos, experiències i percepcions entorn de la colonialitat interioritzada, la gestió emocional i la seva incidència en la pràctica socioeducativa. Aquest enfocament permetrà reflexionar sobre la pertinència d'incorporar la decolonització individual com un procés de revisió crítica de la mateixa mirada i com un element rellevant per afrontar contextos de diversitat cultural i avançar cap a una Educació Social més coherent amb els seus principis ètics i transformadors.

3. OBJECTIUS

En relació amb els objectius de treball, a partir del plantejament establert als apartats anteriors, s'han delimitat un seguit d'objectius que serveixen de guia per l'execució del TFG.

Com a objectiu general de la investigació, es presenta el següent:

> *Explorar el paper de la decolonització individual en la formació de les educadores i els educadors socials de la Universitat Autònoma de Barcelona, així com la seva relació amb el desenvolupament de la intel·ligència emocional i l'exercici de la pràctica professional en contextos d'intervenció intercultural.*

Seguidament, pel que fa als objectius específics, estan plantejats en funció del desenvolupament de l'estudi en qüestió. Per tant, aquests són:

- Identificar els continguts relacionats amb la decolonització, la interculturalitat i la gestió emocional en el pla d'estudis del grau en Educació Social, així com la diversitat dels referents bibliogràfics presents en les assignatures.
- Explorar la perspectiva d'un professional d'Educació Social sobre el paper de la decolonització individual, la interculturalitat i la intel·ligència emocional en la pràctica socioeducativa.
- Analitzar les percepcions de l'alumnat i la perspectiva d'un professional d'Educació Social sobre la importància de la decolonització individual i la gestió emocional en la formació i la pràctica professional.

4. MARC TEÒRIC

El marc teòric d'aquest treball té com a objectiu explorar la relació entre la decolonització individual, la formació en Educació Social i la dimensió emocional de la pràctica socioeducativa. Per tal d'abordar aquesta qüestió, el marc teòric s'organitza a partir de diversos eixos conceptuals que permeten situar el tema d'investigació dins del camp de l'educació crítica i del pensament decolonial.

En primer lloc, s'aborda el pensament decolonial i el concepte de colonialitat a partir de les aportacions d'autors i autores com Aníbal Quijano, Catherine Walsh, Silvia Rivera Cusicanqui i Rita Segato. Quijano (2014) planteja el concepte de colonialitat del poder per explicar com les jerarquies racials, culturals i epistèmiques generades durant el colonialisme continuen estructurant les relacions socials, econòmiques i de coneixement en l'actualitat. En aquesta línia, Walsh (2009) assenyala que la colonialitat no pertany exclusivament al passat històric, sinó que continua operant en el present com un patró de poder que influeix en les formes de producció i legitimació del coneixement. D'altra banda, Rivera Cusicanqui (2018) i Segato (2018) aprofundeixen en la crítica de les lògiques colonials des de perspectives llatinoamericanes, qüestionant les formes hegemòniques de producció del coneixement i les relacions de poder.

Aquestes perspectives permeten comprendre com les lògiques colonials mantenen la seva influència en la producció de coneixement, en les institucions educatives i en les formes de relació social, generant jerarquies culturals i epistèmiques que també poden reproduir-se en les pràctiques socioeducatives.

En segon lloc, s'incorpora la pedagogia crítica, especialment a partir del pensament de Paulo Freire, qui concep l'educació com una pràctica orientada al desenvolupament de la consciència crítica i a la transformació social. Aquesta perspectiva permet entendre que el procés educatiu no es limita a la transmissió de continguts, sinó que implica el diàleg i la reflexió crítica sobre les relacions de poder, afavorint processos d'emancipació (Freire, 2005).

En tercer lloc, el marc teòric aborda el concepte d'intel·ligència emocional, desenvolupat inicialment per Salovey i Mayer (1990) i posteriorment popularitzat i ampliat per Goleman (1995). També s'incorpora la perspectiva de Bisquerra (2000, 2009) sobre les competències emocionals i el seu caràcter educable. Aquestes aportacions permeten destacar la rellevància de la dimensió emocional en la pràctica socioeducativa, especialment en contextos caracteritzats per la complexitat relacional, la vulnerabilitat i la diversitat cultural. Finalment, es relaciona la intel·ligència emocional amb la pedagogia crítica i el pensament decolonial, entenent-la com una dimensió que pot afavorir l'autoconeixement, la reflexió crítica i la revisió de les mateixes subjectivitats.

Per concloure, aquests eixos convergeixen en una mirada integradora que posa en relació la colonialitat, la subjectivitat i la dimensió emocional de la pràctica socioeducativa, fet que permet analitzar com aquestes dimensions poden influir en la construcció de la identitat professional en Educació Social.

Cal assenyalar que aquest marc teòric no pretén abordar de manera exhaustiva tots els corrents del pensament decolonial ni totes les teories sobre les emocions en educació, sinó centrar-se en aquelles aportacions que permeten comprendre la relació entre colonialitat, subjectivitat, emocions i pràctica professional.

4.1. Colonialitat i pensament decolonial

El concepte de colonialitat constitueix un eix central per comprendre les dinàmiques de poder que estructuren les societats contemporànies més enllà del període històric del colonialisme. Tal com planteja Aníbal Quijano (2000), la colonialitat del poder fa referència a un patró global de dominació que sorgeix amb la modernitat i que continua vigent en l'actualitat. En aquest sentit, l'autor assenyala que "la colonialitat és un dels elements constitutius i específics del patró mundial de poder capitalista" i que es fonamenta en "la imposició d'una classificació racial/ètnica de la població del món com a pedra angular d'aquest patró de poder" (Quijano, 2000, p. 342, traducció pròpia). Així, la modernitat no pot entendre's sense la seva cara oculta: la colonialitat, que articula jerarquies racials, econòmiques i epistèmiques.

En aquesta línia, Catherine Walsh (2009) amplia aquesta perspectiva assenyalant que la colonialitat continua operant en el present, especialment en l'àmbit del coneixement. L'autora qüestiona la imposició del coneixement eurocèntric com a referent universal i assenyala que la seva universalització constitueix un dels problemes centrals de la geopolítica del coneixement (Walsh, 2009). Aquesta hegemonia epistèmica implica la deslegitimació d'altres formes de coneixement i contribueix a la reproducció de jerarquies culturals i intel·lectuals.

A partir d'aquesta crítica, el pensament decolonial emergeix com una proposta orientada a qüestionar i transformar aquestes lògiques de dominació. En aquest sentit, la decolonialitat no es limita a una teoria, sinó que constitueix també un projecte polític i pràctic. Walsh (2009) afirma que "la decolonialitat no és un nou paradigma, sinó una manera d'anomenar un projecte centenari amb el seu recent ressorgiment" (p. 234, traducció pròpia). Aquesta concepció implica no només resistir les estructures colonials, sinó també generar alternatives que permetin qüestionar les formes hegemòniques de pensar, conèixer i relacionar-se.

En aquest procés, les pedagogies decolonials adquireixen un paper fonamental. Segons Walsh (2013), aquestes no es limiten a la transmissió de continguts, sinó que es construeixen en les mateixes lluites socials com a eines de transformació. En aquest sentit, les pedagogies es vinculen amb processos de resistència, insurgència, re-existència i re-humanització, i es construeixen en les mateixes lluites socials (Walsh, 2013). Aquesta perspectiva permet entendre la pedagogia com una pràctica vinculada als processos de transformació social i de construcció d'altres formes de coneixement i existència.

Aquesta concepció connecta amb la idea de decolonització com a procés de desaprenentatge i reaprenentatge. En recuperar el pensament de Frantz Fanon, Walsh (2013) vincula els processos de decolonització amb la necessitat de qüestionar i desaprendre el que s'ha imposat per la colonització i la deshumanització, per tal de construir altres formes de ser i existir. D'aquesta manera, la decolonització es pot entendre també com un procés de transformació de les subjectivitats i de les formes en què les persones interpreten la realitat.

Des d'una perspectiva més crítica, Silvia Rivera Cusicanqui (2018) adverteix sobre el risc que els discursos crítics puguin reproduir lògiques colonials quan es desvinculen de les pràctiques i experiències dels pobles. Aquesta mirada posa de relleu la necessitat de construir epistemologies situades i vinculades a contextos històrics concrets. De manera complementària, Segato (2018) analitza com les lògiques de dominació es manifesten també en les relacions socials i de gènere,

evidenciant que aquestes no operen únicament en l'àmbit estructural, sinó també en les pràctiques quotidianes i en les formes de relació.

Aquest conjunt d'aportacions permet entendre la colonialitat com una estructura complexa que travessa no només les institucions i el coneixement, sinó també les subjectivitats. En aquest sentit, Maldonado-Torres (2007) assenyala que la colonialitat es manté present en la cultura, el sentit comú i l'autoimatge dels pobles, fet que evidencia la seva profunditat i persistència en la vida quotidiana.

Malgrat les diferències existents entre aquests autors i autores, és possible identificar un nucli comú que constitueix la base conceptual d'aquesta investigació. Les seves aportacions permeten entendre que les desigualtats contemporànies no poden explicar-se únicament a partir de les condicions materials actuals, sinó que també responen a formes històriques de producció del coneixement, de construcció de les identitats i d'organització del poder. Aquesta perspectiva permet entendre que la decolonització no consisteix simplement a incorporar nous continguts sobre diversitat cultural als plans d'estudi, sinó també a revisar críticament les categories des de les quals les professionals interpreten la realitat i desenvolupen la seva pràctica.

Des d'aquesta perspectiva, es considera que la formació en Educació Social hauria d'anar més enllà de l'adquisició de competències tècniques i promoure processos continus de reflexivitat professional. Això implica que les futures educadores i educadors socials desenvolupin la capacitat d'identificar els seus propis marcs culturals, reconèixer els possibles biaixos presents en la seva pràctica i analitzar de quina manera les relacions de poder poden reproduir-se, fins i tot de forma involuntària, en els processos d'acompanyament socioeducatiu. En aquest sentit, la perspectiva decolonial no ofereix receptes metodològiques tancades, sinó un posicionament ètic i epistemològic que convida a qüestionar permanentment allò que es considera normal, universal o objectiu.

Tanmateix, la revisió de la literatura realitzada per a aquest treball posa de manifest una limitada presència d'estudis que analitzin de manera integrada la relació entre la decolonització individual, la intel·ligència emocional i la formació universitària en Educació Social. Aquesta absència d'enfocaments interdisciplinaris dificulta comprendre com els processos de revisió crítica dels propis imaginaris poden influir en la construcció de la identitat professional de les futures educadores i educadors socials. Precisament, és en aquest espai on se situa la present investigació, que proposa analitzar fins a quin punt aquestes dimensions poden articular-se per afavorir una pràctica socioeducativa més crítica, reflexiva i compromesa amb la justícia social.

4.2. Pedagogia crítica i Educació Social

Si el pensament decolonial permet identificar les estructures històriques que continuen reproduint desigualtats, la pedagogia crítica aporta eines per qüestionar-les i transformar-les des de l'acció educativa. Ambdues perspectives comparteixen la idea que l'educació no és una pràctica neutral, sinó un procés travessat per relacions de poder que pot contribuir tant a reproduir com a qüestionar les desigualtats socials. Aquesta concepció resulta especialment rellevant en l'àmbit de l'Educació Social, on la intervenció professional implica acompanyar persones i comunitats en processos de canvi que no poden desvincular-se dels contextos socials, culturals i polítics en què es produeixen.

La pedagogia crítica constitueix un marc teòric fonamental per comprendre el paper de l'educació com a eina de transformació social i emancipació. En aquest sentit, el pensament de Paulo Freire

esdevé una referència central, en tant que concep l'educació com una pràctica orientada a la presa de consciència crítica i a la superació de les relacions d'opressió. Des d'aquesta perspectiva, "ningú educa ningú, ningú s'educa a si mateix, els homes s'eduquen entre ells mediatitzats pel món" (Freire, 2005, p. 92, traducció pròpia), posant de manifest el caràcter relacional, dialògic i contextual del procés educatiu.

Des d'aquesta perspectiva, l'educació deixa de ser entesa com un procés unidireccional de transmissió de coneixement per esdevenir un espai de construcció compartida de significats. Freire (2005) critica el model educatiu tradicional, que denomina "educació bancària", en què el coneixement es presenta com un contingut que l'educador diposita en l'educand, situant aquest últim en una posició principalment receptiva. En contraposició, proposa una educació problematitzadora basada en el diàleg, la reflexió crítica i la participació activa. Aquesta educació permet que les persones desenvolupin una percepció crítica de la realitat i comprenguin el món com una realitat en procés i susceptible de transformació (Freire, 2005).

Aquest enfocament estableix un diàleg directe amb el pensament decolonial, en tant que ambdós comparteixen la voluntat de qüestionar les jerarquies de poder i de coneixement que estructuren les societats contemporànies. La pedagogia crítica contribueix així a generar processos educatius que no només transmetin continguts, sinó que promoguin la presa de consciència sobre les estructures de dominació, inclosa la colonialitat. En aquest sentit, l'educació es configura com un espai per a la desnaturalització de les desigualtats i per a la construcció de subjectivitats crítiques i emancipades.

A més, la dimensió dialògica que proposa Freire implica el reconeixement dels sabers i les experiències de les persones implicades en el procés educatiu. Aquest plantejament permet qüestionar la jerarquització del coneixement i resulta especialment rellevant en contextos interculturals, en què determinades formes de saber han estat històricament invisibilitzades o deslegitimades. Des d'aquesta perspectiva, la pedagogia crítica pot contribuir a la construcció d'espais educatius més horitzontals, inclusius i respectuosos amb la diversitat de sabers i experiències (Freire, 2005).

En l'àmbit de l'Educació Social, aquesta perspectiva adquireix una rellevància particular, atès que la pràctica professional es desenvolupa en contextos marcats per desigualtats socials, culturals i econòmiques. Entendre l'educació com una pràctica d'alliberament implica assumir un posicionament ètic i polític orientat a la promoció de l'autonomia, la participació i la justícia social. Això exigeix no només la incorporació de coneixements tècnics, sinó també el desenvolupament d'una actitud crítica i reflexiva respecte de les mateixes pràctiques professionals i dels marcs des dels quals s'intervé.

D'acord amb aquest plantejament, s'incorpora en aquest treball el concepte de reflexivitat professional, entès com un procés que, més enllà de la reflexió puntual sobre la mateixa pràctica, implica revisar de manera continuada els marcs de referència, els valors, les creences i els possibles biaixos que orienten les decisions professionals. Aquesta actitud crítica i reflexiva permet identificar com determinades categories aparentment neutres poden reproduir estereotips, relacions de poder o interpretacions simplificades de la realitat social. Des d'aquesta perspectiva, formar educadores i educadors socials crítics no consisteix únicament a ampliar els seus coneixements teòrics, sinó també

a desenvolupar la capacitat de qüestionar permanentment la mateixa mirada professional (Freire, 2005).

Aquest plantejament adquireix una rellevància especial en el context social actual. Les societats contemporànies afronten reptes derivats de la diversitat cultural, les desigualtats socials i la circulació de discursos que poden reforçar processos d'exclusió i discriminació. En aquest context, les professionals de l'Educació Social necessiten eines que els permetin analitzar críticament els discursos socials, comprendre com es construeix l'alteritat i intervenir des d'una perspectiva basada en els drets humans, la cohesió comunitària i la justícia social. En aquest sentit, la pedagogia crítica ofereix un marc especialment útil perquè situa l'educació com un espai de diàleg, participació i transformació, davant discursos que tendeixen a simplificar la complexitat social o a reforçar processos d'exclusió.

4.3. Intel·ligència emocional i pràctica socioeducativa

La pràctica socioeducativa es desenvolupa en contextos relacionals en què les educadores i els educadors socials acompanyen persones i col·lectius diversos. En aquest sentit, el Codi Deontològic de l'educador i l'educadora social destaca la importància de la relació educativa, basada en el respecte, el reconeixement de la persona i la seva participació activa en el procés d'acompanyament (ASEDES, 2007). Aquesta dimensió relacional situa les habilitats i les competències personals com un element rellevant per a l'exercici professional i permet introduir la dimensió emocional com un aspecte vinculat a la qualitat de les relacions socioeducatives.

El concepte d'intel·ligència emocional va ser formulat inicialment per Salovey i Mayer (1990), que el plantegen com un conjunt d'habilitats relacionades amb la percepció, l'expressió, la comprensió i la regulació de les emocions pròpies i alienes, així com amb l'ús de la informació emocional per orientar el pensament i l'acció. Aquesta perspectiva situa les emocions com un element integrat en els processos cognitius i en la presa de decisions, qüestionant la separació estricta entre raó i emoció (Salovey & Mayer, 1990).

Posteriorment, Goleman (1995) amplia i popularitza aquesta conceptualització, defensant la rellevància de la intel·ligència emocional tant en l'àmbit personal com professional. La seva proposta identifica cinc dimensions principals: l'autoconeixement emocional, l'autoregulació, la motivació, l'empatia i les habilitats socials. Aquest conjunt de competències permet comprendre i gestionar les pròpies emocions, relacionar-se amb les altres persones i afrontar de manera més adequada situacions complexes (Goleman, 1995). En professions de caràcter relacional, com l'Educació Social, aquestes habilitats adquireixen una rellevància particular, ja que una part significativa de la intervenció es construeix a partir de la relació educativa i del vincle que s'estableix amb les persones acompanyades.

Des d'una perspectiva educativa, Bisquerra (2000, 2009) desenvolupa el concepte de competències emocionals i les entén com un conjunt de coneixements, capacitats, habilitats i actituds necessàries per prendre consciència, comprendre, expressar i regular adequadament els fenòmens emocionals. L'autor planteja que aquestes competències poden ser educades i desenvolupades al llarg de la vida, i les estructura en cinc grans dimensions: la consciència emocional, la regulació emocional, l'autonomia emocional, la competència social i les competències per a la vida i el benestar

(Bisquerra, 2000, 2009). En aquest sentit, l'educació emocional es configura com un procés continu orientat al desenvolupament integral de la persona i al foment del benestar personal i social.

Aquestes competències adquireixen una rellevància especial en l'àmbit de l'Educació Social, ja que la intervenció professional es desenvolupa en contextos marcats per la vulnerabilitat, la desigualtat social i la diversitat cultural. Les educadores i els educadors socials poden afrontar situacions que generen frustració, impotència, incertesa o implicació afectiva, fet que requereix disposar d'eines per reconèixer i gestionar les pròpies respostes emocionals. En aquest context, la consciència emocional permet identificar les pròpies reaccions davant determinades situacions, mentre que la regulació emocional pot facilitar respostes més reflexives i ajustades. Paral·lelament, les competències socials i l'empatia contribueixen a construir relacions educatives basades en l'escolta, el respecte mutu i el reconeixement de les necessitats i experiències de les persones acompanyades (Bisquerra, 2000, 2009).

Aquesta perspectiva es pot relacionar amb la pedagogia crítica de Paulo Freire (2005), que defensa una educació orientada a la presa de consciència crítica i a la comprensió de les estructures socials i les relacions de poder que condicionen la realitat. Des d'aquesta perspectiva, el procés educatiu no es limita a l'adquisició de coneixements, sinó que també implica revisar les pròpies formes d'entendre i interpretar el món. En aquest sentit, les competències intrapersonals vinculades a la intel·ligència emocional, especialment l'autoconeixement i l'autoregulació, poden contribuir al desenvolupament d'una pràctica professional més conscient, crítica i reflexiva (Freire, 2005; Goleman, 1995).

Des del pensament decolonial, aquesta relació adquireix una significació particular. Tal com plantegen Quijano (2014), Walsh (2009, 2013) i Rivera Cusicanqui (2018), la colonialitat no actua exclusivament sobre les estructures polítiques, econòmiques o institucionals, sinó que també incideix en les formes de percebre, interpretar i relacionar-se amb el món. En aquest sentit, les subjectivitats es troben travessades per processos històrics i socials que poden influir en la manera com les persones interpreten la realitat i es posicionen davant dels altres. Des d'aquesta perspectiva, resulta pertinent considerar també la dimensió emocional com un possible espai de revisió de les pròpies subjectivitats i dels marcs des dels quals s'interpreta l'alteritat.

En aquest sentit, aquest treball planteja que el desenvolupament de determinades competències emocionals pot contribuir als processos de decolonització individual, especialment quan aquestes s'orienten cap a la revisió crítica de la pròpia mirada. L'autoconeixement pot facilitar la identificació de prejudicis, pors, actituds paternalistes o altres formes de posicionament que poden operar de manera poc conscient en la pràctica professional. Alhora, la regulació emocional pot afavorir la capacitat d'aturar-se i revisar aquestes reaccions abans que condicionin la intervenció educativa, mentre que l'empatia i les competències socials poden contribuir a establir relacions més horitzontals i respectuoses amb l'alteritat. Aquesta articulació no implica entendre la intel·ligència emocional com una eina decolonial en si mateixa, sinó explorar com determinades competències emocionals poden facilitar processos de reflexivitat necessaris per a una pràctica socioeducativa decolonial.

Des d'aquesta perspectiva, la intel·ligència emocional transcendeix una visió centrada exclusivament en el desenvolupament individual i pot entendre's també com un recurs per a la reflexió sobre la

pròpia pràctica professional. Les competències intrapersonals poden afavorir la presa de consciència dels propis posicionaments, mentre que les competències interpersonals poden contribuir a construir relacions educatives fonamentades en el respecte, la participació i el reconeixement de l'altre com a subjecte actiu del procés educatiu (Bisquerra, 2000, 2009; Goleman, 1995). Aquesta articulació entre intel·ligència emocional, pedagogia crítica i pensament decolonial reforça la necessitat de formar professionals capaces d'acompanyar processos de transformació social des d'una mirada conscient, crítica i èticament compromesa.

En definitiva, la intel·ligència emocional constitueix una dimensió rellevant per a l'exercici de l'Educació Social, especialment en una professió basada en la relació i l'acompanyament. La seva incorporació en la formació de les futures educadores i educadors socials pot contribuir a millorar la qualitat de les relacions socioeducatives i afavorir processos de reflexió sobre la pròpia pràctica. En el marc d'aquest treball, aquesta dimensió emocional es relaciona amb la pedagogia crítica i el pensament decolonial per plantejar la necessitat d'una formació que no només desenvolupi competències professionals, sinó que també generi espais de revisió de la pròpia subjectivitat, dels marcs de referència i de les formes de relacionar-se amb l'alteritat.

4.4. Subjectivitat, colonialitat i pràctica socioeducativa

Més enllà de les dimensions estructurals i institucionals, la colonialitat també opera en l'àmbit de les subjectivitats, configurant les formes de percebre, interpretar i relacionar-se amb el món i amb l'alteritat. Tal com planteja Quijano (2014), la colonialitat del poder no només organitza les relacions econòmiques i socials, sinó que també incideix en la construcció de les identitats i en les formes de producció del coneixement. En aquesta línia, Walsh (2009) assenyala que la colonialitat continua operant en el present i condiciona les formes de producció i legitimació del coneixement, així com les maneres d'entendre les relacions socials.

Aquesta perspectiva permet entendre que la pràctica socioeducativa no es desenvolupa des d'una posició neutral, sinó que està travessada per marcs culturals, valors i experiències prèvies que condicionen la mirada professional. Les subjectivitats de les educadores i els educadors socials es construeixen en aquest entramat de relacions de poder i poden incorporar, de manera conscient o inconscient, representacions i jerarquies vinculades a contextos històrics i socials.

En aquest sentit, Rivera Cusicanqui (2018) posa l'accent en la necessitat de qüestionar les formes de pensament interioritzades i de construir coneixements arrelats en experiències i contextos situats. De manera complementària, Segato (2018) analitza la persistència de les relacions de dominació en les pràctiques socials i en les relacions quotidianes. Aquestes aportacions permeten ampliar la comprensió de la colonialitat i considerar-ne també la dimensió vinculada a les subjectivitats, els vincles i les pràctiques quotidianes.

Des d'aquesta perspectiva, la dimensió emocional esdevé un element rellevant per comprendre com les subjectivitats poden incidir en la pràctica socioeducativa. Tal com planteja Goleman (1995), la capacitat de reconèixer i gestionar les pròpies emocions té implicacions en la manera com les persones afronten situacions i estableixen relacions amb els altres. En el context socioeducatiu, emocions com la por, la incomoditat o la inseguretat davant la diferència cultural poden constituir

elements susceptibles de ser analitzats en relació amb els propis marcs de referència i posicionaments professionals.

En aquest marc, la intel·ligència emocional pot contribuir a afavorir processos de reflexió sobre la pròpia pràctica professional. El reconeixement de les pròpies emocions permet identificar reaccions davant determinades situacions i obrir espais de revisió sobre els posicionaments que poden influir en la intervenció. Alhora, la regulació emocional pot facilitar una resposta més reflexiva davant aquestes situacions i contribuir a establir relacions socioeducatives més conscients i respectuoses (Bisquerra, 2000, 2009; Goleman, 1995).

Aquesta mirada connecta amb la pedagogia crítica de Freire (2005), que entén l'educació com un procés orientat a la presa de consciència i a la transformació de la realitat. Des d'aquesta perspectiva, la reflexió crítica sobre la pròpia subjectivitat esdevé rellevant per identificar i qüestionar les formes de pensament i les relacions de poder que poden reproduir-se en els processos educatius.

Tanmateix, aquest procés de revisió crítica pot implicar una dimensió emocional. Qüestionar els propis privilegis, creences o categories d'anàlisi pot generar incomoditat, resistència o inseguretat. En aquest sentit, les competències emocionals poden contribuir a sostenir processos de revisió personal i professional, especialment mitjançant l'autoconeixement, la regulació emocional i l'empatia (Bisquerra, 2000, 2009). D'aquesta manera, la dimensió emocional no s'entén únicament com una qüestió vinculada al benestar professional, sinó també com un possible suport per afrontar processos de reflexió sobre la pròpia pràctica.

Des d'aquesta perspectiva, la subjectivitat professional no constitueix un obstacle que cal eliminar, sinó una realitat que necessita ser reconeguda, analitzada i revisada de manera continuada. La pràctica reflexiva permet identificar els propis marcs d'interpretació, els imaginaris culturals que poden orientar la intervenció i les relacions de poder que poden reproduir-se de manera inconscient durant l'acompanyament socioeducatiu. Aquesta concepció connecta amb la perspectiva decolonial, que planteja la necessitat de revisar les formes de coneixement i els posicionaments des dels quals s'interpreta la realitat (Quijano, 2014; Rivera Cusicanqui, 2018; Walsh, 2009).

Aquest plantejament adquireix una rellevància especial en el context social actual, caracteritzat per la diversitat cultural i per la presència de discursos socials i polítics que poden influir en la manera com es construeix l'alteritat. Davant d'aquest escenari, la tasca de les educadores i els educadors socials requereix capacitat crítica per analitzar els discursos socials i comprendre com aquests poden incidir en les representacions sobre determinats col·lectius i, conseqüentment, en les pràctiques professionals.

Des d'aquesta perspectiva, la formació universitària no hauria de limitar-se a transmetre coneixements sobre exclusió social, interculturalitat o drets humans, sinó que també hauria de generar espais de reflexió que permetin a l'alumnat analitzar els seus propis marcs de referència i la manera com els discursos socials, polítics i mediàtics poden condicionar la mirada professional. Aquesta necessitat resulta especialment pertinent en una professió que intervé en contextos travessats per desigualtats, diversitat cultural i diferents formes d'exclusió social.

Finalment, aquest treball parteix de la idea que la decolonització individual constitueix un procés permanent de revisió crítica de la pròpia subjectivitat. En el marc d'aquesta investigació, aquest procés s'entén a partir de la interrelació de tres dimensions: el desenvolupament del pensament crític, la consciència i gestió de la dimensió emocional i la capacitat d'identificar i qüestionar les relacions de poder que travessen la pràctica professional. Des d'aquesta mirada, la qualitat de la intervenció socioeducativa no depèn únicament dels coneixements tècnics adquirits, sinó també de la disposició de la professional a revisar els seus propis marcs d'interpretació i a construir relacions educatives més conscients, horitzontals i respectuoses amb la diversitat.

5. CONTEXTUALITZACIÓ

La present investigació se situa en el context de la formació universitària en Educació Social i, concretament, en el Grau d'Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), que constitueix l'objecte principal d'anàlisi. L'estudi se centra en el pla d'estudis i en les guies docents de les assignatures, amb l'objectiu d'identificar la presència i la manera com s'incorporen la perspectiva decolonial, la interculturalitat i la intel·ligència emocional. Aquesta anàlisi permet aproximar-se al marc formatiu des del qual es preparen les futures educadores i educadors socials.

La recerca incorpora també la perspectiva professional mitjançant una entrevista semiestructurada a R.C., educador social amb una trajectòria desenvolupada en diferents àmbits socioeducatius i amb divuit anys d'experiència al CRAE Les Palmeres, situat a Sant Andreu del Palomar (Barcelona). La seva experiència permet aproximar-se a la manera com la diversitat cultural, la revisió de la pròpia mirada i la dimensió emocional es manifesten en la pràctica socioeducativa.

Finalment, es recull la percepció de l'alumnat del grau en Educació Social de la UAB mitjançant un qüestionari administrat en format digital. L'instrument permet conèixer la percepció de l'alumnat sobre la presència d'aquestes dimensions al llarg de la seva formació, així com la seva valoració respecte de la preparació per a l'exercici professional.

Aquesta contextualització permet situar les tres fonts que articulen la investigació, currículum, alumnat i pràctica professional, dins d'un mateix marc: la formació de les futures educadores i educadors socials. D'aquesta manera, l'estudi no es limita a analitzar què estableix formalment el currículum, sinó que incorpora també com aquesta formació és percebuda per l'alumnat i com les dimensions estudiades són enteses des de l'experiència professional.

6. DISSENY METODOLÒGIC

D'acord amb els objectius plantejats, el present estudi adopta un disseny metodològic mixt, combinant estratègies qualitatives i quantitatives amb la finalitat d'obtenir una visió més completa del fenomen objecte d'estudi. La complementarietat entre ambdós enfocaments permet analitzar tant els continguts presents en la formació universitària com les percepcions i experiències recollides al llarg de la investigació, oferint una comprensió més àmplia de la relació entre la perspectiva decolonial, la interculturalitat i la intel·ligència emocional dins de la formació en Educació Social.

La investigació presenta un caràcter descriptiu i exploratori. És descriptiva perquè pretén analitzar en quina mesura la formació del grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona incorpora continguts vinculats a la perspectiva decolonial, la interculturalitat i la intel·ligència

emocional. Alhora, és exploratòria perquè s'aproxima a una realitat sobre la qual es pretén aprofundir dins d'aquest àmbit, incorporant la percepció de l'alumnat sobre la seva formació i la mirada d'un educador social sobre la realitat de la pràctica socioeducativa.

Així mateix, la investigació s'orienta des d'un paradigma sociocrític, entenent la recerca com una eina que, més enllà de descriure la realitat educativa, afavoreix la reflexió crítica sobre aquesta i contribueix a identificar possibles vies de transformació. Des d'aquesta perspectiva, el coneixement es construeix des d'una mirada crítica sobre les pràctiques educatives i les relacions de poder que les travessen (Carr & Kemmis, 1988).

Per donar resposta als objectius de la investigació, es combinen tres estratègies de recollida i anàlisi de dades. En primer lloc, es duu a terme una anàlisi documental del pla d'estudis i de les guies docents del grau en Educació Social de la UAB, amb l'objectiu d'identificar la presència de continguts relacionats amb la decolonització, la interculturalitat i la intel·ligència emocional dins de la formació universitària. En segon lloc, es duu a terme una entrevista semiestructurada a un educador social, amb la finalitat d'aprofundir en la seva experiència professional i explorar com aquestes dimensions es manifesten en la pràctica socioeducativa, així com els reptes i les necessitats que emergeixen en la intervenció amb persones i col·lectius culturalment diversos. Finalment, s'administra un qüestionari a estudiants del grau en Educació Social de la UAB, destinat a conèixer la seva percepció sobre la presència d'aquests continguts al llarg de la formació i la seva contribució a la preparació per a l'exercici professional.

La combinació d'aquestes tres estratègies permet contrastar la informació obtinguda des de diferents fonts i perspectives, afavorint la triangulació de les dades. D'aquesta manera, l'anàlisi del currículum oficial es complementa amb la percepció de l'alumnat i amb l'experiència d'un professional en actiu, possibilitant una interpretació més contextualitzada sobre la incorporació de la perspectiva decolonial, la interculturalitat i la intel·ligència emocional en la formació de les futures educadores i educadors socials.

6.1. Anàlisi documental

L'anàlisi documental constitueix una de les principals tècniques de recollida i anàlisi de dades d'aquesta investigació, ja que permet examinar de manera sistemàtica els documents que estructuren la formació del grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona. Segons Latorre, del Rincón i Arnal (1996), aquesta tècnica facilita l'obtenció d'informació rellevant a partir de fonts documentals i permet una aproximació sistemàtica a la realitat objecte d'estudi.

El conjunt de documents analitzats està format pel pla d'estudis i les guies docents del grau en Educació Social de la UAB corresponents al curs 2026-2027. Del conjunt d'assignatures del grau, se seleccionen aquelles de les quals es disposa de guia docent, obtenint un total de 38 assignatures: 21 obligatòries i 17 optatives. Aquesta selecció permet analitzar tant la formació comuna com aquella que depèn de l'elecció de l'alumnat.

L'anàlisi s'estructura a partir de categories vinculades als objectius de la recerca: perspectiva decolonial, interculturalitat, intel·ligència emocional, competències professionals i referents bibliogràfics. Per a les tres primeres dimensions s'utilitza una escala de codificació de tres nivells: 0, quan no se n'identifica presència; 1, quan apareixen continguts relacionats de manera puntual o

indirecta; i 2, quan la presència és explícita. Les categories i els aspectes analitzats es recullen a l'Annex 2. Taula 2. Categories d'anàlisi documental.

A més dels continguts, s'analitza la bibliografia obligatòria i recomanada de les guies docents, amb un total de 970 referències. En aquest cas, es registra la procedència dels autors i autores i la seva vinculació amb contextos històricament colonitzats o amb perspectives decolonials. Aquesta classificació es planteja amb criteris descriptius i com a indicador de la diversitat dels referents acadèmics, evitant establir judicis de valor sobre les autories en funció del seu origen. Aquesta cautela és especialment rellevant, ja que la procedència geogràfica no determina per si mateixa el caràcter d'una aportació ni permet establir-ne automàticament una adscripció epistemològica.

L'anàlisi documental permet obtenir una primera aproximació a la incorporació d'aquestes dimensions en la formació del Grau d'Educació Social. Posteriorment, aquesta informació es contrasta amb les dades obtingudes mitjançant l'entrevista semiestructurada i el qüestionari adreçat a l'alumnat. D'aquesta manera, es pot obtenir una visió més completa sobre la relació entre el currículum universitari, la percepció de l'alumnat i la realitat de la pràctica professional.

6.2. Entrevista semiestructurada

En aquesta investigació es va realitzar una entrevista semiestructurada a un educador social en actiu, seleccionat mitjançant un mostreig intencional en funció de la seva experiència professional en l'àmbit socioeducatiu. L'entrevista va tenir com a finalitat conèixer la seva perspectiva sobre la pràctica professional i identificar els principals reptes que afronten les educadores i els educadors socials en contextos caracteritzats per la diversitat cultural.

Així mateix, l'entrevista va permetre explorar el paper de la perspectiva decolonial, la interculturalitat i la intel·ligència emocional en la intervenció socioeducativa, així com conèixer la percepció del professional sobre la rellevància d'aquestes dimensions en l'exercici quotidià de la professió. D'aquesta manera, es va incorporar una mirada basada en l'experiència professional que complementa la informació obtinguda mitjançant l'anàlisi documental i el qüestionari adreçat a l'alumnat.

Per facilitar la recollida i posterior anàlisi de la informació, l'entrevista es va estructurar a partir d'un guió d'entrevista semiestructurada, elaborat en coherència amb els objectius de la investigació. El guió inclou preguntes orientades a explorar la trajectòria professional de la persona entrevistada, els reptes de la pràctica socioeducativa en contextos de diversitat cultural, la perspectiva decolonial, la interculturalitat i la intel·ligència emocional, així com la relació entre aquestes dimensions i l'exercici professional. El guió complet de l'entrevista semiestructurada es presenta a l'Annex 3: Guió de l'entrevista semiestructurada.

La conversa va ser enregistrada amb el consentiment previ de la persona participant i posteriorment transcrita per facilitar-ne l'anàlisi qualitativa. La informació obtinguda es va analitzar a partir de les temàtiques abordades en el guió, identificant les idees i aportacions més rellevants en relació amb els objectius de la investigació. Finalment, aquestes dades es van posar en relació amb els resultats obtinguts mitjançant l'anàlisi documental i el qüestionari, amb la finalitat de contribuir a la triangulació de les fonts d'informació.

6.3. Qüestionari

En la present investigació es va administrar un qüestionari adreçat a l'alumnat del grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona, amb l'objectiu de conèixer la seva percepció sobre la incorporació de la perspectiva decolonial, la interculturalitat i la intel·ligència emocional al llarg de la seva formació universitària. El qüestionari també va permetre explorar la percepció de l'alumnat sobre la rellevància d'aquestes dimensions per a l'exercici professional.

La població objecte d'estudi estava formada per l'alumnat del grau en Educació Social de la UAB. La mostra, finalment, va estar constituïda per 31 persones participants. Es va utilitzar un mostreig no probabilístic de conveniència, atès que la participació depenia de l'accessibilitat i de la voluntat de l'alumnat de respondre el qüestionari. Per tant, no es pretén obtenir una mostra estadísticament representativa del conjunt de l'alumnat, sinó obtenir una aproximació descriptiva a les seves percepcions sobre les dimensions estudiades.

El qüestionari es va distribuir en format digital mitjançant Google Forms, amb l'objectiu de facilitar-ne l'accés i afavorir la participació. La participació va ser voluntària i anònima, i es va informar les persones participants sobre la finalitat de la investigació i el tractament de la informació recollida.

L'instrument es va estructurar en cinc blocs temàtics, recollits a l'Annex 4. Taula 4. Estructura del qüestionari. El primer bloc recollia informació general de les persones participants, com ara el curs acadèmic, la realització de les pràctiques curriculars i la participació en programes de mobilitat. El segon abordava la decolonització i la interculturalitat; el tercer se centrava en la intel·ligència emocional i la pràctica socioeducativa; el quart explorava la relació entre la decolonització i la dimensió emocional; i el cinquè recollia una valoració general sobre la formació rebuda i la necessitat de reforçar aquests àmbits dins del grau.

La major part de les preguntes eren de resposta tancada i obligatòria, principalment mitjançant escales de valoració de cinc punts, que permetien identificar el grau d'acord o de percepció de l'alumnat respecte de les qüestions plantejades. Alhora, s'hi van incloure diverses preguntes obertes de resposta opcional, orientades a recollir assignatures, autors i autores, experiències formatives i reflexions personals relacionades amb els àmbits estudiats.

Pel que fa a la fiabilitat de l'instrument, el qüestionari va ser revisat abans de la seva administració per comprovar la claredat, la coherència i l'adequació de les preguntes als objectius de la investigació. No es va realitzar un pilotatge formal ni una validació psicomètrica, per la qual cosa els resultats s'interpreten com una aproximació descriptiva a la percepció de les persones participants i no com una mesura generalitzable al conjunt de l'alumnat.

La informació obtinguda mitjançant el qüestionari es va analitzar quantitativament a partir de freqüències i percentatges, mentre que les respostes obertes es van revisar qualitativament per identificar idees i aportacions rellevants. Finalment, aquestes dades es van contrastar amb les obtingudes mitjançant l'anàlisi documental i l'entrevista semiestructurada, contribuint així a la triangulació de les tres fonts d'informació i a una comprensió més àmplia del fenomen estudiat.

6.4. Anàlisi de les dades

L'anàlisi de les dades es va desenvolupar d'acord amb el caràcter mixt de la investigació, combinant procediments qualitatius i quantitatius en funció de la naturalesa de la informació obtinguda. Aquesta combinació va permetre analitzar les diferents fonts de dades de manera complementària i posar-les posteriorment en relació amb els objectius de la recerca.

Pel que fa a l'anàlisi documental, la informació obtinguda a partir del pla d'estudis i de les guies docents es va organitzar d'acord amb les categories d'anàlisi establertes prèviament: perspectiva decolonial, interculturalitat, intel·ligència emocional, competències professionals i referents bibliogràfics. Es va dur a terme una anàlisi de contingut dels documents per identificar la presència, absència i forma d'incorporació d'aquestes dimensions en les diferents assignatures. En el cas dels referents bibliogràfics, es van establir prèviament uns criteris de categorització. En relació amb la procedència del Sud Global, es va tenir en compte la procedència geogràfica i el context històric de l'autoria, considerant especialment aquelles vinculades a territoris afectats per processos de colonització. Pel que fa al pensament decolonial, es van considerar les referències que abordaven explícitament conceptes, autories o perspectives relacionades amb la colonialitat, la decolonialitat o la crítica de les epistemologies colonials. En els casos en què no es podia establir una classificació clara a partir de la informació disponible, la referència es va incloure en la categoria corresponent de no identificació.

En relació amb l'entrevista semiestructurada, la informació obtinguda es va transcriure i posteriorment es va organitzar a partir dels principals blocs temàtics definits en el guió de l'entrevista. Es va fer una anàlisi qualitativa de contingut que va permetre identificar les idees, experiències i reflexions més rellevants expressades per l'educador social en relació amb la decolonització individual, la interculturalitat, la intel·ligència emocional i els reptes de la pràctica socioeducativa.

Pel que fa al qüestionari, les preguntes de resposta tancada es van analitzar quantitativament mitjançant estadística descriptiva, principalment a través de freqüències i percentatges, amb l'objectiu d'identificar les principals tendències en les percepcions de l'alumnat. Les preguntes obertes, de caràcter opcional, es van analitzar qualitativament i van tenir una funció complementària, fet que va permetre identificar les assignatures, els autors i autores i les experiències formatives assenyalades per l'alumnat, així com les seves reflexions sobre els àmbits estudiats.

Finalment, les dades procedents de les tres estratègies de recollida d'informació es van posar en relació mitjançant una triangulació de les dades, contrastant els resultats de l'anàlisi documental amb les percepcions de l'alumnat i amb la perspectiva aportada per l'educador social entrevistat. Aquesta triangulació va permetre identificar possibles coincidències, diferències i complementarietats entre les diferents fonts i va contribuir a una interpretació més àmplia i contextualitzada dels resultats.

La present investigació es va desenvolupar tenint en compte els principis ètics propis de la recerca educativa, especialment pel que fa a la participació voluntària, el consentiment informat, la confidencialitat i la protecció de la identitat de les persones participants.

Abans de participar en el qüestionari i en l'entrevista, les persones participants van ser informades sobre la finalitat de la investigació i sobre l'ús acadèmic de la informació recollida. La participació va ser voluntària i les persones participants van poder decidir lliurement si volien participar-hi o no.

En el cas del qüestionari, es va garantir l'anonimat de les respostes i la confidencialitat de la informació proporcionada. El formulari incorporava un apartat inicial de consentiment informat, en què s'explicitava el caràcter voluntari i anònim de la participació, així com l'ús de les dades amb finalitats exclusivament acadèmiques.

Pel que fa a l'entrevista, es va garantir la confidencialitat de la informació proporcionada. La persona entrevistada va donar el seu consentiment exprés per ser identificada mitjançant les seves inicials i per incorporar determinades dades relatives a la seva trajectòria professional, sempre en el marc i amb les finalitats d'aquesta investigació. L'enregistrament i la posterior transcripció de l'entrevista es van realitzar amb el seu consentiment previ.

Finalment, la informació obtinguda es va utilitzar exclusivament per al desenvolupament d'aquest Treball de Final de Grau i es va tractar amb responsabilitat, limitant la incorporació de dades personals a aquelles autoritzades per les persones participants i necessàries per als objectius de la investigació.

7. RESULTATS DE LA RECERCA

7.1. Resultats de l'anàlisi del grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona

L'anàlisi documental del pla d'estudis del grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona s'ha realitzat a partir de les guies docents corresponents al curs 2026-2027. Del conjunt d'assignatures identificades, es van excloure aquelles per a les quals no es disposava de guia docent, de manera que la mostra final va quedar constituïda per 38 assignatures, de les quals 21 són obligatòries i 17 optatives. L'anàlisi ha tingut en compte tres dimensions relacionades amb els objectius de la recerca: decolonització, interculturalitat i intel·ligència emocional. Per a cadascuna d'aquestes dimensions es va establir una escala de codificació de tres nivells: 0, quan no es va identificar una presència relacionada amb la dimensió; 1, quan aquesta apareixia de manera puntual o indirecta; i 2, quan hi havia una presència explícita.

Els resultats obtinguts mostren una presència desigual de les tres dimensions en el conjunt del pla d'estudis. La interculturalitat és la dimensió amb una presència més elevada, ja que s'identifica en 19 de les 38 assignatures (50%): en 11 casos (28,9%) de manera puntual i en 8 (21,1%) de manera explícita. Aquesta dimensió apareix associada principalment al tractament de la diversitat cultural, la inclusió, les migracions, la discriminació i la intervenció educativa en contextos heterogenis. Per exemple, la guia docent d'Educació en Contextos de Diversitat estableix entre els seus objectius el treball dels valors d'una educació sensible a la diversitat cultural i el disseny de processos educatius adaptats a col·lectius diversos en els àmbits individual, social i cultural (Universitat Autònoma de Barcelona [UAB], 2026k). La mateixa guia incorpora, entre els seus continguts, les aproximacions epistemològiques a la diversitat sociocultural, l'etnocentrisme, l'alteritat i la interculturalitat des de la interseccionalitat (UAB, 2026k).

La intel·ligència emocional presenta algun grau de presència en 12 assignatures (31,6%), de les quals 7 (18,4%) mostren una presència puntual i 5 (13,2%) una presència explícita. Aquesta dimensió es concreta en continguts relacionats amb l'educació emocional, l'expressió i regulació de les emocions, les competències socioemocionals, les habilitats socials, la comunicació i la gestió de conflictes. En aquest sentit, Educació Digital i Socioemocional constitueix un dels exemples més explícits, ja que estableix com a objectiu el desenvolupament de competències socioemocionals i inclou entre els seus continguts l'expressió, la comprensió i la regulació emocionals (UAB, 2026j).

En canvi, la decolonització és la dimensió amb una menor presència dins del pla d'estudis. S'identifica en 11 de les 38 assignatures (28,9%), però només en 2 assignatures (5,3%) es considera que aquesta presència és explícita, mentre que en 9 (23,7%) apareix de manera puntual o indirecta. En aquests darrers casos, la relació amb la perspectiva decolonial es vincula principalment a continguts com les desigualtats, la discriminació, l'alteritat, la cultura, la interseccionalitat, les relacions de poder o el pensament crític. Tanmateix, aquests elements han estat diferenciats d'una incorporació explícita de la perspectiva decolonial, ja que la presència de continguts relacionats amb la diversitat o les desigualtats no implica necessàriament un qüestionament de les estructures de colonialitat.

Un exemple d'aquesta presència indirecta es troba a Desenvolupament Cultural Comunitari, on es treballen qüestions vinculades a la cultura popular, la cultura de classes, la cultura i la identitat, així com les pedagogies crítiques i feministes (UAB, 2026f).

La comparació entre assignatures obligatòries i optatives mostra que les tres dimensions presenten una freqüència més gran en les assignatures optatives. La decolonització apareix en el 23,8% de les obligatòries, davant del 35,3% de les optatives; la interculturalitat, en el 42,9% de les obligatòries i el 58,8% de les optatives; i la intel·ligència emocional, en el 28,6% de les obligatòries i el 52,9% de les optatives. També s'observa una diferència en el grau d'explicitud: les dues assignatures en què la decolonització presenta una presència explícita corresponen al grup d'optatives. En el cas de la interculturalitat i la intel·ligència emocional, la presència explícita també és proporcionalment superior entre les optatives. Per tant, els resultats indiquen que l'exposició de l'alumnat a aquestes dimensions no es distribueix de manera homogènia al llarg de la formació obligatòria, sinó que una part rellevant de la seva incorporació es concentra en l'oferta optativa.

L'anàlisi conjunta de les dimensions reforça aquesta idea. La coincidència més freqüent es produeix entre decolonització i interculturalitat, que apareixen conjuntament en 9 assignatures, seguida de la combinació entre interculturalitat i intel·ligència emocional, present en 7 assignatures. La coincidència entre decolonització i intel·ligència emocional es redueix a 2 assignatures. De manera especialment significativa, només 2 de les 38 assignatures analitzades incorporen simultàniament les tres dimensions. Així, malgrat que les tres perspectives tenen presència dins del pla d'estudis, els resultats mostren que la seva articulació conjunta és limitada.

Aquesta anàlisi dels continguts de les assignatures s'ha complementat amb l'estudi de la seva bibliografia, amb un total de 970 referències identificades. En relació amb la procedència del coneixement, 83 referències (8,6%) han estat classificades com a procedents del Sud Global, mentre que 862 (88,9%) no ho han estat; la resta corresponen a referències en què la classificació no ha pogut determinar-se o no era aplicable. Pel que fa específicament a la vinculació amb el pensament decolonial, només 27 referències (2,8%) han estat identificades com a vinculades a aquesta perspectiva, mentre que en 933 (96,2%) no s'ha identificat aquesta vinculació.

La distribució bibliogràfica també presenta diferències segons el caràcter de les assignatures. De les referències associades a les assignatures obligatòries, 32 (5,8%) corresponen al Sud Global, mentre que en les optatives aquesta proporció augmenta fins a 51 referències (12,2%). En canvi, la presència de bibliografia vinculada al pensament decolonial és molt similar en ambdós grups: 15 referències (2,7%) en les obligatòries i 12 (2,9%) en les optatives. Per tant, la diferència entre obligatòries i optatives és especialment visible en la incorporació de referències procedents del Sud Global, mentre que la presència de bibliografia específicament decolonial es manté reduïda en tots dos casos.

La lectura conjunta dels continguts de les guies docents i de les seves bibliografies permet observar, finalment, que la presència d'una determinada temàtica no implica necessàriament una incorporació equivalent en les fonts bibliogràfiques. Així, mentre que la interculturalitat presenta una presència significativa en les guies docents, la proporció de referències procedents del Sud Global és considerablement menor. De la mateixa manera, la identificació d'elements relacionats amb desigualtats, diversitat o cultura en diverses assignatures no es tradueix necessàriament en una presència bibliogràfica de perspectives decolonials. Aquesta diferència es fa especialment evident si es compara la presència de la dimensió decolonial en les assignatures (28,9% amb algun grau de presència) amb la presència de referències bibliogràfiques explícitament vinculades al pensament decolonial (2,8% del total de referències).

En síntesi, l'anàlisi documental mostra una presència desigual i poc transversal de les tres dimensions estudiades. La interculturalitat és la que presenta una major incorporació en les assignatures, seguida de la intel·ligència emocional i, finalment, de la decolonització. Aquesta última presenta, a més, un grau d'explicitud especialment reduït. Les tres dimensions apareixen amb major freqüència en les assignatures optatives que en les obligatòries i la seva incorporació simultània és poc habitual. En l'àmbit bibliogràfic, la presència de referències procedents del Sud Global és limitada i la vinculació explícita amb el pensament decolonial és encara menor. En conseqüència, els resultats apunten a una incorporació de les dimensions analitzades que es produeix de manera desigual entre assignatures i que no sembla estar articulada transversalment en el conjunt del pla d'estudis.

7.2. Resultats de l'entrevista

L'entrevista realitzada a R. C., educador social amb una trajectòria professional desenvolupada en diferents àmbits socioeducatius i amb divuit anys d'experiència al CRAE Les Palmeres de Sant Andreu del Palomar (Barcelona), permet aproximar-se a la seva perspectiva sobre la pràctica socioeducativa, la diversitat cultural, la revisió de la pròpia mirada i la dimensió emocional de la professió.

R. C. entén l'Educació Social com una pràctica basada en guiar, acompanyar i liderar, però també com una professió que requereix compromís i implicació. En aquest sentit, defineix l'educador social com un "militant" i afirma: "Ser educador és ser un militant. I és així. Ets un militant, t'ha d'agradar el que estàs fent, has d'estar atent al que està passant" (R. C., entrevista semiestructurada, Annex 3). Aquesta concepció es relaciona amb la necessitat de mantenir una actitud activa davant la realitat social i una disposició constant a revisar i adaptar la pròpia pràctica.

Pel que fa a la diversitat cultural, R. C. considera que aquesta forma part de la realitat quotidiana dels centres socioeducatius i destaca la importància de comprendre el context i la trajectòria de cada persona abans d'intervenir-hi. En aquest sentit, afirma: "Has d'entendre d'on ve aquest xaval per

poder treballar" (R. C., entrevista semiestructurada). Aquesta perspectiva es relaciona amb la importància que atorga a la crítica i l'autocrítica professional, així com amb la necessitat de prendre consciència del propi punt de partida.

En relació amb la decolonització individual, l'entrevistat considera fonamental que cada professional sigui conscient del seu origen, dels valors que ha interioritzat i de la manera com aquests poden influir en la seva forma d'entendre la realitat. Segons explica, aquest procés implica qüestionar-se "quins són els meus valors? Què agafo d'aquí i què agafo d'allà?" (R. C., entrevista semiestructurada, Annex 3) i revisar aquestes qüestions al llarg del temps.

Tanmateix, R. C. estableix una distinció entre el procés personal de decolonització i la intervenció professional. Des de la seva perspectiva, decolonitzar-se no implica considerar que els propis valors siguin necessàriament incorrectes, sinó reconèixer que no constitueixen l'única manera possible d'entendre la realitat:

> ""Decolonitzar" és una paraula molt dura, perquè per decolonitzar parteixes de la idea que la nostra base no és bona. I és dur acceptar això. És cert que la nostra base no és bona, però el que hem d'aprendre no és que no sigui bona, sinó que no és l'única. Aquest és el canvi que hem de fer. La meva escala de valors no és dolenta ni bona, però no és única. És la meva." (R. C., entrevista semiestructurada, Annex 3)

Aquesta presa de consciència apareix com un element central en la seva concepció de la decolonització individual. En aquest sentit, afirma: "Primer, per decolonitzar-te has de ser conscient d'on vens, sempre" (R. C., entrevista semiestructurada, Annex 3). Alhora, considera que aquest procés és personal i no pot ser imposat a altres professionals: "Decolonitzar-se a un mateix és una cosa molt íntima, molt privada. Crec que no pots demanar-li a un educador que es decolonitzi" (R. C., entrevista semiestructurada, Annex 3).

Des d'aquesta perspectiva, el professional considera més rellevant desenvolupar capacitat d'adaptació, crítica i autocrítica, així com prendre consciència que els propis valors i formes d'interpretar la realitat no són universals ni les úniques possibles.

La revisió de la pròpia mirada apareix també vinculada a la dimensió emocional de la pràctica professional. R. C. considera que l'experiència i el reconeixement de la pròpia vulnerabilitat poden facilitar la capacitat d'empatia envers les persones acompanyades. En aquest sentit, afirma: "Per treballar amb gent vulnerable, t'has d'haver vist tu vulnerable" (R. C., entrevista semiestructurada, Annex 3). També relaciona aquesta capacitat de revisió personal amb la seva concepció de la pràctica educativa, assenyalant: "És importantíssim que tinguis aquesta capacitat d'anar canviant, avançant i modelant-te, perquè forma part de la nostra militància. És el nostre deure" (R. C., entrevista semiestructurada, Annex 3).

Pel que fa a la intel·ligència emocional, R. C. considera que hauria de tenir una presència més significativa en la formació dels futurs professionals. En aquest sentit, afirma:

> "Tot el que és intel·ligència emocional sí que s'ha de treballar més… S'ha de treballar molt més a donar recursos propis per poder superar certes situacions." (R. C., entrevista semiestructurada, Annex 3)

A més, estableix una relació directa entre la revisió de la pròpia mirada i la gestió emocional, que considera que estan "lligadíssim" (R. C., entrevista semiestructurada, Annex 3). Entre les competències que identifica com a especialment rellevants per a l'exercici professional destaca l'empatia, la capacitat d'adaptació, el treball en equip, la tolerància a la frustració i el reconeixement dels propis límits. En relació amb l'empatia, afirma que és "la base de la nostra feina" (R. C., entrevista semiestructurada, Annex 3).

En conjunt, l'entrevista mostra una concepció de l'Educació Social vinculada al compromís amb la realitat social, la capacitat d'adaptació, la crítica i l'autocrítica i la consciència emocional. En relació amb la decolonització individual, R. C. la concep com un procés personal i íntim basat en la presa de consciència del propi punt de partida i en el reconeixement que els propis valors i formes d'entendre la realitat no són les úniques possibles. Alhora, destaca la necessitat de disposar d'eines emocionals que permetin afrontar les situacions complexes de la pràctica socioeducativa i sostenir una actitud reflexiva davant d'aquestes.

7.3. Resultats de l'enquesta

L'enquesta es va adreçar a l'alumnat del grau en Educació Social de la UAB i va comptar amb 31 respostes. El 48,4% (15 persones) cursava tercer curs, mentre que la resta es distribuïa entre primer, segon, quart i persones recentment graduades. Pel que fa a les experiències formatives, 22 persones (71%) havien realitzat o estaven realitzant les pràctiques curriculars i 19 (61,3%) havien participat en algun programa de mobilitat internacional.

En relació amb la decolonització, 9 persones (29%) ja havien sentit a parlar del concepte abans d'iniciar el grau, mentre que 13 (41,9%) no hi havien estat familiaritzades i 9 (29%) no ho recordaven. La valoració dels coneixements adquirits durant el grau se situa principalment en els valors baixos i intermedis, amb 15 persones (48,4%) que seleccionen el valor 2 i 8 (25,8%) que seleccionen el 3. A més, 11 persones (35,5%) afirmen no haver adquirit aquests coneixements en cap assignatura. Entre les assignatures i experiències assenyalades apareixen Antropologia i Filosofia, Bases Sociopolítiques, Educació i Cooperació per al Desenvolupament, Mediació i Acollida i Inclusió de les Persones Immigrants.

Pel que fa al coneixement d'autories procedents de contextos històricament colonitzats o vinculades al pensament decolonial, les respostes se situen principalment en els valors baixos i intermedis. Entre les autories mencionades apareixen Fanon, Fatima Mernissi, Aimé Césaire, Louisa Yousfi, Paulo Freire i Moira Millán. La percepció sobre la capacitat de la formació per afavorir la reflexió sobre la colonialitat en les pràctiques socioeducatives també se situa majoritàriament en aquests valors.

Tanmateix, la consideració de la perspectiva decolonial com una competència professional presenta un grau d'acord molt elevat: 27 persones (87,1%) seleccionen el valor 5 i 4 (12,9%) el valor 4.

En relació amb la intel·ligència emocional, només 3 persones (9,7%) havien rebut formació prèvia sobre aquesta qüestió, mentre que 12 (38,7%) no n'havien rebut i 16 (51,6%) no ho recordaven. La valoració dels coneixements i eines proporcionats pel grau se situa principalment en els valors intermedis, especialment en el 3, seleccionat per 13 persones (41,9%). Entre les assignatures identificades destaca Educació Digital i Socioemocional, juntament amb Educació per la Salut i altres experiències formatives.

Pel que fa a la preparació per gestionar les pròpies emocions i afrontar situacions complexes de la pràctica socioeducativa, les respostes es concentren igualment en els valors baixos i intermedis. En canvi, 30 persones (96,8%) consideren que la intel·ligència emocional és una competència necessària per a l'exercici professional, amb 1 persona (3,2%) que selecciona el valor 4.

Finalment, en relació amb la connexió entre decolonització i dimensió emocional, 24 persones (77,4%) puntuen amb un 4 o 5 la relació entre la reflexió sobre els propis prejudicis, privilegis i formes de veure el món i la intel·ligència emocional. Així mateix, 24 persones (77,4%) consideren amb un 4 o 5 que una formació amb perspectiva decolonial podria contribuir al desenvolupament de la intel·ligència emocional.

Pel que fa a la necessitat d'incorporar de manera més explícita la decolonització, la interculturalitat i la intel·ligència emocional en la formació, 30 persones (96,7%) seleccionen els valors 4 o 5. En la mateixa línia, la valoració de la preparació global del grau per treballar en contextos caracteritzats per la diversitat cultural i la complexitat emocional se situa principalment en el valor 3, amb 14 persones (45,2%), seguit del valor 2, amb 10 (32,3%).

En conclusió, els resultats mostren una percepció moderada o baixa sobre la formació rebuda en decolonització i intel·ligència emocional, en contrast amb l'elevada importància que l'alumnat atribueix a aquestes dimensions per a l'exercici professional i amb la necessitat d'una incorporació més explícita en el grau.

8. DISCUSSIÓ DELS RESULTATS

La triangulació de l'anàlisi documental, del qüestionari adreçat a l'alumnat i de l'entrevista a un professional permet interpretar els resultats des de diferents perspectives i anar més enllà de la identificació de la presència quantitativa de les dimensions estudiades. En conjunt, les tres fonts coincideixen a mostrar que la decolonització, la interculturalitat i la intel·ligència emocional són dimensions reconegudes com a rellevants per a l'Educació Social, però que la seva incorporació en la formació del grau en Educació Social de la UAB es produeix de manera desigual i amb una articulació encara limitada. Aquesta coincidència entre les diferents fonts dona resposta als objectius de la recerca i permet observar una certa distància entre la importància que aquestes dimensions tenen per a l'exercici professional i el grau en què apareixen incorporades de manera explícita en el currículum.

En relació amb la decolonització, l'anàlisi documental mostra que és la dimensió amb una menor presència explícita dins del pla d'estudis. Tot i que apareix vinculada a qüestions com les desigualtats, la discriminació, l'alteritat, la cultura o les relacions de poder, només dues assignatures incorporen aquesta perspectiva de manera explícita. Aquesta dada contrasta amb les respostes de les 31 persones participants del qüestionari, ja que, tot i que una part significativa manifesta haver tingut poca formació específica sobre decolonització, el 87,1% considera molt important disposar d'aquesta perspectiva per a l'exercici professional. Aquesta diferència resulta especialment significativa si es té en compte que, tal com plantegen Quijano (2014) i Walsh (2009, 2013), la decolonització no implica simplement incorporar nous continguts, sinó qüestionar les estructures i els marcs des dels quals es produeix i es legitima el coneixement.

Idea què es veu reforçada per l'entrevista, on el professional entén la decolonització principalment com un procés de revisió de la pròpia mirada i dels propis valors. La seva afirmació que *"la meva escala de valors no és dolenta ni bona, però no és única. És la meva"* permet relacionar els resultats amb la perspectiva de Rivera Cusicanqui (2018), especialment pel que fa a la necessitat de qüestionar les formes de pensament interioritzades i reconèixer que els propis marcs de referència no constitueixen una realitat universal. Des de la perspectiva d'aquesta recerca, aquesta aportació resulta especialment rellevant perquè permet entendre la decolonització no només com una qüestió curricular, sinó també com un procés vinculat a la construcció de la identitat professional.

Al mateix temps, l'entrevista introdueix un matís important respecte de la conceptualització de la decolonització individual plantejada en aquest treball. El professional considera que aquest procés és personal i íntim i que no es pot exigir a una altra persona. Aquesta perspectiva permet diferenciar entre assumir la revisió de la pròpia mirada com una responsabilitat professional i entendre la decolonització com una exigència que s'ha d'imposar als altres. Personalment, considero especialment significativa aquesta distinció, ja que permet evitar que la mateixa perspectiva decolonial es converteixi en una nova forma d'imposició. En aquest sentit, la responsabilitat de l'educadora o l'educador social no seria determinar quina és la manera correcta de pensar, sinó desenvolupar la capacitat de revisar els propis marcs de referència, reconèixer els seus límits i adaptar la intervenció a les persones i contextos amb què treballa.

Pel que fa a la interculturalitat, la triangulació mostra una situació diferent. L'anàlisi de les guies docents identifica aquesta dimensió en el 50% de les assignatures analitzades, principalment vinculada a la diversitat cultural, la inclusió, les migracions i la intervenció en contextos diversos. Aquesta major presència curricular també es relaciona amb la perspectiva aportada pel professional entrevistat, que assenyala la necessitat de comprendre la trajectòria i el context de cada persona abans d'intervenir: *"Has d'entendre d'on ve aquest xaval per poder treballar"*. Aquesta afirmació permet connectar els resultats amb Walsh (2009, 2013), ja que una perspectiva intercultural no hauria de limitar-se al coneixement d'altres cultures, sinó que també hauria d'implicar una revisió de les relacions de poder i de la pròpia posició dins de la relació educativa.

En aquest sentit, considero que la presència de la interculturalitat en un nombre important d'assignatures és un element positiu, però els resultats també conviden a preguntar-se com s'està treballant aquesta dimensió. El fet que una assignatura contingui referències a la diversitat cultural no implica necessàriament que incorpori una perspectiva intercultural crítica. Aquesta qüestió és especialment important en relació amb els resultats bibliogràfics, ja que, tot i la presència de la interculturalitat en les guies docents, les referències procedents del Sud Global representen només una part reduïda del conjunt de la bibliografia analitzada. Per tant, la incorporació formal d'una temàtica i la diversificació dels referents des dels quals aquesta temàtica és abordada no són necessàriament processos equivalents.

En relació amb la intel·ligència emocional, la triangulació mostra també una certa distància entre la seva presència en el currículum i la importància que li atorguen tant l'alumnat com el professional entrevistat. L'anàlisi documental identifica aquesta dimensió en 12 de les 38 assignatures, especialment vinculada a l'educació emocional, la regulació de les emocions, les habilitats socials i la comunicació. Tanmateix, les 31 persones participants del qüestionari situen majoritàriament la

valoració de la formació rebuda en nivells baixos i intermedis, mentre que el 96,8% considera que la intel·ligència emocional és una competència necessària per a l'exercici professional.

Aquesta percepció coincideix amb els plantejaments de Salovey i Mayer (1990), Goleman (1995) i Bisquerra (2000, 2009), que situen la capacitat de reconèixer, comprendre i regular les emocions com una competència rellevant per a les relacions interpersonals i el desenvolupament personal i professional. També coincideix amb la perspectiva del professional entrevistat, que afirma que *"tot el que és intel·ligència emocional sí que s'ha de treballar més"* i identifica l'empatia, la tolerància a la frustració, la capacitat d'adaptació i el reconeixement dels propis límits com a competències fonamentals per a la pràctica socioeducativa.

La coincidència entre aquestes tres fonts resulta significativa: mentre l'anàlisi documental mostra que la intel·ligència emocional ja té una certa presència en la formació, el qüestionari i l'entrevista suggereixen que aquesta presència podria no ser percebuda com a suficient per preparar-se per a les exigències emocionals de la pràctica professional. Des de la meva perspectiva, això posa de manifest que no és suficient que la dimensió emocional aparegui en el currículum, sinó que caldria garantir espais formatius on aquesta pugui ser experimentada, reflexionada i vinculada a situacions reals de la pràctica socioeducativa.

Tanmateix, és en la relació entre decolonització i dimensió emocional on els resultats permeten establir una connexió especialment significativa. El 77,4% de les persones participants del qüestionari considera elevada la relació entre la reflexió sobre els propis prejudicis, privilegis i formes de veure el món i la intel·ligència emocional. Aquesta mateixa connexió apareix en l'entrevista, on el professional afirma que la revisió de la pròpia mirada i la dimensió emocional estan *"lligadíssimes"*. En canvi, l'anàlisi documental mostra que només dues de les 38 assignatures treballen conjuntament la decolonització i la intel·ligència emocional.

Aquesta diferència entre les tres fonts és especialment rellevant. Mentre que el currículum presenta una articulació limitada entre ambdues dimensions, tant l'alumnat com el professional entrevistat perceben que existeix una relació entre la capacitat de revisar-se un mateix i la gestió de la dimensió emocional. Això permet plantejar que l'autoconeixement i la regulació emocional poden facilitar processos de reflexió sobre els propis prejudicis, privilegis i formes d'interpretar la realitat. Aquesta connexió es relaciona amb Salovey i Mayer (1990), Goleman (1995) i Bisquerra (2000, 2009), però també amb Freire (2005), quan defensa la necessitat d'un procés de conscientització crítica, i amb la perspectiva decolonial de Quijano (2014), Walsh (2013) i Rivera Cusicanqui (2018).

A nivell personal, aquesta relació és especialment important perquè revisar la pròpia mirada no és únicament un procés racional. Qüestionar els propis privilegis, prejudicis, creences o maneres d'entendre l'altre pot generar incomoditat, resistència o inseguretat. Per aquest motiu, considero que la dimensió emocional pot tenir un paper important en la capacitat de sostenir aquests processos de revisió. L'autoconeixement permet identificar què ens passa davant de determinades situacions, mentre que la regulació emocional pot ajudar a evitar que aquestes reaccions determinin automàticament la intervenció. D'aquesta manera, la dimensió emocional no es planteja només com una competència orientada al benestar de la professional, sinó també com un element que pot afavorir una pràctica més conscient i reflexiva.

Alhora, aquesta mateixa relació obliga a qüestionar els marcs des dels quals s'ha definit la pròpia intel·ligència emocional en aquest treball. Els principals referents utilitzats, Salovey i Mayer (1990), Goleman (1995) i Bisquerra (2000, 2009), provenen principalment de contextos occidentals. Aquesta qüestió genera una tensió epistemològica especialment rellevant en una recerca que analitza precisament els efectes de l'hegemonia d'uns determinats marcs de coneixement. No es tracta de qüestionar o invalidar aquestes aportacions, sinó de reconèixer que també la manera d'entendre, expressar i gestionar les emocions pot estar condicionada pel context cultural i epistemològic des del qual es conceptualitza.

Així, els resultats de l'anàlisi bibliogràfica, amb una presència reduïda de referències procedents del Sud Global i encara menor de referències vinculades explícitament al pensament decolonial, reforcen la necessitat de continuar ampliant els marcs des dels quals s'estudien tant la decolonització com la dimensió emocional. Considero que aquesta qüestió constitueix una de les reflexions més rellevants que emergeixen del treball, ja que decolonitzar la formació no hauria de significar únicament afegir continguts sobre decolonització, sinó també revisar des de quins llocs, experiències i epistemologies construïm els conceptes que utilitzem per interpretar la realitat socioeducativa.

En conjunt, la triangulació de les tres fonts permet observar que existeix una certa distància entre la presència curricular de les dimensions estudiades, la percepció de l'alumnat i la mirada professional. Tanmateix, aquesta distància no implica necessàriament una contradicció, sinó que permet entendre el fenomen des de diferents nivells. L'anàlisi documental mostra que apareix formalment en el currículum; el qüestionari permet aproximar-se a com aquesta formació és percebuda per les 31 persones participants; i l'entrevista aporta una mirada situada sobre com aquestes qüestions poden manifestar-se en la pràctica professional. Precisament, la complementarietat d'aquestes tres perspectives constitueix una de les aportacions metodològiques més rellevants de la recerca.

Finalment, considero que els resultats apunten cap a la necessitat d'una formació en Educació Social que integri de manera més transversal coneixement, reflexió crítica i dimensió emocional. La interculturalitat, la decolonització i la intel·ligència emocional poden contribuir conjuntament a formar professionals capaces de reconèixer la diversitat, revisar els seus propis marcs de referència i sostenir emocionalment la complexitat de les relacions socioeducatives. En aquest sentit, més que entendre aquestes dimensions com tres àmbits separats, els resultats d'aquesta recerca permeten plantejar-les com a elements complementaris d'una pràctica socioeducativa crítica, reflexiva i respectuosa amb l'alteritat.

9. CONCLUSIONS

Aquest treball ha permès analitzar la presència de la decolonització, la interculturalitat i la intel·ligència emocional en la formació del grau en Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona, com també explorar la seva relació amb la pràctica socioeducativa. A partir de la triangulació de l'anàlisi documental, del qüestionari adreçat a l'alumnat i de l'entrevista a un professional de l'Educació Social, s'ha pogut observar que aquestes tres dimensions són presents en la formació, però de manera desigual i amb una articulació encara limitada. Alhora, les tres fonts coincideixen a assenyalar-ne la rellevància per a l'exercici professional, especialment en contextos caracteritzats per la diversitat cultural, la complexitat relacional i la necessitat d'una intervenció basada en l'acompanyament.

Una de les principals aportacions d'aquesta recerca és haver posat en relació aquestes tres dimensions, mostrant que no haurien de ser enteses com a àmbits independents. La revisió de la pròpia mirada plantejada des de la perspectiva decolonial es pot relacionar amb l'autoconeixement, la regulació emocional i la capacitat d'adaptació pròpies de la intel·ligència emocional, mentre que la interculturalitat ofereix un marc necessari per desenvolupar una pràctica sensible a la diversitat i al reconeixement de diferents formes d'entendre i viure la realitat. En aquest sentit, els resultats apunten cap a la necessitat d'una formació més transversal, que no es limiti a incorporar continguts específics, sinó que generi espais de reflexió crítica sobre la pròpia subjectivitat, els marcs de referència i les relacions de poder que poden intervenir en la pràctica socioeducativa.

Aquesta qüestió té implicacions directes per a la formació en Educació Social. Els resultats suggereixen que la incorporació d'aquestes dimensions podria anar més enllà del tractament puntual en determinades assignatures i avançar cap a una presència més transversal al llarg del grau. En aquest sentit, seria pertinent generar oportunitats formatives que permetin a l'alumnat treballar de manera articulada la diversitat cultural, la revisió crítica de la pròpia mirada i la dimensió emocional de la pràctica professional. Aquests espais podrien concretar-se mitjançant activitats reflexives, anàlisi de casos, supervisió de situacions socioeducatives i experiències pràctiques que permetin connectar els continguts teòrics amb la revisió de la pròpia mirada professional. No es tractaria únicament d'augmentar el nombre de continguts relacionats amb la decolonització o la intel·ligència emocional, sinó d'afavorir processos formatius que permetin reflexionar sobre com es construeixen els propis marcs de referència, com es gestionen les emocions davant situacions de diferència o conflicte i com aquestes qüestions poden influir en les relacions educatives. D'aquesta manera, la formació universitària podria contribuir a preparar professionals amb una major capacitat d'autocrítica, reflexivitat i adaptació als diferents contextos d'intervenció.

Així mateix, la recerca ha permès identificar una tensió epistemològica en relació amb la intel·ligència emocional. El fet que els principals referents utilitzats en aquest treball siguin majoritàriament occidentals resulta especialment significatiu dins d'una investigació que qüestiona l'universalisme del coneixement. Aquesta constatació posa de manifest la necessitat de continuar revisant des de quins contextos i perspectives es construeixen els conceptes que formen part de la formació en Educació Social, així com d'incorporar altres veus i formes de comprendre la dimensió emocional. En aquest sentit, ampliar els referents no hauria de significar substituir unes perspectives per unes altres, sinó afavorir una mirada més plural, situada i crítica sobre els processos emocionals i relacionals presents en la pràctica socioeducativa.

Pel que fa a les limitacions de la recerca, cal tenir en compte principalment l'abast de la mostra del qüestionari, formada per 31 participants, així com el fet d'haver realitzat una única entrevista professional. Aquestes característiques permeten obtenir una aproximació al fenomen estudiat i incorporar diferents perspectives, però limiten la possibilitat de generalitzar els resultats al conjunt de l'alumnat o dels professionals de l'Educació Social. Igualment, l'anàlisi de les guies docents permet identificar la presència formal dels continguts, però no necessàriament reflecteix com són desenvolupats a l'aula ni com són experimentats per l'alumnat. En el cas de l'anàlisi bibliogràfica, la classificació de les referències segons la seva procedència i vinculació amb perspectives decolonials també s'ha d'entendre com un indicador descriptiu, que no permet valorar per si mateix el contingut, la qualitat o l'abast epistemològic de cada aportació. Aquestes limitacions delimiten l'abast de les

conclusions i conviden a interpretar els resultats com una aproximació exploratòria al fenomen estudiat.

A partir d'aquests resultats, seria interessant continuar aquesta línia d'investigació ampliant la mostra de l'alumnat i incorporant la perspectiva del professorat i de professionals de diferents àmbits de l'Educació Social. També podria resultar rellevant comparar la formació del grau en Educació Social de la UAB amb la d'altres universitats, amb l'objectiu d'identificar diferents maneres d'incorporar la decolonització, la interculturalitat i la dimensió emocional en la formació universitària. Com a possible línia futura especialment vinculada a les aportacions d'aquest treball, es considera rellevant aprofundir en la relació entre intel·ligència emocional i perspectiva decolonial, explorant conceptualitzacions de les emocions procedents de contextos i epistemologies diverses. Aquesta continuïtat permetria avançar cap a una comprensió menys universalitzada de la dimensió emocional i contribuir a una formació més plural, crítica i situada.

Finalment, aquest treball ha representat un procés d'aprenentatge tant acadèmic com personal. La recerca m'ha permès desenvolupar competències relacionades amb la planificació i el desenvolupament d'un procés investigador, la cerca i l'anàlisi crítica de fonts, la recollida i interpretació de dades i la capacitat de posar en relació diferents perspectives mitjançant la triangulació de la informació. Alhora, el procés de recerca m'ha portat a revisar la meva pròpia mirada i a qüestionar els marcs des dels quals interpreto la realitat, un aprenentatge especialment significatiu per al meu futur exercici professional com a educadora social. Considero que aquest procés m'ha permès comprendre que la pràctica socioeducativa requereix no només coneixements tècnics, sinó també autoconeixement, capacitat d'autocrítica, consciència emocional i disposició per continuar aprenent i adaptant-se als diferents contextos. En aquest sentit, aquest treball representa també un punt de partida per continuar aprofundint en la meva formació i en la construcció de la meva identitat professional, entenent l'Educació Social com una pràctica que requereix revisió constant, compromís i aprenentatge continu.

10. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Asociación Estatal de Educación Social. (2007). *Documentos profesionalizadores: Definición de Educación Social, Código Deontológico del Educador y la Educadora Social y Catálogo de funciones y competencias*. ASEDES.

Bisquerra Alzina, R. (2000). *Educación emocional y bienestar*. Praxis.

Bisquerra Alzina, R. (2009). *Psicopedagogía de las emociones*. Síntesis.

Carr, W., & Kemmis, S. (1988). *Teoría crítica de la enseñanza: La investigación-acción en la formación del profesorado*. Martínez Roca.

Freire, P. (2005). *Pedagogía del oprimido* (30.ª ed.). Siglo XXI Editores. (Trabajo original publicado en 1970).

Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. Bantam Books.

Latorre, A., del Rincón, D., & Arnal, J. (1996). *Bases metodológicas de la investigación educativa*. GR92.

Maldonado-Torres, N. (2007). Sobre la colonialidad del ser: Contribuciones al desarrollo de un concepto. En S. Castro-Gómez & R. Grosfoguel (Eds.), *El giro decolonial: Reflexiones para una diversidad epistémica más allá del capitalismo global* (pp. 127–167). Siglo del Hombre Editores.

Mignolo, W. D. (2009). Epistemic disobedience, independent thought and decolonial freedom. *Theory, Culture & Society, 26*(7–8), 159–181.

Quijano, A. (2000). Colonialidad del poder y clasificación social. *Journal of World-Systems Research, 6*(2), 342–386.

Quijano, A. (2014). *La crítica de la colonialidad en ocho ensayos y una antropología por demanda*. Ediciones del Signo.

Rivera Cusicanqui, S. (2018). *Un mundo ch'ixi es posible: Ensayos desde un presente en crisis*. Tinta Limón.

Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality, 9*(3), 185–211.

Segato, R. L. (2018). *Contrapedagogías de la crueldad*. Prometeo Libros.

Walsh, C. (2007). Interculturalidad, colonialidad y educación. *Revista Educación y Pedagogía, 19*(48), 25–35.

Walsh, C. (2009). *Interculturalidad, Estado, sociedad: Luchas (de)coloniales de nuestra época*. Universidad Andina Simón Bolívar / Abya-Yala.

Walsh, C. (2013). Lo pedagógico y lo decolonial: Entretejiendo caminos. En C. Walsh (Ed.), *Pedagogías decoloniales: Prácticas insurgentes de resistir, (re)existir y (re)vivir* (Tomo I, pp. 23–68). Abya-Yala.

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026a). *Acollida i inclusió de les persones immigrants* [Guia docent, codi 101671].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026b). *Antropologia i Filosofia de l'Educació* [Guia docent, codi 103520].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026c). *Aspectes biopsicològics de la persona* [Guia docent, codi 105047].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026d). *Bases sociopolítiques de l'educació* [Guia docent, codi 101657].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026e). *Democràcia i participació social* [Guia docent, codi 101666].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026f). *Desenvolupament cultural comunitari* [Guia docent, codi 101665].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026g). *Disseny, seguiment i avaluació de plans i programes* [Guia docent, codi 101653].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026h). *Educació amb les persones adultes* [Guia docent, codi 101673].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026i). *Educació de nens i joves* [Guia docent, codi 101684].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026j). *Educació digital i socioemocional* [Guia docent, codi 106734].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026k). *Educació en contextos de diversitat* [Guia docent, codi 101636].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026l). *Educació en el temps lliure de nens i joves* [Guia docent, codi 101683].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026m). *Educació i contextos educatius* [Guia docent, codi 101644].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026n). *Educació i cooperació per al desenvolupament* [Guia docent, codi 101646].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026o). *Educació per a la ciutadania* [Guia docent, codi 101661].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026p). *Educació per a la salut* [Guia docent, codi 101664].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026q). *Educació, sostenibilitat i consum* [Guia docent, codi 101639].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026r). *El procés d'ensenyament aprenentatge* [Guia docent, codi 101634].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026s). *Estratègies de mediació* [Guia docent, codi 101637].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026t). *Estratègies didàctiques per a la formació de les persones adultes* [Guia docent, codi 101659].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026u). *Fonaments de l'educació sociocomunitària* [Guia docent, codi 101663].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026v). *Gestió d'institucions socioeducatives* [Guia docent, codi 101675].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026w). *Habilitats comunicatives en l'àmbit educatiu* [Guia docent, codi 106733].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026x). *Infància i adolescència en risc* [Guia docent, codi 101682].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026y). *Inserció social de les persones amb discapacitat* [Guia docent, codi 101670].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026z). *Institucions de justícia i reeducació* [Guia docent, codi 101669].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026aa). *Investigar en educació* [Guia docent, codi 101655].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026ab). *L'organització i els grups* [Guia docent, codi 101642].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026ac). *Mirem el món: Projectes Transdisciplinaris* [Guia docent, codi 105045].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026ad). *Orientació i inserció sociolaboral* [Guia docent, codi 101668].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026ae). *Pedagogia Social* [Guia docent, codi 104080].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026af). *Pràcticum I* [Guia docent, codi 101681].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026ag). *Pràcticum II* [Guia docent, codi 101680].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026ah). *Psicologia evolutiva i de l'educació* [Guia docent, codi 105046].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026ai). *Tecnologies per a l'aprenentatge i el coneixement (TAC)* [Guia docent, codi 101656].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026aj). *Teories i història de l'educació* [Guia docent, codi 101662].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026ak). *Treball de final de grau* [Guia docent, codi 103546].

Universitat Autònoma de Barcelona. (2026al). *Treball social i discriminació* [Guia docent, codi 101667].

Declaració d'ús d'eines d'intel·ligència artificial

Durant l'elaboració d'aquest Treball de Final de Grau s'han utilitzat eines d'intel·ligència artificial generativa com a suport complementari en el procés de redacció i revisió del treball. Concretament, s'han utilitzat per facilitar la revisió lingüística i ortogràfica, reformular alguns fragments per millorar-ne la claredat i coherència, donar suport a l'organització d'alguns apartats i revisar la correspondència entre les citacions i les referències bibliogràfiques.

L'ús d'aquestes eines no ha substituït el procés de recerca ni la presa de decisions de l'autora. La selecció i revisió de les fonts, la recollida i l'anàlisi de les dades, així com la interpretació dels resultats i les conclusions, han estat realitzades per l'autora. Les aportacions generades mitjançant aquestes eines han estat revisades críticament abans de la seva incorporació al treball.

ANNEXOS

Annex 1 - Taula 1: Revisió de la bibliografia

La següent taula recull la revisió bibliogràfica utilitzada en aquest TFG, organitzada segons les paraules clau utilitzades en la cerca, l'autor/a, l'obra, les aportacions principals i la relació amb la temàtica d'estudi. Aquesta selecció s'ha elaborat a partir de la lectura, selecció i síntesi de les fonts més rellevants per fonamentar el marc teòric i orientar l'anàlisi del treball.

Paraules clau	Autor/a i any	Obra	Aportacions principals	Relació amb la temàtica del TFG	Cita textual utilitzada	Pàgina
Educació Social / deontologia / relació educativa	Asociación Estatal de Educación Social (2007)	Documentos profesionalizadores	Defineix l'Educació Social, els principis professionals i la importància de la relació educativa i l'acompanyament.	Fonamenta la concepció de l'Educació Social com una pràctica relacional i d'acompanyament, aspecte que permet introduir la dimensió emocional en l'exercici professional.	—	—
Educació emocional / competències emocionals	Bisquerra Alzina (2000)	Educación emocional y bienestar	Desenvolupa la perspectiva educativa de les emocions i defensa el desenvolupament de competències emocionals.	Permet vincular la dimensió emocional amb els processos educatius i amb la formació i pràctica professional.	—	—
Competències emocionals / educació emocional	Bisquerra Alzina (2009)	Psicopedagogía de las emociones	Aprofundeix en les competències emocionals i en la seva educabilitat i aplicació en diferents contextos.	Contribueix a comprendre la importància de les competències emocionals en l'exercici professional i en una pràctica socioeducativa reflexiva.	—	—

Metodologia / paradigma sociocrític / investigació-acció	Carr i Kemmis (1988)	Teoría crítica de la enseñanza	Entenen la recerca educativa com una eina de reflexió crítica i transformació de la pràctica.	Fonamenta l'orientació crítica de la investigació i la voluntat d'analitzar la formació d'Educació Social des d'una perspectiva transformadora.	—	—
Pedagogia crítica / alliberament / diàleg / consciència crítica	Freire (2005)	Pedagogía del oprimido	Concep l'educació com un procés d'alliberament basat en el diàleg, la reflexió crítica i la presa de consciència.	Permet entendre la decolonització individual com un procés de conscientització sobre les relacions de poder interioritzades i aporta una base per analitzar una pràctica socioeducativa crítica i transformadora.	«Ahora, ya nadie educa a nadie, así como tampoco ya nadie se educa a sí mismo, los hombres se educan en comunión, y el mundo es el mediador.»	p. 92
Intel·ligència emocional / gestió emocional	Goleman (1995)	Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ	Desenvolupa i popularitza el concepte d'intel·ligència emocional i destaca la importància de reconèixer i gestionar les emocions pròpies i alienes.	Aporta una base per analitzar la dimensió emocional de la pràctica socioeducativa i la seva relació amb l'autoconeixement, l'autoregulació i les relacions interpersonals.	—	—
Metodologia / anàlisi documental	Latorre, del Rincón i Arnal (1996)	Bases metodológicas de la investigación educativa	Aporten fonaments metodològics per al desenvolupament de la recerca educativa i l'anàlisi documental.	Fonamenten l'ús de l'anàlisi documental com una de les tècniques de recollida i anàlisi de dades del TFG.	—	—

Colonialitat del ser / subjectivitat	Maldonado-Torres (2007)	Sobre la colonialidad del ser: Contribuciones al desarrollo de un concepto	Desenvolupa el concepte de colonialitat del ser i analitza la seva incidència en les subjectivitats.	Permet relacionar les estructures colonials amb la construcció de les subjectivitats i, per tant, amb la necessitat de revisar els propis imaginaris i posicionaments professionals.	«Se mantiene viva en libros, en los criterios de rendimiento académico, en pautas culturales, en el sentido común, en la autoimagen de los pueblos.»	p. 243
Colonialitat / pensament decolonial / desobediència epistèmica	Mignolo (2009)	Epistemic disobedience, independent thought and de-colonial freedom	Planteja la desobediència epistèmica com una via per qüestionar les formes de coneixement imposades per la modernitat colonial.	Reforça la necessitat de revisar els marcs epistèmics dominants i la pròpia posició des de la qual es produeix i interpreta el coneixement.	—	—
Colonialitat / colonialitat del poder / eurocentrisme	Quijano (2000)	Colonialidad del poder y clasificación social	Conceptualitza la colonialitat del poder com una estructura que organitza jerarquies racials, socials i epistèmiques.	Fonamenta l'anàlisi de les lògiques colonials que poden continuar presents en la formació i en la pràctica de l'Educació Social.	«La colonialidad es uno de los elementos constitutivos y específicos del patrón mundial de poder capitalista.»	p. 342
Colonialitat / pensament decolonial	Quijano (2014)	La crítica de la colonialidad en ocho ensayos y una antropología por demanda	Amplia la crítica a la colonialitat com a patró de poder que continua operant en el present.	Reforça la necessitat de revisar críticament els marcs de coneixement dominants presents en la formació universitària i professional.	—	—
Decolonització / epistemologies situades / ch'ixi	Rivera Cusicanqui (2018)	Un mundo ch'ixi es posible	Qüestiona les formes hegemòniques de producció del coneixement i defensa epistemologies situades i plurals.	Permet incorporar una mirada crítica sobre la producció de coneixement i evitar que la perspectiva decolonial del TFG es construeixi únicament	—	—

				des de marcs acadèmics occidentals.		
Intel·ligència emocional / gestió emocional	Salovey i Mayer (1990)	Emotional intelligence	Formulen inicialment el concepte d'intel·ligència emocional com la capacitat de percebre, comprendre i regular les emocions.	Constitueix el punt de partida conceptual per analitzar la dimensió emocional dins de la formació i la pràctica professional de l'Educació Social.	—	—
Colonialitat / pedagogia / relacions de poder	Segato (2018)	Contrapedagogías de la crueldad	Analitza la reproducció de les lògiques de dominació en les relacions socials i quotidianes.	Permet ampliar la comprensió de la colonialitat més enllà de les estructures institucionals, vinculant-la amb les pràctiques quotidianes i les formes de relació.	—	—
Interculturalitat / colonialitat / educació	Walsh (2007)	Interculturalidad, colonialidad y educación	Qüestiona les perspectives interculturals que no problematitzen les estructures colonials i eurocèntriques.	Permet analitzar críticament la interculturalitat en la formació d'Educació Social i identificar possibles enfocaments que reprodueixen lògiques colonials.	—	—

Interculturalitat crítica / colonialitat / geopolítica del coneixement	Walsh (2009)	Interculturalidad, Estado, sociedad: Luchas (de)coloniales de nuestra época	Desenvolupa la interculturalitat crítica i analitza la colonialitat com a patró estructural vigent, especialment en la producció de coneixement.	Permet analitzar críticament els enfocaments interculturals presents en la formació d'Educació Social i qüestionar la universalització del coneixement eurocèntric.	«Su universalización al resto del mundo como algo obligatorio para todos es, en efecto, el problema central de la geopolítica del conocimiento y su legado colonial e imperial.» / «La decolonialidad no es un nuevo paradigma […] sino una manera de nombrar un proyecto centenario.»	p. 188 / p. 234
Pedagogies decolonials / resistència / (re)existència	Walsh (2013)	Lo pedagógico y lo decolonial: Entretejiendo caminos	Desenvolupa les pedagogies decolonials com a pràctiques de resistència, (re)existència i transformació.	Permet vincular el pensament decolonial amb la pràctica educativa i plantejar formes de transformació dels models educatius i de les relacions de poder.	«Se construyen en distintas formas dentro de las luchas mismas.»	pp. 63–64

Annex 2 - Taula 2: Categories d'anàlisi documental

Categoria	Aspectes analitzats
Perspectiva decolonial	Presència de continguts, conceptes i autories vinculades al pensament decolonial.
Interculturalitat	Continguts relacionats amb la diversitat cultural, la inclusió, la convivència i les competències interculturals.
Intel·ligència emocional	Continguts vinculats al desenvolupament de competències emocionals i a la seva aplicació en la pràctica socioeducativa.
Competències professionals	Competències relacionades amb la intervenció socioeducativa en contextos de diversitat cultural i social.
Referents bibliogràfics	Procedència geogràfica dels autors i les autores, diversitat dels referents acadèmics i presència d'autories procedents de contextos històricament colonitzats.

Annex 3: Guió entrevista semiestructurada

1. **Presentació**

Abans de començar l'entrevista, s'explicarà breument a la persona participant la finalitat de la investigació i el caràcter acadèmic de la informació recollida. També es demanarà el seu consentiment per participar-hi i, si escau, per enregistrar l'entrevista.

2. **Trajectòria i context professional**
   - Ens podries explicar breument la teva trajectòria professional i l'àmbit o àmbits en què has desenvolupat la teva pràctica com a educador/a social?
   - Quines consideres que són les principals particularitats o reptes de la pràctica socioeducativa en els contextos en què has treballat?
3. **Diversitat cultural i pràctica socioeducativa**
   - Quines situacions relacionades amb la diversitat cultural consideres que tenen més presència en la teva pràctica professional?
   - Quins reptes o dificultats pot trobar un/a educador/a social quan intervé en contextos caracteritzats per la diversitat cultural?
   - Quines eines, actituds o competències consideres importants per desenvolupar una pràctica socioeducativa adequada en aquests contextos?
4. **Decolonització individual i pràctica professional**
   - En la pràctica professional, fins a quin punt consideres important que l'educador/a social revisi les seves pròpies creences, prejudicis, privilegis i formes d'entendre la realitat?
   - Creus que aquesta reflexió sobre la pròpia mirada pot influir en la manera com s'intervé amb les persones i comunitats? De quina manera?
   - Has viscut alguna situació professional en què hagis hagut de qüestionar la teva pròpia manera d'entendre una situació o de relacionar-te amb una persona? Si és així, què va suposar aquest procés?
5. **Intel·ligència emocional i pràctica socioeducativa**

- Quin paper consideres que tenen les emocions en la pràctica quotidiana de l'educador/a social?
- Quines competències emocionals consideres especialment importants per desenvolupar la teva tasca professional?
- Com gestiones les situacions emocionalment complexes que poden sorgir durant la intervenció socioeducativa?

6. **Relació entre decolonització i dimensió emocional**
   - Consideres que existeix alguna relació entre la capacitat de revisar les pròpies creences i prejudicis i la manera de gestionar les emocions en la pràctica professional? Per què?
   - Creus que qüestionar la pròpia mirada pot influir en la manera com l'educador/a social estableix vincles i intervé amb persones de contextos culturals diversos?
   - Des de la teva experiència professional, consideres que la decolonització individual i la intel·ligència emocional haurien de tenir un paper més rellevant en la preparació dels futurs educadors i educadores socials? Per què?
7. **Reflexió final**
   - Quines consideres que són les principals eines o aprenentatges que necessita un/a educador/a social per desenvolupar una pràctica crítica, intercultural i emocionalment conscient?
   - Hi ha algun aspecte relacionat amb la decolonització, la interculturalitat o la dimensió emocional de la pràctica socioeducativa que consideris important i que no hàgim abordat durant l'entrevista?

Annex 4 - Taula 3: Estructura del qüestionari

Bloc	Contingut	Finalitat
Bloc 1	Dades generals	Contextualitzar les respostes dels participants.
Bloc 2	Decolonització i interculturalitat	Analitzar la percepció de l'alumnat sobre la presència d'aquesta perspectiva en la formació.
Bloc 3	Intel·ligència emocional i pràctica socioeducativa	Valorar la incorporació d'aquestes dimensions al llarg del grau.
Bloc 4	Relació entre decolonització i dimensió emocional	Conèixer la percepció de l'alumnat sobre la relació d'ambdòs ambits
Pregunta final	Reflexió oberta (opcional)	Oferir un espai perquè els participants comparteixin comentaris o aportacions que no hagin quedat recollits en les preguntes anteriors.

Annex 5: Anàlisi documental - Taula i gràfics assignatures

Taula 4: Anàlisi assignatures

Assignatura	Curs	Tipologia	Decolonització	Objectius/resultats d'aprenentatge relacionats amb la decolonització	Continguts relacionats amb la decolonització	Interculturalitat	Objectius/resultats d'aprenentatge relacionats amb la interculturalitat	Continguts relacionats amb la interculturalitat	Intel·ligència emocional	Objectius/resultats d'aprenentatge relacionats amb la IE	Continguts relacionats amb la IE
Educació i Contextos Educatius	1r	Obligatòria	1	No consta	2.2. Ideologia i polítiques educatives. Models actuals en context internacional ; 3.3. Desigualtats educatives i socials amb perspectiva interseccional (gènere, ètnia, classe social, diversitat funcional, etc.); 3.4. Inclusió educativa i la pedagogia de Bell Hooks; 4.1. Cultura adulto-cèntrica i	2	2. Resultats d'aprenentatge: 7. *"Reconèixer el valor social de l'educació i el valor de la diversitat per adquirir recursos que afavoreixin la integració educativa i l'actuació en contextos multiculturals."* 17. *"Planificar accions d'ensenyament -aprenentatge que permetin atendre a la diversitat de l'aula"*	3.1. Diversitat en el sistema educatiu; 3.3. Desigualtats educatives i socials amb perspectiva interseccional (gènere, ètnia, classe social, diversitat funcional, etc.); 3.4. Inclusió educativa i la pedagogia de Bell Hooks.	1	2. Resultats d'aprenentatge: 6. *"Identificar les competències socioemocionals que intervenen en les interaccions individuals i grupals, analitzar i identificar les dinàmiques de grup, per aplicar estratègies per a la dinamització de grups, adquirir habilitats socials en contextos educatius i saber treballar en equips amb altres professionals."*	No consta

					patriarcal i educació.						
Habilitats Comunicatives en l'Àmbit Educatiu	1r	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta
Educació Digital i Socioemocional	1r	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	2	1. Objectius: "*Desenvolupar competències socioemocionals i de treball en equip en contextos educatius.*" 2. Resultats d'aprenentatge: 3. *"Identificar les competències socioemocionals que intervenen en les interaccions individuals i grupals, analitzar i identificar les dinàmiques de grup, per aplicar estratègies per a la dinamització de grups, adquirir habilitats socials en contextos educatius i saber treballar en equips amb altres professionals."*	1. L'educació socioemocional a les organitzacions educatives 1.1. Educació emocional. L'expressió, comprensió i regulació emocionals. La influència dels estils atribucionals. 1.2. L'acompanyament emocional i la resiliència
Aspectes Biopsicològics de la Persona	1r	Obligatòria	0	No consta	No consta	2	No consta	3.3. Bioètica amb un enfocament interdisciplinari,	0	No consta	No consta

								intercultural i de gènere.			
Mirem el Món: Projectes Transdisciplinaris	1r	Obligatòria	1	2. Resultats d'aprenentatge: 16. *"Adquirir coneixements sobre l'evolució del pensament, els costums, les creences i els moviments socials i polítics per tal de fomentar la pràctica del pensament social crític i promoure accions educatives orientades a la preparació d'una ciutadania activa i democràtica."* 20. *"Mantenir una relació crítica i autònoma entorn els coneixements, valors i institucions socials públiques i privades per saber observar sistemàticament contextos d'aprenentatge i convivència i saber reflexionar sobre ells."* 22. *"Analitzar*	No consta	2	2. Resultats d'aprenentatge: 7. *"Analitzar i incorporar de manera crítica les qüestions més rellevants de la societat actual que afecten l'educació: multiculturalitat i interculturalitat; discriminació i inclusió social i desenvolupament sostenible."*	Projecte: Corresponsals de les migracions amb mirada de gènere	0	No consta	No consta

				críticament els principis, valors i procediments que regeixen l'exercici de la professió."							
Teories i Història de l'Educació	1r	Obligatòria	1	1. Objectius: *"El paper epistemològic de la pedagogia dins del conjunt de les ciències de l'educació» i presentació dels models de les principals teories educatives «des d'una visió crítica."* 2. Resultats d'aprenentatge: 3. *"Obtenir una visió històrica i crítica de l'evolució de la institució escolar» i «Analitzar críticament els principis, valors i procediments que regeixen l'exercici de la professió."*	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta
El Procés d'Ensenyament Aprenentatge	1r	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	

Psicologia Evolutiva i de l'Educació	1r	Obligatòria	0	No consta	No consta	1	No consta	1.1. Les relacions entre desenvolupament, aprenentatge, cultura i educació.	0	No consta	No consta
Antropologia i Filosofia de l'Educació	2n	Obligatòria	1	1. Objectius: *"Analitzar críticament la societat actual desde diverses perspectives filosòfiques i el coneixement antropològic"*	1. La transmissió cultural a les societats complexes 1.1 Antropologia i cultura 1.2 Enculturació i cicle vital 1.3 Transmissió cultural i educació 1.4 Construcció i posicions sobre l'alteritat 2. Aculturació i desigualtats educatives 2.1 Educació, migracions i minories	1	2. Resultat d'aprenentatge: 4. *"Mostrar coneixement de les diversitats socioculturals i les possibilitats d'aproximació antropològica."*	1.4 Construcció i posicions sobre l'alteritat 2.1 Educació, migracions i minories	0	No consta	No consta
Bases Sociopolítiques de l'Educació	2n	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta
L'Organització i els Grups	2n	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta

Disseny, Seguiment i Avaluació de Plans i Programes	2n	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta
Investigar en Educació	2n	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta
Pedagogia Social	3r	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta
Gestió d'Institucions Socioeducatives	3r	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta
Educació amb les Persones Adultes	3r	Obligatòria	0	No consta	No consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 16. *"Mantenir una actitud radical i crítica d'observança envers les situacions de desigualtat per raó de pobresa, gènere, ètnia i / o procedència i orientació sexual i procedir a la seva anàlisi, denúncia i transformació d'aquestes mateixes desigualtats en oportunitats."*	No consta	0	No consta	no consta

Educació de Nens i Joves	3r	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 4. "*Analitzar les competències socioemocionals necessàries per al treball amb la infància i adolescència en risc*"	no consta
Fonaments de l'Educació Sociocomunitària	3r	Obligatòria	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	no consta
Pràcticum I	3r	Obligatòria	0	No consta	No consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 3.*"Conèixer els elements de la cultura en relació al model de participació." 37. "Valorar l'impacte de les dificultats, els prejudicis i les discriminacions que poden incloure les accions o projectes, a curt o llarg termini, en relació amb determinades persones o col·lectius."*	No consta	2	2. Resultats d'aprenentatge: 7. "*Analitzar les competències socioemocionals necessàries per al desenvolupament de la seva funció professional."* 8. *"Desenvolupament de les competències socioemocionals necessàries per a la intervenció professional."* 30. *"Analitzar les pròpies competències emocionals necessàries per a l'acció professional."*	no consta

Pràcticum II	4t	Obligatòria	0	No consta	No consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 2. *"Conèixer els elements de la cultura en relació al model de participació."* 17. "*Proposar projectes i accions que estiguin d'acord amb els principis de responsabilitat ètica i de respecte pels drets humans i els drets fonamentals, la diversitat i els valors democràtics."*	No consta	0	No consta	No consta
Treball de Final de Grau	4t	Obligatòria	1	2. Resultats d'aprenentatge: 5. *"Analitzar de manera comprensiva i crítica els models d'investigació i valora la seva aportació en la millora de la professió" 15. "Analitzar críticament els principis, valors i procediments que regeixen l'exercici de la professió"*	No consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 8. "*Discernir les particularitats educatives d'entorns i subjectes segons diferents variables (cicle vital, sexe, grup social)."* 17. "*Valorar l'impacte de les dificultats, els prejudicis i les discriminacions que poden incloure les accions o*	No consta	0	No consta	No consta

							projectes, a curt o llarg termini, en relació amb determinades persones o col·lectius."				

Acollida i Inclusió de les Persones Immigrants	3r /4 t	Opta tiva	2	1. Objectius: *"Aplicar estratègies d'intervenció social que tinguin en compte la interseccionalitat, els principis de l'interculturalism e crític i els dissenys culturalment respectuosos" "Comprendre els factors estructural que generen racisme a la societat i les estratègies d'una educació anti-racista."* 2. Resultats d'aprenentatge: 6. *"Desenvolupar un anàlisi crític de la diversitat cultural que impliqui l'assumpció d'una concepció dinàmica de la cultura, de la identitat i de la diversitat en si mateixa."* 7. *"Avaluar de manera crítica els propis prejudicis i estereotips personals que*	1.4 Migracions i Estat: règims fronterers i polítiques d'inclusió 1.5. Agència migrant: diàspores, transnacionalisme i decolonialitat	2	1. Ojectius: *"Entendre el valor i el significat dels models de gestió de la diversitat cultural en els processos d'integració"* 2. Resultats d'aprenentatge: 6. *"Desenvolupar un anàlisi crític de la diversitat cultural que impliqui l'assumpció d'una concepció dinàmica de la cultura, de la identitat i de la diversitat en si mateixa."* 7. *"Avaluar de manera crítica els propis prejudicis i estereotips personals que impedeixen una mirada intercultural de la realitat social."* 8.*"Reconèixer la naturalesa assimiladora, segregadora, integradora o inclusiva de les propostes d'acció socioeducativa dirigides a*	1.2. Societats plurals, relacions interètniques i racisme 2. Gestió de la diversitat. Metodologies d'intervenció intercultural 2.1. La perspectiva intercultural crítica aplicada a l'acció social.	0	No consta	No consta

				impedeixen una mirada intercultural de la realitat social." 16. *"Adquirir valors i actituds de respecte cap als diversos mitjans socials i culturals que són propis de les nostres societats contemporànies."*			*treballar amb població immigrada."* 9. *"Distingir entre un model intercultural i un model multicultural de gestió de la diversitat cultural en l'espai social."* 12. *"Aplicar estratègies de mediació senzilles que permetin incrementar l'autonomia i la qualitat de la convivència dels grups multiculturals"* 14. *"Comprendre les característiques i condicionaments que conformen les propostes educatives en contextos de diversitat."* 15. *"Identificar i valorar la multiplicitat de referents històrics, socials, polítics i legals propis de l'educació inclusiva."*				

							16. *"Adquirir valors i actituds de respecte cap als diversos mitjans socials i culturals que són propis de les nostres societats contemporànies."*				
Alfabetització Funcional i Aprenentatge de Segones Llengües	**3r /4 t**	**Optativa**		**NO TENIM LA GUIA DOCENT**							
Anàlisi de Recerques Aplicades a l'Educació Social	**3r /4 t**	**Optativa**		**NO TENIM LA GUIA DOCENT**							
Debats Oberts d'Educació	**3r /4 t**	**Optativa**		**NO TENIM LA GUIA DOCENT**							
Democràcia i Participació Social	3r /4 t	Optativa	1	2. Resultats d'aprenentatge: 3. *"Analitzar i aplicar el raonament crític a la comprensió de la Democràcia representativa versus participativa."* 4. *"Reflexionar, valorar i aplicar els canvis necessaris en la pràctica educativa sobre el concepte de participació."*	No consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 9. *"Mantenir una actitud de respecte, pràctiques i comportaments que atenguin a l'equitat i inclusió."* 11. *"Proposar projectes i accions que estiguin d'acord amb els principis de responsabilitat ètica i de respecte pels*	No consta	0	No consta	No consta

							drets humans i els drets fonamentals, la diversitat i els valors democràtics."				
Desenvolupament Cultural Comunitari	3r /4t	Optativa	1	1. Objectius: *"El seu principal objectiu és abordar la reconceptualització, la reflexió crítica i la intervenció en l'àmbit del Desenvolupament Cultural Comunitari. L'assignatura es planteja reconstruir històricament les bases del Desenvolupament Cultural Comunitari per a posar-ho en relació amb el present i les perspectives tant locals com internacionals. Aquesta assignatura focalitza en l'estudi de les polítiques culturals en relació amb l'educació social i*	1.1. Polítiques culturals: art, govern local i comunitat Què és el \"Desenvolupament Cultural Comunitari". Cultura popular, cultura de classes. Cultura i identitat. Teories i pràctiques actuals de Desenvolupament Cultural Comunitari. Desenvolupament Cultural Comunitari i gènere Desenvolupament Cultural Comunitari i valors. Humanisme	1	2. Resultats d'aprenentatge: 12. *"Proposar estratègies adaptades a diferents situacions i necessitats de mediació, desenvolupar adequadament estratègies per a la mediació entre persones o grups en situacions simulades i mostrar habilitats socials per entendre les famílies i fer-se entendre per elles."* 16. *"Valorar l'impacte de les dificultats, els prejudicis i les discriminacions que poden incloure les accions o projectes, a curt o llarg termini, en relació amb determinades*	No consta	1	Avaluació: Es valoren competències personals i socials com no jutjar, participació activa, responsabilitat, pensament crític i conductes que afavoreixin un «entorn amable i positiu»	

				reinterpreta els vincles entre art, govern local i comunitat. Tanmateix, vol fer partícep a l'estudiant de projectes de Desenvolupament Cultural Comunitari."			*persones o col·lectius."* 17. *"Proposar projectes i accions que estiguin d'acord amb els principis de responsabilitat ètica i de respecte pels drets humans i els drets fonamentals, la diversitat i els valors democràtics."*				
Educació en Contextos de Diversitat	3r /4 t	Optativa	1	2. Resultats d'aprenentatge: 5. *"Adquirir valors i actituds de respecte cap als diversos mitjans socials i culturals que són propis de les nostres societats contemporànies"*	4.1. Aproximacions epistemològiques de diversitat sociocultural: etnocentrisme i alteritat	2	1. Objectius: *"Treballar els valors pròpis d'una educació sensible a la creixent diversitat cultural actual." "Dissenyar i aplicar processos educatius que responguin a les característiques i necessitats de col·lectius heterogenis, tant a nivell individual com social i cultural."* 2. Resultats d'aprenentatge: 2. *"Comprendre les característiques i condicionaments*	4.1. Aproximacions epistemològiques de diversitat sociocultural: etnocentrisme i alteritat 4.4. Interculturalitat, gènere i cohesió social: elements bàsics per consolidar l'educació intercultural des de la interseccionalitat	0	No consta	No consta

							que conformen les propostes educatives en contextos de diversitat." 5. *"Adquirir valors i actituds de respecte cap als diversos mitjans socials i culturals que són propis de les nostres societats contemporànies."*				
Educació en el Temps Lliure de Nens i Joves	3r /4 t	Opta tiva	0	No consta	No consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 8. *"Mantenir una actitud de respecte, pràctiques i comportaments que atenguin a la diversitat i igualtat."*	2. 1 Canvis socials, culturals i econòmics que han transformat el temps lliure. 2.2 Globalització, indústries de l'oci, consum i cultura digital.	1	2. Resultats d'aprenentatge: 7. *"Desenvolupar estratègies per a fomentar processos de resiliència."*	4.4 Experimentació pràctica de propostes de lleure orientades a la participació, la convivència, la creativitat i el benestar

Educació i Cooperació per al Desenvolupament	3r/4t	Optativa	2	1. Objectius: *"Conèixer i aplicar el concepte de desenvolupament i les seves crítiques." "Conèixer, analitzar i comprendre la situació educativa a escala internacional, especialment pel que fa a les desigualtats entre el nord i el sud globals"* 2. Resultats: 5. *"Analitzar críticament els principis, valors i procediments que regeixen l'exercici de la professió."*	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta
Educació per a la Ciutadania	3r/4t	Optativa	1	No consta	1.1 *"La ciutadania en un món globalitzat. El concepte de ciutadania a l'educació: evolució i actualitat. Situació a la UE i al món."* 2.1 *"Els*	1	2. Resultatsd'aprenentatge: 6. *"Valorar l'impacte de les dificultats, els prejudicis i les discriminacions que poden incloure les accions o projectes, a curt o llarg termini, en relació amb*	1.1 *"La ciutadania en un món globalitzat. El concepte de ciutadania a l'educació: evolució i actualitat. Situació a la UE i al món."* 2.1 *"Els conceptes*	0	No consta	No consta

					conceptes propis d'de l'educació per a la ciutadania: pluralitat, poder, conflicte, cultura política, cultura cívica."		*determinades persones o col·lectius."*	*propis d'de l'educació per a la ciutadania: pluralitat, poder, conflicte, cultura política, cultura cívica."*			
Educació per a la Salut	3r /4 t	Opta tiva	0	No consta	No consta	0	no consta	No consta	0	no consta	no consta
Educació Social Comparada	**3r /4 t**	**Opta tiva**		**NO TENIM LA GUIA DOCENT**							
Educació, Sostenibilitat i Consum	3r /4 t	Opta tiva	0	No cosnta	No consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta
Estratègies de Mediació	3r /4 t	Opta tiva	0	No cosnta	No consta	2	No consta	4.2 Mediació escolar, familiar, comunitària, intercultural, organitzacional i restaurativa. 4.3 Conflictes vinculats a la convivència, la diversitat sociocultural, el gènere, la vulnerabilitat i les relacions institucionals	2	1. Objectius: *"Analitzar situacions de conflicte identificant parts, posicions, interessos, necessitats, emocions, desequilibris de poder i factors contextuals"* 2. Resultats d'aprenentatge: 10. *"Proposar estratègies adaptades a*	3.2 Escolta activa, preguntes obertes, reformulació, clarificació, legitimació i síntesi. 3.4Gestió emocional i contenció de l'escalada del conflicte

										diferents situacions i necessitats de mediació, desenvolupar adequadament estratègies per a la mediació entre persones o grups en situacions simulades i mostrar habilitats socials per entendre les famílies i fer-se entendre per elles." 12. *"Proposar estratègies d'exercitació, compensació o minimització de les debilitats relacionades amb les competències socioemocionals"*	
Estratègies Didàctiques per a la Formació de les Persones Adultes	3r /4 t	Opta tiva	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 8. *"Desenvolupar estratègies per fomentar processos de resiliència"* 17. *"Analitzar les particularitats psicosocials de les persones adultes que condicionen les estratègies didàctiques específiques"* 18.	No consta

										"Analitzar les particularitats psicosocials de les persones adultes que condicionen els objectius i mètodes dels programes d'educació d'adults"	
Infància i Adolescència en Risc	3r /4 t	Opta tiva	0	no consta	no consta	0	No consta	No consta	2	1. Objectius: *"Analitzar els factors que faciliten i potencien la resiliència i protecció dels infants i joves davant de les situacions de risc."* 2. Resultats d'aprenentatge: 5. *"Analitzar les competències socioemocionals necessàries per al treball amb la infància i adolescència en risc."* 8. *"Desenvolupar estratègies per a fomentar processos de resiliència"*	No consta

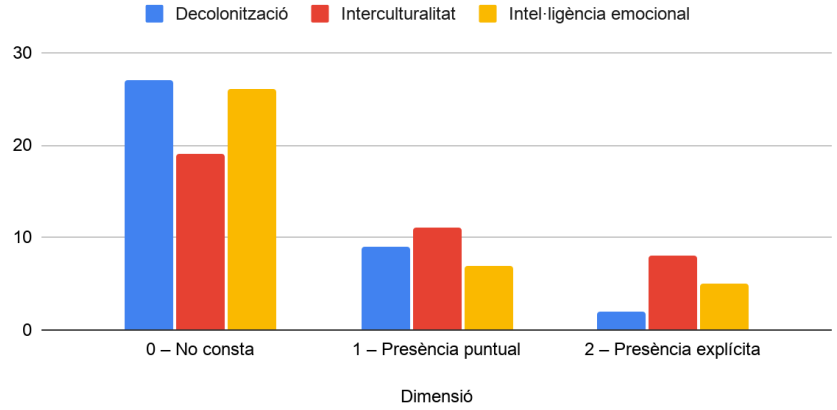
Inserció Social de les Persones amb Discapacitat	3r /4 t	Opta tiva	0	No consta	no consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 7. *"Avaluar de manera crítica els propis prejudicis i estereotips personals que impedeixen una mirada intercultural de la realitat social."* 13. *"Adquirir valors i actituds de respecte cap als diversos mitjans socials i culturals que són propis de les nostres societats contemporànies."*	No consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 3. *"Adquirir habilitats socioemocionals i comunicatives per al treball amb persones en risc d'exclusió."* 7. *"Avaluar de manera crítica els propis prejudicis i estereotips personals que impedeixen una mirada intercultural de la realitat social."* 13 *"Adquirir valors i actituds de respecte cap als diversos mitjans socials i culturals que són propis de les nostres societats contemporànies."* 14. *"Mantenir una actitud de respecte, pràctiques i comportaments que atenguin a l'equitat i inclusió."*	No consta

Institucions de Justícia i Reeducació	3r /4 t	Opta tiva	0	No consta	no consta	2	2. Resultats d'aprenentatge: 2. *"Clarificar els dilemes i debats ètics que planteja el treball amb població immigrada en una situació de desigualtat social com l'actual."* 9. *"Reconèixer la naturalesa assimiladora, segregadora, integradora o inclusiva de les propostes d'acció socioeducativa dirigides a treballar amb població immigrada"* 14. *"Comprendre les característiques i condicionaments que conformen les propostes educatives en contextos de diversitat."* 16. *"Adquirir valors i actituds de respecte cap als diversos mitjans socials i culturals que són propis de les nostres societats contemporànies"*	No consta	0	No consta	No consta

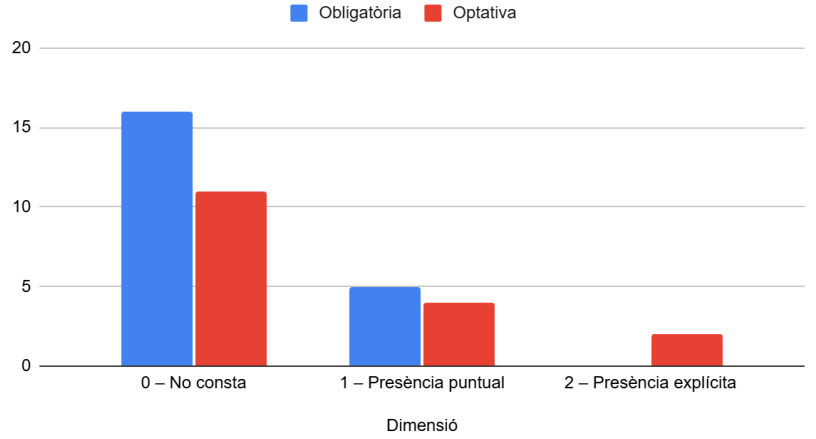
Orientació i Inserció Sociolaboral	3r /4 t	Opta tiva	0	No consta	no consta	0	1. Objectius: *"Interpreti les desigualtats i discriminacions que travessen el mercat laboral per motius de gènere, edat, origen, diversitat sexual i de gènere, discapacitat o trajectòria vital des d'una perspectiva interseccional, incorporant aquesta anàlisi en la pràctica professional"* 2. Resultats d'aprenentatge: 7. *"Orientar les persones immigrades en temes laborals i de formació."* 8. *"Adquirir valors i actituds de respecte cap als diversos mitjans socials i culturals que són propis de les nostres societats contemporànies."*	No consta	1	2. Resultats d'aprenentatge: 1. *"Adquirir habilitats socioemocionals i comunicatives per al treball amb persones en risc d'exclusió."*	No consta
Tecnologies per a l'Aprenentatge i el Coneixement	3r /4 t	Opta tiva	0	No consta	no consta	0	No consta	No consta	0	No consta	No consta

Treball Social i Discriminació	3r /4 t	Opta tiva	0	No consta	no consta	2	2. Resultats d'aprenentatge: 2. *"Planificar i desenvolupar intervencions educatives amb persones i col·lectius diversos"* 16. *"Planificar i desenvolupar intervencions educatives amb persones i col·lectius diversos"*	5.Treball social i discriminació marcats per desigualtats de nacionalitat i ètnia	2	2. Resultats d'aprenentatge: 4. "Adquirir habilitats socioemocionals i comunicatives per al treball amb persones en risc d'exclusió." 19. *"Mantenir una actitud de respecte, pràctiques i comportaments que atenguin a l'equitat i inclusió.*"	No consta

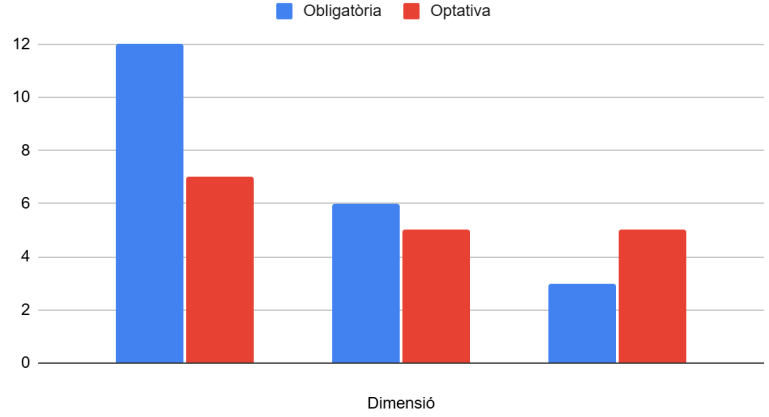
Presència de les dimensions analitzades en les assignatures del Grau d'Educació Social

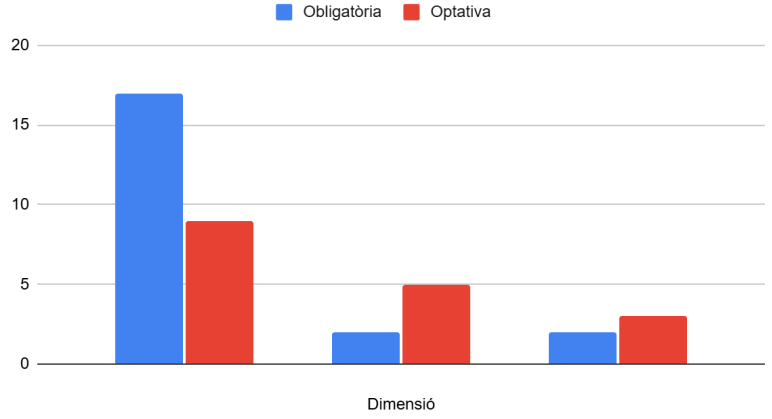
Decolonització: comparativa optatives i obligatòries

Interculturalitat: comparativa optatives i obligatòries

IE: Comparativa optatives i obligatòries

Taula 5: Coincidències entre dimensions

Coincidència entre dimensions	
Dimensions que coincideixen	**Nombre d'assignatures**
Decolonització + Interculturalitat	9
Decolonització + Intel·ligència emocional	2
Interculturalitat + Intel·ligència emocional	7
Decolonització + Interculturalitat + Intel·ligència emocional	2

Taula 6: Assignatures que presenten dimensions simultàniament

Assignatures que presenten dimensions simultàniament	
Nombre de dimensions presents	**Assignatures**
Cap dimensió	12
1 dimensió	12
2 dimensions	12
3 dimensions	2
Total	38

Annex 6: Anàlisi bibliogràfic- Taules i gràfics

Taula 7 - Anàlisi bibliogràfic: Treball Social i Discriminació

Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Brezmes, M.	2008	El trabajo social en España: una profesión para la democracia. Murcia: Universidad de Murcia.	Espanya	No	No identificada
FORMAT	2013	Entrevista a Dennis Meadows, recuperada de: https://www.asociacion-touda.org/2013/04/30/dennis-meadows-no-hay-nada-que-podamos-hacer/	EUA	No	No identificada
Hamzaoui, M.	2005	El trabajo social territorializado: las transformaciones de la acción pública en la intervención social. Valencia: Publicacions Universitat de València-NAU.	Bèlgica / origen nord-africà	No	No identificada
Harari, Y. N.	2018	«Trabajo», a 21 lecciones para el siglo XXI. Barcelona: Penguin Random House, pp. 38–64.	Israel	No	No identificada
Healy, K.	2001	Trabajo social: perspectivas contemporáneas. Madrid: Ed. Morata.	Austràlia	No	No identificada
Henry, S.; East, J. & Schmitz, C.	2004	Trabajo social con grupos: modelos de intervención. Madrid: Ed. Narcea.	EUA / internacional	No	No identificada
Herrero, Y.	2016	«Prólogo a la edición española», a Mies, M. & Shiva, V.: Ecofeminismo. Barcelona: Icaria.	Espanya	No	No identificada
Lillo, N.	2001	Manual para el trabajo social comunitario. Madrid: Ed. Narcea.	Espanya	No	No identificada
Missé, M.	2018	A la conquista del cuerpo equivocado. Barcelona: Editorial Egales.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Smale, G.	2003	Problemas sociales y trabajo social: hacia la inclusión y el cambio social. Madrid: Fundació Paideia Galiza / Morata.	Regne Unit	No	No identificada

Taula 8 - Anàlisi bibliogràfic: Tecnologies per a l'Aprenentatge i el Coneixement

Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial

Adell, J. & Castañeda, L.	2010	Los entornos personales de aprendizaje: una nueva manera de entender el aprendizaje. En R. Roig Vila & M. Fiorucci (Eds.), Claves para la investigación en innovación y calidad educativas. La integración de las Tecnologías de la Información y la Comunicación y la Interculturalidad educativas. Alcoy: Marfil - Roma TRE Universita degli Studi.	Espanya	No	No identificada
Arroyo, A.	2024	Inteligencia artificial y educación: construyendo puentes. Graó. ISBN: 978-84-128529-1-2	Espanya	No	No identificada
Cepeda Romero, O.; Gallardo Fernández, I. M. & Rodríguez, J.	2016	«La evaluación de los materiales didácticos digitales.» Revista Latinoamericana de Tecnología Educativa RELATEC, 16(2), 79–95.	Espanya	No	No identificada
Ferreira, G.; Da Silva, L. & Sá Carvalho, J.	2017	Education and Technology: Critical Approaches. SESES. 978-85-5548-465-0	Brasil	Sí	No identificada
Gewerc Barujel, A.	2009	Políticas, prácticas e investigación en Tecnología Educativa. Barcelona: Ediciones Octaedro.	Espanya	No	No identificada
Gisbert Cervera, M.; González Martínez, J. & Esteve Mon, F.	2016	«Competencia digital y competencia digital docente: una panorámica sobre el estado de la cuestión.» Revista Interuniversitaria de Investigación en Tecnología Educativa (RIITE), 0, 74–83.	Espanya	No	No identificada
Hrastinski, S. (Ed.)	2021	Designing Courses with Digital Technologies Insights and Examples from Higher Education. ISBN: 9780367700003	Suècia	No	No identificada
Keengwee, J.	2022	Handbook of Research on Facilitating Collaborative Learning Through Digital Content and Learning Technologies. IGI Global. ISBN: 9781668457092	EUA / Kenya	Sí	No identificada
Lazaro, J. L. & Gisbert, M.	2020	De las aulas a los espacios globales para el aprendizaje. Octaedro. ISBN: 9788418348273	Espanya	No	No identificada
Lim, W. M.; Gunasekara, A.; Pallant, J. L.; Pallant, J. I. & Pechenkina, E.	2023	«Generative AI and the future of education: Ragnarök or reformation? A paradoxical perspective from management educators.» The International Journal of Management	Internacional	No	No identificada

		Education, 21(2), 1–13.			
Martínez, A.; Guevara, J. A. & Jiménez, A.	2023	«La presencia de los bots políticos en Twitter durante la crisis de la COVID-19 en España.» Revista Española de Investigaciones Sociológicas, 181, 61–80.	Espanya	No	No identificada
McCartney, K.	2021	Mobile Education: Personalised Learning and Assessment in Remote Education: A Guide for Educators and Learners (Digital Learning and the Future). ISBN: 978-1789979459.	Regne Unit	No	No identificada
Mercader, C. & Duran-Bellonch, M.	2021	«Female higher education teachers use digital technologies more and better than they think.» Digital Education Review, 40, 172–184.	Espanya	No	No identificada
Sánchez-Montero, M.	2021	En clase sí se juega: Una guía práctica para crear tus propios juegos en el aula. ISBN: 108449338476.	Espanya	No	No identificada
Sánchez Vera, M. M.	2024	«La Inteligencia Artificial como recurso docente: usos y posibilidades para el profesorado.» Educar, 60(1), 33–47.	Espanya	No	No identificada
Espart, A.	2022	«La profundidad de la brecha digital. Introducción.» En A. Espart (Ed.), Inequidad y justicia social frente a la digitalización en educación y salud (pp. 8–12). Dykinson. ISBN: 978-84-1122-724-7.	Espanya	No	No identificada
Spector, J. M.	2016	Foundations of educational technology: integrative approaches and interdisciplinary perspectives. Routledge. ISBN: 9781032208534.	EUA	No	No identificada
Sung, S.; Thomas, D. & Rikakis, T.	2024	«Enacting Transdisciplinary Values for a Postdigital World: The Challenge-Based Reflective Learning (CBRL) Framework.» Postdigital Science and Education, 1–26.	EUA / Austràlia	No	No identificada
Tran, T. P.; Sidhu, L. & Tran, D.	2021	«A Framework for Navigating and Enhancing the Use of Digital Assessment.» ICSET. 5th International Conference on E-Society, E-Education and E-Technology, 1–6.	Internacional	No	No identificada

Armengol, C.; Mercader, C. & Ion, G.	2022	«Making peer-feedback more efficient: what conditions of its delivery make the difference?» Higher Education Research & Development, 41(2), 226–239.	Espanya	No	No identificada
Mercader, C. & Castro, D.	2026	«After the Storm: an Instrument to Measure the Impact of Digital Technologies in Schools.» Technology, Knowledge and Learning, 31(1), 501–518.	Espanya	No	No identificada
Sancho, J. M.	2008	«De TIC a TAC, el difícil tránsito de un vocal.» Investigación en la escuela, 64, 19–30.	Espanya	No	No identificada
Valverde, J.	2014	«MOOCs: una visión crítica desde las Ciencias de la Educación.» Profesorado. Revista de Currículum y formación del profesorado, 18(1), 93–111.	Espanya	No	No identificada
Villalustre Martínez, L. & Del Moral Pérez, E.	2015	«Gamificación: Estrategia para optimizar el proceso de aprendizaje y la adquisición de competencias en contextos universitarios.» Digital Education Review, 27, 13–31.	Espanya	No	No identificada

Taula 9 - Anàlisi bibliogràfic: Orientació i Inserció Sociolaboral

Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Acuña Franco, S.	2007	Orientación profesional, académica y personal no sexista. Gobierno Vasco. https://bit.ly/3ixqiqZ	Espanya	No	No identificada
Amber, D. & Domingo, J.	2017	Desempleo y precariedad laboral en mayores de 45 años desde la voz de los expertos: una luz al final del túnel. Sociologia, Problemas e Práticas, 84. https://doi.org/10.7458/SPP2017847397	Espanya	No	No identificada
Arnau-Sabatés, L.; Marzo, M. T.; Jariot, M. & Sala-Roca, J.	2014	Learning basic employability competence: a challenge for the active labour insertion of adolescents in residential care in their transition to adulthood. European Journal of Social Work, 17(2), 252–265. https://doi.org/10.1080/13691457.2013.8022	Catalunya / Espanya	No	No identificada

		27			
Carrillo González, F.	2024	Dificultades y factores de éxito en la elaboración y aplicación del proyecto profesional y de la marca personal: un estudio evaluativo. Revista Complutense de Educación, 35(3), 671–682. https://doi.org/10.5209/rced.86044	Espanya	No	No identificada
Chisvert Tarazona, M. J.	2014	Revisión del desarrollo de la orientación sociolaboral como política activa de empleo. REOP, 25(1), 8–24. https://doi.org/10.5944/reop.vol.25.num.1.2014.12010	Espanya	No	No identificada
Climent-Rodríguez, J. A. & Navarro-Abal, Y.	2016	Nuevos retos en orientación laboral: de itinerarios personales de inserción a la construcción de marcas profesionales. REOP, 27(2), 126–133. https://doi.org/10.5944/reop.vol.27.num.2.2016.17148	Espanya	No	No identificada
Del Pozo Serrano, F. J.; Rodríguez-Bravo, A. E. & Villaseñor Palma, K.	2023	Nuevos y viejos rostros de la exclusión sociolaboral. Poblaciones y situaciones para la acción socioeducativa. Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria, 42, 27–42. https://doi.org/10.7179/PSRI_2023.02	Espanya / Mèxic	Sí	No identificada
Donoso, T. & Figuera, P.	2007	Niveles de diagnóstico en los procesos de inserción y orientación profesional. Revista Electrónica de Investigación Psicoeducativa, 11(5), 103–124. https://www.redalyc.org/pdf/2931/293121941007.pdf	Espanya	No	No identificada
Dos Santos, J.; Melero, H. S. & Ballesteros, B.	2023	Por un trabajo justo, para una vida digna: inserción laboral desde un enfoque intercultural. Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria, 42, 43–57. https://doi.org/10.7179/PSRI_2023.03	Brasil / Espanya	Sí	No identificada
Echeverría, B. (coord.); Isus, S.; Martínez Clares, M. P. & Sarasola, L.	2010	Orientación Profesional. Barcelona: UOC.	Espanya	No	No identificada

Echeverría, B. & Martínez-Clares, P.	2024	Orientar desde el futuro emergente. Revista de Investigación Educativa, 42(2). https://doi.org/10.6018/rie.558971	Espanya	No	No identificada
Fernando, E.; Alós, R.; Jodar, P. & Miguélez, F.	2014	La inserción laboral de ex reclusos. Una aproximación cualitativa. Revista Española de Investigaciones Sociológicas (REIS), 145(24), 181–204. https://www.jstor.org/stable/23646446?seq=1	Espanya	No	No identificada
Figuera Gazo, P. (coord.)	2013	Orientación profesional y transiciones en el mundo global. Innovaciones en orientación sistémica y en gestión personal de la carrera. Barcelona: Laertes.	Espanya	No	No identificada
Fugate, M.; Kinicki, A. J. & Ashforth, B. E.	2004	Employability: A Psycho-Social Construct, Its Dimensions, and Applications. Journal of Vocational Behavior, 65, 14–38. https://doi.org/10.1016/j.jvb.2003.10.005	EUA	No	No identificada
García-Huidobro Munita, R.; Schenffeldt Ulloa, N.; Montenegro González, C.; Navarrete Astete, K. & Lara Escobar, M.	2022	Hacia el empoderamiento de niñas y mujeres adolescentes: potenciar los referentes femeninos. EDUCAR, 59(1), 147–160. https://doi.org/10.5565/rev/educar.1554	Xile	Sí	No identificada
Gil-Jaurena, I.; López-Martín, C. & Valencia, J.	2023	¿Cómo acompañar la inclusión? Elementos de protección y buenas prácticas en programas de inserción sociolaboral. Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria, 42, 75–92. https://dx.doi.org/10.7179/PSRI_2023.05	Espanya	No	No identificada
González Hernández, H.; Laborda Molla, C. & Jariot Garcia, M.	2021	Employability skills and quality of life among employees with mild and moderate intellectual disability who attend occupation centres in Catalonia (Spain). Siglo Cero: Revista Española sobre Discapacidad Intelectual, 52, 45–57. https://doi.org/10.14201/scero20215214557	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Gómez-Vicario, M.; Gutiérrez-Sánchez, J. D. & Alcaide Risoto, M.	2024	La orientación en recursos de acogida a jóvenes extutelados para su orientación sociolaboral. REOP - Revista Española de Orientación y Psicopedagogía, 35(3), 141–158. https://doi.org/10.5944/reop.vol.35.num.3.2024.40689	Espanya	No	No identificada
Jariot Garcia, M.; Rodríguez Parrón, M.; Sala Roca, J. & Villalba Biarnés, A.	2008	El proceso de desinternamiento de jóvenes ex tutelados para favorecer una inserción sociolaboral positiva. Análisis de la situación actual en los centros residenciales de acción educativa de Cataluña. Bordón, 60, 49–65. https://bit.ly/3gAczOh	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Jariot Garcia, M.; Sala Roca, J. & Arnau Sabatés, L.	2015	Jóvenes tutelados y transición a la vida independiente: Indicadores de éxito. REOP, 26(2), 90–103. https://bit.ly/2Z5ikNQ	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Jariot Garcia, M.; Laborda Molla, C. & González Hernández, H.	2020	El perfil competencial laboral de personas con discapacidad intelectual en centros ocupacionales. RIE, 38(2), 475–493. http://dx.doi.org/10.6018/rie.312241	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Jariot Garcia, M.; Sala Roca, J.; Arnau Sabatés, L. & Marzo Arpon, T.	2021	Análisis del modelo teórico del test situacional de desarrollo de competencias básicas de empleabilidad: la perspectiva de los trabajadores. Revista de Pedagogia Social, 37, 23–38. https://doi.org/10.7179/PSRI_2021.37.01	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Jiménez Ullate, J.	2017	Orientación laboral: Una revisión bibliográfica de su conceptualización y su aporte a la persona trabajadora y a las organizaciones laborales. Revista Electrónica Educare, 21(2), 1–17. http://dx.doi.org/10.15359/ree.21-2.19	No determinada amb prou evidència	No determinat	No identificada
Laborda Molla, C.; Jariot Garcia, M. & González Hernández, H.	2021	Calidad de vida y competencias de empleabilidad en personas trabajadoras en centros especiales de empleo. Educación XX1, 24(1), 117–139. https://doi.org.10.5944/educXX1.26570	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Manzanares, A. & Sanz, C. (dirs.)	2018	Orientación Profesional. Fundamentos y estratégias. Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha. http://dx.doi.org/10.18239/atenea.07.2018	Espanya	No	No identificada
Martin, E.; Montserrat, C. & Crous, G.	2023	La transición a la vida adulta en perspectiva de género: jóvenes extutelados después de los 25 años. Revista de Educación, 399, 159–181. https://doi.org/10.4438/1988-592X-RE-2023-399-565	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Martínez Clares, P.; González Lorente, C. & Rebollo Quintela, N.	2019	Competencias para la empleabilidad: un modelo de ecuaciones estructurales en la Facultad de Educación. Revista de Investigación Educativa, 37(1), 57–73. http://dx.doi.org/10.6018/rie.37.1.343891	Espanya	No	No identificada
Martínez Juárez, M.; González Morga, N. & Pérez Cusó, J.	2018	Aproximación al perfil formativo del orientador profesional en la blogosfera. Revista de Investigación Educativa, 36(1), 39–56. http://dx.doi.org/10.6018/rie.36.1.306401	Espanya	No	No identificada
Montané Capdevila, J.; Jariot Garcia, M. & Rodríguez Parrón, M.	2007	Actitudes, cambio de actitudes y conducción segura. Un enfoque crítico aplicado a la reducción de accidentes de tráfico. Barcelona: Laertes.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Moreno López, R. & Morales Calvo, S.	2017	Las competencias socio-personales para la inserción sociolaboral de jóvenes en los programas propios de educación social. REOP, 28(1), 33–55. https://www.redalyc.org/pdf/3382/338252055004.pdf	Espanya	No	No identificada
Palomares-Montero, D.; Merino, R.; Olmeda, E.; García-Gracia, M. & Córdoba, A. I.	2024	Alumnado de Escuelas de Segunda Oportunidad: nuevas vinculaciones, recuperando aprendizajes, reconectando itinerarios. Revista Complutense de Educación, 35(3), 553–564. https://dx.doi.org/10.5209/rced.85790	Espanya	No	No identificada

Pérez-Escoda, N. & Ribera Cos, A.	2009	Las competencias emocionales en los procesos de inserción laboral. REOP, 30(3), 251–256. https://www.redalyc.org/pdf/3382/338230783004.pdf	Espanya	No	No identificada
Polo-Amashta, G. P.; Lafaurie-Molina, A. & Perez de Guzmán, M. V.	2023	Exclusión sociolaboral: programas y recursos para la inclusión. Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria, 42, 93–105. https://dx.doi.org/10.7179/PSRI_2023.06	Colòmbia	Sí	No identificada
Rodríguez Moreno, M. L.	2007	La competencia laboral y la formación de las personas en el marco de la "long life learning". Aula de Innovación Educativa, 161, 67–76. https://bit.ly/2DiWq1n	Espanya	No	No identificada
Romero, V.	2013	Inserción Sociolaboral. Barcelona: Altamar.	Espanya	No	No identificada
Sala Roca, J.; Jariot Garcia, M.; Villalba Biarnés, A. & Rodríguez Parrón, M.	2009	Analysis of factors involved in the social inclusion process of young people fostered in residential care institutions. Children and Youth Services Review, 31(12), 1251–1257. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.05.010	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Sala Roca, J.; Villalba Biarnés, A.; Jariot Garcia, M. & Rodríguez Parrón, M.	2009	Characteristics and Sociolabour Insertion of Young People after Residential Care. International Journal of Child & Family Welfare, 2009/1, 22–34. http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.05.010	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Sala Roca, J.; Jariot Garcia, M.; Arnau Sabatés, L. & Doval, E.	2021	Test situacional desarrollo de las competencias básicas de empleabilidad: validación de un instrumento psicoeducativo para la intervención socioeducativa. Revista de Pedagogia Social, 37, 39–53. http://doi.org.10.7179/PSRI_2021.37.02	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Savickas, M. L.	2005	The theory and practice of career construction. Dins S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), Career Development and Counseling. Putting Theory and Research to Work (pp. 42–71). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.	EUA	No	No identificada

Sánchez-García, M. F. (coord.)	2013	Orientación professional y personal. Madrid: UNED. https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=567367	Espanya	No	No identificada
Santana Vega, L. E.; Ruiz Alfonso, Z. & Feliciano García, L.	2023	Estereotipos de género y variables vocacionales en alumnas de educación secundaria. Revista de Educación, 400, 265–294. https://doi.org/10.4438/1988-592X-RE-2023-400-578	Espanya	No	No identificada
Vázquez Fernández, J. & Barrera Algarín, E.	2015	Inserción sociolaboral de jóvenes en riesgo de exclusión y con fracaso escolar. Educación y futuro: revista de investigación aplicada y experiencias educativas, 32, 229–254. https://bit.ly/3gCuXpw	Espanya	No	No identificada
Vidigal-Alfaya, S.; Ballesteros-Moscosio, M. Á. & Yanes-Cabrera, C. M.	2025	La orientación para el empleo: de la visión política a la práctica de la inserción sociolaboral. Una revisión bibliográfica de la literatura. REOP - Revista Española de Orientación y Psicopedagogía, 36(1), 138–161. https://doi.org/10.5944/reop.vol.36.num.1.2025.38629	Espanya	No	No identificada

Taula 10 - Anàlisi bibliogràfic: Infància i Joventut en Risc

Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Ayo Fernández, M.	2004	Las garantías del menor infractor (Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, sobre Responsabilidad Penal de los Menores y sus modificaciones posteriores). RdPP monografía, núm. 12. Navarra: Thomson-Aranzadi.	Espanya	No	No identificada

Burgos-Jiménez, R.; García-Tardón, B.; Martín-Solbes, V. M. & Pozuelo Rubio, F.	2021	«El enfoque de género en la intervención socioeducativa con mujeres: un estudio en el medio penitenciario español.» Psychology, Society & Education, 13(1), 73–83. https://doi.org/10.25115/psye.v10i1.3474	Espanya	No	No identificada
Canterero Bandrés, R.	2002	Delincuencia juvenil. ¿Asistencia terapéutica versus justicia penal? Logroño: Universidad de la Rioja.	Espanya	No	No identificada
Castro Martínez, A. M.	2020	«Educación inclusiva en centros penitenciarios. En tiempos de vulnerabilidad: reflexión desde los derechos humanos.» Bioética para pensar, 155–162.	Espanya	No	No identificada
Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE)	2004	Centre Iniciatives per la Reinserció CIRE. Presentació. Barcelona.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Corpodean, A. D.; Burgos-Jiménez, R. J.; Moles-López, E. & Añaños, F. T.	2024	«Delitos sexuales en España: análisis de los programas e intervención socioeducativa penitenciaria.» Diálogos sobre educación, (29). https://doi.org/10.32870/dse.v0i29.1439	Espanya	No	No identificada
Cortés, C. A. C.; Fernández, C. C. & Rodríguez, J. A. R.	2020	«Menores con medidas judiciales en España. La figura del educador social.» Perspectivas españolas en la Educación: mejores prácticas para el siglo XXI, 97.	Espanya	No	No identificada
Coyle, A.	2002	La administración penitenciaria en el contexto de los derechos humanos. Centro Internacional de Estudios Penitenciarios. Londres.	Regne Unit	No	No identificada
De la Cruz-Campos, J. C.; Pérez López, M. & Fernández Cerero, J.	2023	«Funciones del educador social en la institución penitenciaria.» Investigar en educación hoy: la transversalidad como horizonte. (Educación), 23–32.	Espanya	No	No identificada
Encalada, A. N. D. & Ortega, S. D. M.	2023	«La valoración de los elementos de aplicación de la prisión preventiva y la afectación al principio de inocencia.» Ciencia Latina Revista Científica Multidisciplinar, 7(2), 9298–9315.	Equador	Sí	No identificada
Facal Fondo, T.	2002	La reinserción social en el medio penitenciario. Tesis Doctoral. A Coruña.	Espanya	No	No identificada

Gobierno de España	2022	Real Decreto 268/2022, de 12 de abril, por el que se modifica el Real Decreto 190/1996, de 9 de febrero, por el que se aprueba el Reglamento Penitenciario. BOE núm. 88, 51435–51439.	Espanya	No	No identificada
Jefatura del Estado	1979	Ley Orgánica 1/1979, de 26 de septiembre, General Penitenciaria. BOE núm. 239.	Espanya	No	No identificada
Larrauri, E.; Rovira, M. & Sales, A.	2017	Qualitat de vida als centres penitenciaris i programes d'intervenció. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Generalitat de Catalunya.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Llop, J. E.; Garcia, M. J. M.; Fres, N. F. & Serra, M. G.	2020	«Centros Penitenciarios como espacio educativo: La necesaria acción pedagógica en el proceso de reinserción social.» En Justicia social, género e intervención socioeducativa, 515–524. Ediciones Pirámide.	Espanya	No	No identificada
López, S. et al.	2018	Gènere i presó. Programa de perspectiva i equitat de gènere en l'àmbit penitenciari. Programa Compartim. Generalitat de Catalunya.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
López, R. V.	2022	«El lugar de la educación social en los Centros Penitenciarios catalanes.» RES: Revista de Educación Social, (35), 47.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Machado Maliza, M. E.; Hernández Gaibor, E. M.; Inga Jaramillo, M. S. & TixiTorres, D. F.	2020	«Rehabilitaciones y reinserción social, una quimera para los privados de libertad.» Debate Jurídico Ecuador, 3(2), 165–177.	Equador	Sí	No identificada
Manzanos Bilbao, C.; Elias, A. et al.	2000	Cárcel, drogas y sida. Trabajo Social Frente al Sistema Penal. Salhaketa. Vitoria-Gasteiz.	Espanya	No	No identificada
Narezo, M. R.; Gruber, R. S. & del Castillo, R. A.	2022	«La educación social y los centros penitenciarios: nuevos horizontes.» Zerbitzuan: Gizarte zerbitzuetarako aldizkaria = Revista de servicios sociales, (76), 87–97.	Espanya	No	No identificada

Pintado Alcázar, A.	2022	«La evolución del sistema penitenciario español desde sus orígenes hasta la actualidad.» Perspectivas, (6). Recuperado de https://revistas.ucalp.edu.ar/index.php/Perspectivas/article/view/230	Espanya	No	No identificada
Ponce de León Romero, L.; López Armijos, G. & Camacho Rojas, R.	2021	«Programas de formación universitaria en centros penitenciarios.» Andamios, 18(45), 487–509. https://doi.org/10.29092/uacm.v18i45.827	Espanya / Equador / Mèxic	Sí	No identificada
Redondo, S.	2000	Psicología aplicada: Los programas de rehabilitación en Europa. Barcelona.	Espanya	No	No identificada
Riveiro Lema, M.ª D.	2024	«La red penitenciaria española en el siglo XXI: programas de intervención terapéutica y educativa.» Bajo Palabra. Revista de Filosofía, 37, 125–142. https://doi.org/10.15366/bp2024.37.008	Espanya	No	No identificada
Romans, M.; Petrus, A. & Trilla, J.	2000	De profesión, educador(a) social. Papeles de Pedagogía. Editorial Paidós. Barcelona.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Sainz, M. & González, S.	2004	«El Vis a Vis como un espacio psicoterapéutico para la reestructuración familiar dentro de la prisión.» Comunicación del II Congreso La Familia en la sociedad del siglo XXI. Fundación de Ayuda contra la Drogadicción.	Espanya	No	No identificada
Torrero, O. M. & Garlito, P. C.	2020	«Ser mujer en prisión: Privación ocupacional en la vida diaria de mujeres internas en un centro penitenciario en España.» Revista Chilena de Terapia Ocupacional, 20(2), 269–277.	Espanya	No	No identificada

Taula 11 - Anàlisi bibliogràfic: Inserció Social de les Persones amb Discapacitat

Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Barton, L.	2008	Superar las barreras de la discapacidad. Morata.	Regne Unit	No	No identificada
Col. Ioé	2012	Discapacidades e inclusión social. Col.	Espanya	No	No identificada

		Estudios sociales 33. Obra Social La Caixa.			
Díaz Vega, M.; Sánchez, M. & Moreno, R.	2016	Discapacidad vs empleo. Aspectos a considerar para la inclusión en el empleo ordinario. Dykinson.	Espanya	No	No identificada
Ellis, A. L. (Ed.)	2017	Transition Children with Disabilities. From Early Childhood through Adulthood. Sense Publishers.	EUA / internacional	No	No identificada
Gutiérrez Bermejo, B. & Verdugo Alonso, M. A.	2013	Discapacidad intelectual: Adaptación social y problemas de comportamiento. Edcs. Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Heron, R. & Murray, B.	2003	Cómo ayudar a las personas discapacitadas a encontrar un empleo. Guía práctica. O.I.T.	Internacional	No	No identificada
Ibáñez López, P. & Mudarra Sánchez, M. J.	2008	Integración sociolaboral. Dykinson.	Espanya	No	No identificada
IMSERSO	2004	Transición escuela-empleo de las personas con discapacidad. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.	Espanya	No	No identificada
de Miguel Badesa, S. & Cerrillo Martín, R. (coords.)	2010	Formación para la inclusión laboral de personas con discapacidad intelectual. Dykinson.	Espanya	No	No identificada
Rodríguez Izquierdo, R. M.	2022	Ciudadanía activa y discapacidad intelectual. Ed. Octaedro.	Espanya	No	No identificada
Rosell, I. & Belzunegui, A.	2020	Polítiques d'inserció sociolaboral. Publicacions URV.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Schalock, R. & Verdugo Alonso, M. A.	2014	El cambio en las organizaciones de discapacidad: estrategias para superar sus retos y hacerlo realidad. Alianza Editorial.	EUA / Espanya	No	No identificada
Symeonidou, S.	2018	Evidence of the Link Between Inclusive Education and Social Inclusion: A Review of the Literature. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. www.european-agency.org	Europa	No	No identificada
Storey, K. & Miner, C.	2017	Systematic instruction of functional skills for students and adults with disabilities. 2n Ed. Charles C. Thomas Publisher LTD.	EUA	No	No identificada

Vega Fuente, A.	2014	La educación social ante la discapacidad. Aljibe Edcs. SL.	Espanya	No	No identificada
Vivar Zurita, H.	2021	Comunicación, discapacidad y empleabilidad: el compromiso profesional con la inclusión. McGraw-Hill.	Espanya	No	No identificada

Taula 12 - Anàlisi bibliogràfic: Educació i Contextos Educatius

Tipus de referent	Autor/a o organisme	Any	Text de la referència tal com apareix a la guia	Procedència geogràfica	Sud Global	Vinculació decolonial
Document / informe	ACTION AID	2006	Corregir los errores. Puntos de referencias internacionales sobre la alfabetización de adultos. Action Aid.	Internacional	No aplicable	No aplicable
Document normatiu	Generalitat de Catalunya	2010	DECRET 102/2010, de 3 d'agost, d'autonomia dels centres educatius.	Catalunya	No	No aplicable
Document normatiu	Generalitat de Catalunya	2010	DECRET 155/2010, de 2 de novembre, de la direcció dels centres educatius públics i del personal directiu professional docent.	Catalunya	No	No aplicable
Document institucional	European Commission, EACEA & Eurydice	2017	Citizenship Education at School in Europe - 2017. Publications Office of the European Union.	Europa	No aplicable	No aplicable
Document internacional	ONU	1948	Declaració dels drets humans.	Internacional	No aplicable	No aplicable
Document normatiu	Generalitat de Catalunya	2009	LLEI 12/2009, del 10 de juliol, d'educació.	Catalunya	No	No aplicable
Document normatiu	Estat espanyol	2006	LLEI ORGÀNICA 2/2006, de 3 de maig, d'Educació.	Espanya	No	No aplicable
Informe	OECD	2019	Education at a Glance 2019. OECD Publishing	Internacional	No aplicable	No aplicable
Obra bibliogràfica	AAVV	2002	Mujer y Educación. Educar para la igualdad, educar desde la diferencia. Grao.	Per determinar	Per determinar	No identificada
Obra bibliogràfica	AA.VV.	2025	Desiguals. Dossier Crític - 13. Barcelona: Pol·len Edicions	Catalunya	No	No identificada

Obra bibliogràfica	ABAD, J.	2017	Aprendre a conviure, aprendre a transformar. Graó.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	ALONSO SAÉZ, I. & ARETXE SÁNCHEZ, K.	2019	Educación en el tiempo libre. La inclusión en el centro. Octaedro.	Per determinar	Per determinar	No identificada
Obra bibliogràfica	BELZUNEGUI, À. et al.	2008	Mestres, escoles i igualtat entre gèneres. Instituto de la Mujer. Publicaciones	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	BIDDLE, B. & altres	2000	La profesión de enseñar. Paidós.	EUA	No	No identificada
Obra bibliogràfica	BONA, C.	2016	Las escuelas que cambian el mundo. Plaza & Janés.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	BOOTH, T. & AINSCOW, M.	2002	Index per a la inclusió. ICE Universitat de Barcelona.	Regne Unit	No	No identificada
Obra bibliogràfica	CAMPS, V.	2010	Democracia sin ciudadanos. Trotta.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	CANTÓN, I. & PINO, M.	2017	Organización de centros educativos en la sociedad del conocimiento. Alianza Editorial.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	CASTELLS, M.	1997	La era de la información: Economía, Sociedad y Cultura. Alianza Editorial	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	CHOMSKY, N.	2012	La (Des)Educación. Austral.	EUA	No	No identificada
Obra bibliogràfica	COBO, R.	2008	Educar en la ciudadanía. Perspectivas feministas. Catarata.	Espanya	No	No identificada
Article	CUADRADO MUÑOZ, F.J.	2019	Evolución y sentido de la autonomía de los centros educativos. Revista de la Asociación de Inspectores de Educación de España, 31, 1-30.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	DE LA FUENTE BLANCO, M.G. & MERINO, R.	2007	Sociología para la intervención social y educativa. Editorial Complutense.	Espanya	No	No identificada

Informe	DELORS, J.	1996	La educación encierra un tesoro. Informe a la UNESCO de la Comisión Internacional sobre la educación para el siglo XXI. UNESCO/Santillana.	França / internacional	No	No identificada
Obra bibliogràfica	EL HACHMI, N.	2008	L'últim patriarca. Ed. Planeta	Marroc / Catalunya	Sí	No identificada
Obra bibliogràfica	FERNÁNDEZ ENGUITA, M.	2017	Más escuela y menos aula. Morata.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	FERNÁNDEZ PALOMARES, F.	2003	Sociología de la Educación. Pearson Prentice Hall.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	FERNÁNDEZ TILVE, Mª. D. & FERNÁNDEZ SUÁREZ, G.F.	2016	La escuela de ayer, hoy y mañana: claves y desafíos. Dykinson, D.L.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	FUNES ARTIAGA, J.	2019	Fer de mestre quan ningú no sap per a què serveix. Editorial Eumo: Vic	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Article	GAIRÍN, J. & MUÑOZ, J. L.	2013	La organización escolar como campo de estudio e investigación. Revista Anthropos: Huellas del Conocimiento, 238, 11-27.	Espanya	No	No identificada
Comunicació	GAÍRIN, J.	2013	Autonomy and school management in the Spanish context. Paper presentat a la conferència... Roma	Espanya	No	No identificada
Article	GAIRÍN SALLÁN, J.	2020	Autonomia de centres educatius o l'autonomia institucional. Segona part. Revista Forum, 51, 5-10.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	GAIRÍN, J. & CASTRO, D.	2021	El contexto organizativo como espacio de intervención. Editorial Síntesis	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	HARRIS, J.R.	2003	El mito de la educación. DeBolsillo.	EUA	No	No identificada
Obra bibliogràfica	HESSELBEIN, F. et al.	2006	La organización del futuro. Ediciones Deusto.	EUA	No	No identificada
Obra bibliogràfica	HOLZSCHULER, C.	2016	Cómo organizar Aulas Inclusivas. Propuestas y estrategias para acoger las diferencias. Narcea.	Per determinar	Per determinar	No identificada

Article	MUÑOZ MORENO, J.L. et al.	2013	Herramientas para la mejora de las organizaciones educativas y su relación con el entorno. Perspectiva educacional. 52:1, 97-123.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	MUÑOZ, J. L.	2009	La participación de los municipios en la educación. Editorial Popular.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	MUÑOZ, J. L.	2012	Ayuntamientos y desarrollo educativo. Editorial Popular.	Espanya	No	No identificada
Article	MUÑOZ, J. L. & COLORADO, S.	2016	Participación, ciudad y educación: los Consejos de Infancia y de Adolescencia. KULTUR Revista Interdisciplinària sobre la Cultura de la Ciutat, Vol. 3, Nº 6, 171-192.	Per determinar	Per determinar	No identificada
Obra bibliogràfica	MUÑOZ, J. L. & GAIRÍN, J.	2022	Diseño y desarrollo de las organizaciones educativas. Madrid: Editorial Dykinson. (en premsa)	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	NAVARRO, V.	2002	Bienestar insuficiente, democracia incompleta. Ed Anagrama.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	NEVADO, D.	2007	El desarrollo de las organizaciones del siglo XXI: ética, responsabilidad social, gestión de la diversidad y gestión del cambio. Walters Kluwer	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	NIEMI, H., TOOM, A. & KALLONIEMI, M.	2012	Miracle of Education. Sense Publishers, University of Helsinki.	Finlàndia	No	No identificada
Document institucional	NOVELLA CÁMARA, A.M.	2009	La participació dels infants a la ciutat des del Consell d'Infants. Generalitat de Catalunya...	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	PATEMAN, C.	1988	The sexual contract. Polity Press.	Regne Unit	No	No identificada
Obra bibliogràfica	RIVIERE, T.	2025	La Distinción: basado libremente en la obra de Pierre Bourdieu (2ª ed.). Barcelona: Garbuix Books.	Per determinar	Per determinar	No identificada
Obra bibliogràfica	TABERNER, J.	2002	Sociología y Educación. Tecnos.	Espanya	No	No identificada

Obra bibliogràfica	STOLL, L. & FINK, D.	1999	Para cambiar nuestras escuelas. Reunir la eficiencia y la mejora. Octaedro	Per determinar	Per determinar	No identificada
Article	SUÁREZ, C. & MUÑOZ, J. L.	2017	El trabajo en red y la cooperación como elementos para la mejora escolar. Propósitos y Representaciones, 5, 1, 349-402.	Per determinar	Per determinar	No identificada
Article	TÉBAR CUESTA, F.	2018	Autonomía de los centros educativos (intervención de la Inspección de Educación). Revista de la Asociación de Inspectores de Educación de España, 29, 1-26.	Espanya	No	No identificada
Obra bibliogràfica	TOMASEVSKI, K.	2004	El asalto a la educación. Intermón/Oxfam	Per determinar	Per determinar	No identificada
Obra bibliogràfica	TONUCCI, F.	2015	La Ciudad de los niños. Graó.	Itàlia	No	No identificada
Obra bibliogràfica	GARCÉS, M.	2020	Escola d'aprenents. Galaxia Gutenberg.	Catalunya / Espanya	No	Sí
Obra bibliogràfica	hooks, b.	1994	Teaching to transgress: education as the practice of freedom. Routledge.	EUA	No	Sí
Obra bibliogràfica	KOROL, CLAUDIA		Hacia una pedagogía feminista. Géneros y educación popular. El colectivo.	Argentina	Sí	Sí

Taula 13 - Anàlisi bibliogràfic: Habilitats Comunicatives en l'Àmbit Educatiu

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència geogràfica	Sud Global	Vinculació amb el pensament decolonial
Aznar, Eduardo; Cros Alavedra, Anna; Quintana, Lluís	1991	Coherencia textual y lectura. Barcelona: ICE: Horsori.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Casas, M.; Castellà, J. M.; Vilà, M.	2020	L'oratòria a l'abast de tothom. Vic: Eumo.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Casas, M.; Castellà, J. M.; Vilà, M.	2016/2018	Els secrets de parlar en públic. Vic: EUMO.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Casas, M.; Castellà, J. M.; Vilà, M.	2020	L'oratòria a l'abast de tothom. Vic: EUMO.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Castellà, J. M.; Comelles, S.; Cros, A.; Vilà, M.	2007	Entendre's a classe. Les estratègies comunicatives dels docents ben valorats. Barcelona: Graó.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Gassull, C.; Godall, P.; Martorell, M.	2004	La veu. Orientacions pràctiques. Barcelona: Edicions de l'Abadia de Montserrat.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Gassull, C.	—	Les cuirasses de la veu. Eines corporals i emocionals d'observació i intervenció. Amalgama Edicions (Tritó).	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Laborda Gil, Xavier	2014	Inteligencia comunicacional (El orador sexy). Barcelona: Plataforma Editorial.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Mestres, J. M.; Costa, J.; Oliva, M.; Fité, R.	—	Manual d'estil.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Taula 14 - Anàlisi bibliogràfic: Educació Digital i Socioemocional

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència geogràfica	Sud Global	Vinculació amb el pensament decolonial
Adell, J. & Castañeda, L.	2013	Entornos Personales de Aprendizaje: claves para el ecosistema educativo en red. Alcoy: Marfil.	Espanya	No	No identificada
Alonso, A. & Pelegrin, J.	2014	Historia de Sara (Odio el Rosa). Editorial Oxford University Press España.	Espanya	No	No identificada
Area, M. & Pessoa, T.	2012	De lo sólido a lo líquido: las nuevas alfabetizaciones ante los cambios culturales de la Web 2.0. Comunicar, 38 (XIX), 13-20.	Espanya / Portugal	No	No identificada
Aronson, E.	2007	El animal social. Madrid. Alianza Editorial, S.A.	EUA	No	No identificada
Arroyo, A.	2024	Inteligencia artificial y educación: construyendo puentes. Graó.	Espanya	No	No identificada
Bach, E. & Darder, P.	2004	Des-educa't. Barcelona. Ediciones 62.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Bach Cobacho, E. & Forés Miaravalles, A.	2007	E-mociones. Comunicar y educar a través de la red. Barcelona: Ediciones Ceac.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Bisquerra Alzina, R.; Pérez González, J. C. & García Navarro, E.	2015	Inteligencia emocional en educación. Madrid: Editorial Síntesis.	Espanya	No	No identificada
Camps, V.	2005	La voluntad de vivir. Ariel.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Capell, N.; Tejada, J. & Bosco, A.	2017	Los videojuegos como medio de aprendizaje: un estudio de caso en matemáticas en Educación Primaria. Pixel-Bit, 52, 133-150.	Espanya	No	No identificada
Castañer, O.	2022	Ni agresivos ni sumisos: Educar niños asertivos y respetuosos. Grijalbo.	Espanya	No	No identificada

Darder Vidal, P. (coord.)	2017	La formació emocional del professorat. Barcelona: Octaedro.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Domingo-Coscolla, M.; Bosco-Paniagua, A.; Carrasco-Segovia, S. & Sánchez-Valero, J. A.	2020	Fomentando la competencia digital docente en la universidad: Percepción de estudiantes y docentes. Revista de Investigación Educativa, 38(1), 167-782.	Espanya	No	No identificada
Domínguez Figaredo, D.	2007	Modelos de aprendizaje en la web social. Comunicación y Pedagogía, 223, pp. 38-42.	Espanya	No	No identificada
Gairín, J. & Mercader, C.	2018	Usos y abusos de las TIC en los adolescentes. Revista de Investigación Educativa, 36 (1), 125-140.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
García, J. M.	2015	Robótica Educativa. La programación como parte de un proceso educativo. RED-Revista de Educación a Distancia, 46 (8).	Espanya	No	No identificada
Gisbert, M.; Gonzalez, J. & Esteve, F.	2016	Competencia digital y competencia digital docente: una panorámica sobre el estado de la cuestión. Revista Interuniversitaria de Investigación en Tecnología Educativa (RIITE), 0, 74-83.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Gisbert, M.; Esteve-Gonzalez, V. & Lázaro, J. L.	2019	¿Cómo abordar la educación del futuro? Conceptualización, desarrollo y evaluación desde la competencia digital docente. Octaedro.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Güell, M.	2005	Per què he dit blanc si volia dir negre? Tècniques assertives per al professorat i els formadors. GRAÓ.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
León del Barco, B.; Gozalo Delgado, M.; Gómez Carroza & Latas Pérez, C.	2005	Técnicas de aprendizaje cooperativo en contextos educativos. Abecedario.	Espanya	No	No identificada
Mariscal, S.; Giménez-Dasí, M.; Carriedo, N. & Corral, A.	2009	El desarrollo psicológico a lo largo de la vida. McGrawHill, UNED.	Espanya	No	No identificada
Mestre, J. M.; Gutiérrez, J.; Guerrero, C. & Guil, R.	2017	Gestión de emociones en el día a día. Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Moya, L.	2019	Educar en la empatía. El antídoto contra el bullying. Plataforma edutorial.	Espanya	No	No identificada
Punset, E.	2011	Excuses per no pensar. Destino.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Resnik, M.; Mlonay, J.; Monroy-Hernández, N.; Eastmond, E.; Brennan, K.; Millner, A. (...) & Kafai, J.	2010	Programación para todos.	EUA / internacional	No	No identificada
Vázquez, E. & Sevillano, M. L.	2015	Dispositivos digitales móviles en educación. El aprendizaje ubicuo. Narcea Ediciones.	Espanya	No	No identificada
Williams, P. J.	2012	Technology for teachers. Springer.	Per determinar	Per determinar	No identificada

Taula 15 - Anàlisi bibliogràfic: Aspectes Biopsicològics de la Persona

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència geogràfica	Sud Global	Vinculació amb el pensament decolonial
Achotegui, J.	2017	La inteligencia migratoria. Manual para inmigrantes en dificultades. Ned Ediciones.	Espanya	No	No identificada
Almendro, M.	2018	El laberinto de la ayahuasca. Barcelona: Kairós.	Espanya	No	No identificada
Alloway, T.; Wilson, G. & Graham, J.	2006	Sniffy. La rata virtual. Madrid: Thomson (inclou CD-ROM).	Regne Unit / EUA	No	No identificada
Barlow, D. et al.	2019	Protocolo Unificado para el tratamiento transdiagnóstico de los trastornos emocionales. Madrid: Alianza Editorial.	EUA	No	No identificada
Bauman, Z.	2009	Modernidad líquida. Buenos Aires: Fondo de Cultura.	Polònia / Regne Unit	No	No identificada
Bessel Van de Kolk	2015	El cuerpo lleva la cuenta. Cerebro, mente y cuerpo en la superación del trauma. Barcelona: Olivella.	Països Baixos / EUA	No	No identificada
Budayicioglu, G.	2019	La chica de la ventana. Sevilla: Lantia Publishing S.L.	Turquia	No	No identificada
Bueno, D.	2016	Cerebroflexia. El arte de construir el cerebro. Barcelona: Plataforma Editorial.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Burke, N.	2021	El pozo más profundo. Sanar los efectos a largo plazo de las experiencias infantiles de la vida. Barcelona: Eleftheria.	EUA	No	No identificada
Carrasco, J. L.	2024	La personalidad y sus trastornos. Barcelona: Arpa.	Espanya	No	No identificada

Castellanos, N.	2022	Neurociencia del cuerpo. Cómo el organismo esculpe el cerebro. Barcelona: Kairós.	Espanya	No	No identificada
Corazzini, C.	2025	Personas bestias. ¿Cómo funciona la mente de un asesino? Barcelona: RBA.	Itàlia	No	No identificada
Damasio, A.	2013*	El error de Descartes: La emoción, la razón y el cerebro humano. Barcelona: Crítica.	Portugal / EUA	No	No identificada
Davies, J.	2022	Sedados. Madrid: Capitán Swing.	Regne Unit	No	No identificada
Draaisma, D.	2006	Por qué el tiempo vuela cuando nos hacemos mayores. Madrid: Alianza.	Països Baixos	No	No identificada
Ekman, P.	1991	Cómo detectar mentiras. Una guía para utilizar en el trabajo, la política y la pareja. Barcelona: Paidós.	EUA	No	No identificada
Estupiña, F.	2022	Manual de Telepsicología. Nuevos medios para aplicar a la psicología en el siglo XXI. Alianza Editorial.	Espanya	No	No identificada
Ezquerro, A.	2023	Apego y desarrollo a lo largo de la vida. Madrid: Sentilibros.	Espanya	No	No identificada
Fernández, C.	2019	Melancolía clínica y transmisión generacional. Barcelona: Xoroi.	Espanya	No	No identificada
Gibson, L.	2015	Hijos adultos de padres emocionalmente inmaduros. Cómo recuperarse del distanciamiento, del rechazo o de los padres autoinvolucrados. Málaga: Sirio.	EUA	No	No identificada
Godfrey-Smith, P.	2017	Otras mentes. El pulpo, el mar y los orígenes profundos de la consciencia. Barcelona: Taurus.	Austràlia	No	No identificada
Gonzalez, A.	2023	¿Por dónde se sale? Barcelona: Planeta.	Espanya	No	No identificada
González, R.; Gullón, P.; González, A. & Carmona, M. (coords.)	2022	Transformar los barrios para evitar el sufrimiento psíquico. Una mirada salubrista a la salud mental. Madrid: Asociación Española de Neuropsiquiatría.	Espanya	No	No identificada
Jay, M.	2016	La década decisiva. Por qué son importantes de los veinte a los treinta años y cómo sacarles el máximo partido ahora. Madrid: Asertos.	EUA	No	No identificada

LeDoux, J.	1999	El cerebro emocional. Barcelona: Ariel/Planeta.	EUA	No	No identificada
Levine, A. & Kline, M.	2016	El trauma visto por los niños. Barcelona: Eleftheria.	EUA	No	No identificada
Martí, J. J. (coord.)	2022	Manual de telesalud mental. Tecnologías digitales en la práctica clínica. Madrid: Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Morgado, I.	2012	Cómo percibimos el mundo. Una exploración de la mente y los sentidos. Barcelona: Ariel.	Espanya	No	No identificada
Morgado, I.	2014	Aprender, recordar y olvidar: Claves cerebrales de la memoria y la educación. Barcelona: Ariel.	Espanya	No	No identificada
Morgado, I.	2019	Deseo y placer. La ciencia de las motivaciones. Barcelona: Ariel.	Espanya	No	No identificada
Morgado, I.	2025	El espejo de la imaginación. ¿Qué es la consciencia? Barcelona: Ariel.	Espanya	No	No identificada
Morris, C. G. & Maisto, A. A.	2009	Psicología (13a ed.). Mèxic: Pearson-Prentice Hall.	EUA	No	No identificada
Nanzer, N.	2015	La depresión postparto. Salir del silencio. Barcelona: Octaedro.	Per determinar	Per determinar	No identificada
Perry, B. & Szalavitz, M.	2016	El chico a quien criaron como perro. Madrid: Capitán Swing Libros.	EUA	No	No identificada
Petersen, H.	2021	No puedo +. Cómo se convirtieron los Millennials en la generación quemada. Madrid: Capitán Swing Libros S.L.	Dinamarca / EUA*	No	No identificada
Pinker, S.	2022	El efecto aldea. Cómo el contacto cara a cara te hará más saludable, feliz e inteligente. Madrid: Funambulista.	Canadà / EUA	No	No identificada
Porges, S.	2018	Guía de bolsillo de la Teoría Polivagal. El poder transformador de sentirse seguro. Barcelona: Eleftheria.	EUA	No	No identificada
Ramachandran, V. S. & Blakeslee, S.	1999	Fantasmas en el cerebro. Madrid: Debate.	Índia / EUA	No	No identificada

Schacter, D. L.	2003	Los siete pecados capitales de la memoria. Barcelona: Ariel.	EUA	No	No identificada
Schore, A.	2022	El desarrollo de la mente inconsciente. Barcelona: Eleftheria.	EUA	No	No identificada
Velasco, P.	2018	Criminal-Mente. Barcelona: Ariel.	Espanya	No	No identificada
Villar, F.	2022	Morir antes del suicidio. Prevención en la adolescencia. Barcelona: Herder.	Espanya	No	No identificada
Williams, M. & Penman, D.	2013	Mindfulness. Barcelona: Paidós.	Regne Unit / EUA	No	No identificada

Taula 16 - Anàlisi bibliogràfic: Mirem el Món: Projectes Transdisciplinaris

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència geogràfica	Sud Global	Vinculació amb el pensament decolonial
Ferran Ramon-Cortés	2013	L'illa dels 5 fars: un recorregut per les claus de la comunicació. Barcelona. La butxaca	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Leith, S.	2011	Està parlant amb mi? La retòrica d'Aristòtil amb Obama. Madrid, Espanya: Taure.	Regne Unit	No	No identificada
TED	s.f.	Manual del orador.	Internacional	No aplicable	No aplicable
Bauman, S.	2005	Vides malgastada. La modernitat i els seus pàries. FFE.	Polònia / Regne Unit	No	No identificada
Butler, J.	2004	Vides precàries: el poder del dolor i la violència. Paidós.	EUA	No	No identificada
Crenshaw, K.	1991	"Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color." Stanford Law Review 43, no. 6 (1991): 1241-99.	EUA	No	Sí
Quillahuaman, R.	2022	Marrón. Blackie Books Editorial.	Perú	Sí	Sí
Nancy, J-L.	2001	La existencia exiliada. Revista de Estudios Sociales [En línea].	França	No	No identificada

Rodó-Zárate, M.	2021	Interseccionalidad. Desigualdades, lugares y emociones. Tigre de Paper Edicions.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Satrapi, M.	2020	Persèpolis. Penguin Random House Grupo Editorial.	Iran / França	Sí	Sí
Sempere, J.	2018	Les cendres de Prometheus: transició energètica i socialisme. Editorial passat & present.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Diamond, J. M.	2005	Col·lapse: per què algunes societats perduren i d'altres desapareixen. Editorial Debatre Sobre.	EUA	No	No identificada
Cortina, A. & Serra, M. A.	2015	¿Humanos o Posthumanos?. Fragmenta.	Espanya	No	No identificada
Estampa	2024	Cartography of generative AI.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Diéguez, A.	2017	La Tranhumanisme. La recerca de la millora humana. Editorial Herder.	Espanya	No	No identificada
Federspiel, F.; Mitchell, R.; Asokan, A.; Umana, C. & McCoy, D.	2023	Threats by artificial intelligence to human health and human existence. BMJ global health, 8(5), e010435.	Internacional	No aplicable	No identificada
Ferry, L. & Martorell, A.	2017	La revolució Transhumista: com Technomedicine el món i Uberization van a transformar les nostres vides. Editorial Aliança.	França / Espanya	No	No identificada
Penyes, E.	2018	El transhumanisme convertirà les classes socials en classes biològiques. Entrevistem a Antonio Diéguez...	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Rueda, J.	2022	Genetic enhancement, human extinction, and the best interests of posthumanity. Bioethics.	Per determinar	Per determinar	No identificada
Sanz Merino, N.	2011	Donna Haraway. La redefinición del feminismo a través de los estudios sociales sobre ciencia y tecnología.	Espanya	No	No identificada

		Eikasia, V(39), 38-73.			
Shelley, M.	2020	Frankenstein. Editorial Alma.	Regne Unit	No	No identificada
Mies, M. & Shiva, V.	1997	Ecofeminisme: teoria, crítica i perspectives. Editorial Icaria.	Alemanya / Índia	Sí	Sí
Vivas, E.	2014	El negoci dels aliments. Editorial Icaria.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Rodon, T.	2017	L'erosió de la confiança en la democràcia. Eines per a l'esquerra nacional...	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Perrineau, P.	s.f.	L'extrema dreta a Europa i el malestar democràtic.	França	No	No identificada
Fonts, J. F.	2008	Totalitarisme: origen i evolució d'un concepte clau. Revista d'estudis polítics, 0(134).	Espanya	No	No identificada

Taula 17 - Anàlisi bibliogràfic: Teories i Història de l'Educació

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència geogràfica	Sud Global	Vinculació amb el pensament decolonial
Arendt, H.	2009	La condició humana. Empúries.	Alemanya / EUA	No	No identificada
Bauman, Z.	2007	Els reptes de l'educació en la modernitat líquida. Arcàdia.	Polònia / Regne Unit	No	No identificada
Bowen, J.	1985	Historia de la Educación occidental. Herder.	EUA	No	No identificada
Dewey, J.	1938	Experiencia y educación. Biblioteca Nueva.	EUA	No	No identificada
Duch, Ll.	1997	La educación y la crisis de la modernidad. Paidós.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Freire, P.	2012	Pedagogía del oprimido. Siglo XXI.	Brasil	Sí	Sí
hooks, b.	2021	Enseñar a transgredir: La educación como práctica de la libertad. Capitán Swing.	EUA	No	Sí
hooks, b.	2022	Ensenyar pensament crític. Raig Verd.	EUA	No	Sí
Lane Foix, R.	2024	Homero y su Ilíada. Crítica.	Espanya	No	No identificada
Lenoir, F.	2024	La odisea de lo sagrado. Deusto.	França	No	No identificada
Marrou, H. I.	2004	Historia de la educación en la Antigüedad. Akal.	França	No	No identificada

Masschelein, J. & Simons, M.	2014	En defensa de la escuela: Una cuestión pública. Miño y Dávila.	Bèlgica	No	No identificada
Meirieu, P.	1998	Frankenstein educador. Laertes.	França	No	No identificada
Meirieu, P.	2009	Pedagogia: el deure de resistir. Associació de Mestres Rosa Sensat.	França	No	No identificada
Mèlich, J. C.	2019	La sabiduría de lo incierto. Lectura y condición humana. Tusquets.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Mèlich, J. C.	2021	La fragilidad del mundo. Tusquets.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Mèlich, J. C.	2025	El escenario de la existencia. Ensayo sobre el drama humano. Tusquets	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Murcia Ortuño, J.	2024	Maestros y discípulos en la antigua Grecia. Alianza Editorial.	Espanya	No	No identificada
Narodowski, M.	1994	Infancia y poder: La conformación de la pedagogía moderna. Aique.	Argentina	Sí	No identificada
Nussbaum, M.	2005	El cultivo de la humanidad. Paidós.	EUA	No	No identificada
Paglayan, A. S.	2024	Raised to obey: The rise and spread of mass education. Princeton University Press.	EUA	No	No identificada
Quinn, J.	2025	Cómo el mundo creó Occidente. Crítica.	Regne Unit	No	No identificada
Rancière, J.	2003	El maestro ignorante. Laertes.	França	No	No identificada
Steiner, G.	2004	Lecciones de los maestros. Siruela.	França / EUA	No	No identificada
Steiner, G. & Ladjali, C.	2005	Elogio de la transmisión. Maestro y alumno. Siruela.	França	No	No identificada
Van Manen, M.	1998	El tacto en la enseñanza. Hacia una pedagogía de la sensibilidad. Paidós.	Països Baixos / Canadà	No	No identificada
Van Manen, M.	2004	El tono en la enseñanza. El lenguaje de la pedagogía. Paidós.	Països Baixos / Canadà	No	No identificada
Volpi, J.	2024	La invención de todas las cosas. Una historia de la ficción. Alfaguara.	Mèxic	Sí	No identificada
Waterfield, R.	2025	La muerte de Sócrates. Gredos.	Regne Unit	No	No identificada

Taula 18 - Anàlisi bibliogràfic: El Procés d'Ensenyament Aprenentatge

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència geogràfica	Sud Global	Vinculació amb el pensament decolonial
Bolívar, A.	2008	Didáctica y Currículum: de la modernidad a la postmodernidad. Ediciones Aljibe.	Espanya	No	No identificada
Castillo, S.; Cabrerizo, J.	2010	Evaluación educativa de aprendizajes y competencias. Pearson-UNED.	Espanya	No	No identificada
De la Herrán, A.; Medina, A.	2023	Didáctica General. Formarse para educar. Octaedro.	Espanya	No	No identificada
Falcó, J. M.	2023	Otra evaluación es necesaria. Guía para hacerla posible. Editorial CCS.	Espanya	No	No identificada
Hernández, C. A.; Guárate, A. Y.	2017	Modelos didácticos para situaciones y contextos de aprendizaje. Narcea.	Per determinar	Per determinar	No identificada
Medina, A.; Bohari, P.	2025	Innovación Didáctica. Desarrollo Curricular para la mejora del proceso Enseñanza-Aprendizaje. Editorial Universitas.	Espanya	No	No identificada
Medina, A.; de la Herrán, A.	2023	Futuro de la Didáctica General. Octaedro.	Espanya	No	No identificada
Medina, A.; Salvador, F. (Coord.)	2009	Didáctica General. Pearson.	Espanya	No	No identificada
Montanero, M.	2019	Didáctica General. Planificación y práctica de la enseñanza primaria. Universidad de Extremadura.	Espanya	No	No identificada
Navarro, R. (Coord.)	2007	Didáctica y Currículum para el desarrollo de competencias. Dykinson.	Espanya	No	No identificada
Rodríguez Rojo, M. (Coord.)	2002	Didáctica General. Qué y cómo enseñar en la sociedad de la información. Biblioteca Nueva.	Espanya	No	No identificada
Salvador, F.; Rodríguez Diéguez, J. L.; Bolívar, A. (Dtores.)	2004	Diccionario enciclopédico de Didáctica. Ediciones Aljibe (2 vols.).	Espanya	No	No identificada
Sánchez Huete, J. C. (Coord.)	2008	Compendio de Didáctica General. Editorial CCS.	Espanya	No	No identificada
Sevillano, M. L.	2004	Didáctica en el siglo XXI. Ejes en el aprendizaje y enseñanza de calidad. McGraw-Hill.	Espanya	No	No identificada
Tejada, J.	2005	Didáctica-Currículum. Diseño, desarrollo y evaluación curricular. Davinci.	Espanya	No	No identificada

Tejada, J.; Giménez, V. (Coords.)	2006	Formación de Formadores. Escenario aula. Thomson.	Espanya	No	No identificada
Tejada, J. (Coord.)	2022	Evaluación de aprendizajes en educación superior. De la teoría a la práctica. Aula Magna.	Espanya	No	No identificada

Taula 19 - Anàlisi bibliogràfic: Psicologia Evolutiva i de l'Educació

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència geogràfica	Sud Global	Vinculació amb el pensament decolonial
Delval, J.	2006	El desarrollo humano. Madrid: Siglo XXI.	Espanya	No	No identificada
Foster, C.	2022	Ser humano. Madrid: Urano.	Regne Unit	No	No identificada
Guerrero, R.	2021	El cerebro infantil y adolescente. Barcelona: Planeta.	Espanya	No	No identificada
Lizaso Elgarresta, I.; Acha Morcillo, J.; Reizabal Arruabarrena, L. & García González, A. J.	2017	Desarrollo Biológico y Cognitivo en el ciclo vital. Madrid: Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Martínez-Fernández, J. R. & Borràs, F. X. (comp.)	2016	Aspectos Biopsicológicos de la Persona: procesos psicológicos básicos, desarrollo y educación. Madrid: Pearson Educación.	Espanya	No	No identificada
Palacios, J.; Marchesi, A. & Coll, C. (comp.)	2014	Desarrollo Psicológico y Educación. Madrid: Alianza Editorial.	Espanya	No	No identificada
Rojas Marcos, L.	2026	El regalo de los años. Madrid: HarperCollins Ibérica.	Espanya	No	No identificada

Taula 20 - Anàlisi bibliogràfic: Antropologia i Filosofia de l'Educació

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència geogràfica	Sud Global	Vinculació amb el pensament decolonial
AA.VV.	2026	El libro de la Antropología. Akal.	—	—	—
Abajo, J. E. & Carrasco, S.	2011	La situación escolar del alumnado de minorías étnicas: el modelo explicativo ecológico-cultural de John Ogbu.	Espanya	No	No identificada

Alcalde, I.	2021	Chabolo, patio y escuela. Etnografía del internamiento en un centro de menores infractores.	Espanya	No	No identificada
Baier, A.	1993	Moral prejudices. Essays on Ethics.	EUA	No	No identificada
Beauvoir, S.	2017	El segundo sexo.	França	No	No identificada
Braidotti, R.	2018	Por una política afirmativa. Itinerarios éticos.	Itàlia / Austràlia	No	No identificada
Bonazzi, M.	2025	El pasado. Entre la nostalgia y la cancelación.	Itàlia	No	No identificada
Butler, J.	2006	Deshacer el género.	EUA	No	No identificada
Cortés, I.; Caro, P. & End, M.	2021	Antigitanismo. Trece miradas.	Espanya / Alemanya	No	No identificada
Eisenhart, M.	2026	Research Handbook on Anthropology of Education.	EUA	No	No identificada
Foucault, M.	2019	El orden del discurso.	França	No	No identificada
Foucault, M.	2019	La voluntad de saber.	França	No	No identificada
Freud, S.	2010	El malestar en la cultura.	Àustria / Regne Unit	No	No identificada
García-Castaño, F. J. & Kressova, N.	2013	Diversidad cultural y migraciones.	Espanya	No	No identificada
Heidegger, M.	2005	Ser y tiempo.	Alemanya	No	No identificada
Heller, A.	2020	El món, el nostre món.	Hongria	No	No identificada
Hustvedt, S.	2017	La mujer que mira a los hombres que miran a las mujeres.	EUA	No	No identificada
Joyce, J.	2011	Dublineses. Los muertos.	Irlanda	No	No identificada
Lévinas, E.	2015	Ética e infinito.	Lituània / França	No	No identificada
Llevadot, L.	2022	Mi herida existía antes que yo. Feminismo y crítica de la diferencia sexual.	Espanya	No	No identificada
Mead, M.	1990	Adolescencia y cultura en Samoa.	EUA	No	No identificada
Mèlich, J.-C.	2019	La sabiduría de lo incierto. Lectura y condición humana.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Mèlich, J.-C.	2021	La fragilidad del mundo. Ensayo sobre un tiempo precario.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Mèlich, J.-C.	2025	El escenario de la existencia. Ensayo sobre el drama humano.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Mèlich, J.-C.	2026	Ética de la compasión.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Meyer, T.	2025	Hannah Arendt. Una biografía intelectual.	Alemanya	No	No identificada
Nietzsche, F.	2011	Así habló Zaratustra.	Alemanya	No	No identificada
Nietzsche, F.	2011	La genealogía de la moral.	Alemanya	No	No identificada
Oyěwùmí, O.	2023	La invención de las mujeres. Una perspectiva africana sobre los discursos occidentales del género.	Nigeria	Sí	Sí
Pagès, A.	2018	Cenar con Diotima. Filosofía y feminidad.	Espanya	No	No identificada
Proust, M.	2011	Por el camino de Swann. En busca del tiempo perdido.	França	No	No identificada
Reed-Danahay, D. & Wulff, H.	2024	Anthropological Approaches to Reading Migrant Writing. Reimagining Ethnographic Methods, Knowledge, and Power.	EUA / Regne Unit	No	Sí
Rockwell, E.	1980	La relación entre etnografía y teoría en la investigación educativa.	Mèxic	Sí	Sí
Sadin, E.	2026	El desierto de nosotros mismos. El giro intelectual y creativo de la inteligencia artificial.	França	No	No identificada
Safranski, R.	2022	Ser único. Un desafío existencial.	Alemanya	No	No identificada
Segato, R. L.	2011	Racismo, discriminación y acciones afirmativas: herramientas conceptuales.	Argentina / Brasil	Sí	Sí
Spierling, V.	2024	Nada es más asombroso que el hombre. Una historia de la ética desde Sócrates hasta Adorno.	Alemanya	No	No identificada
Recalcati, M.	2025	La luce e l'onda. Cosa significa insegnare?	Itàlia	No	No identificada
Recalcati, M.	2026	Contra el sacrificio.	Itàlia	No	No identificada
Rosa, H.	2025	Pédagogie de la résonance.	Alemanya	No	No identificada
Velasco, H.; García, F. J. & Díaz de Rada, Á.	1993	Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la Antropología de la Educación y de la etnografía escolar.	Espanya	No	No identificada
Walia, H.	2021	Frontera i llei. Migració global, capitalisme i l'auge de nacionalisme racista.	Canadà / Índia	Sí	Sí
Wieviorka, M.	2003	Diferencias culturales, racismo y democracia.	França	No	No identificada
Whiting, B. B.	1963	Six cultures: studies of child rearing.	EUA	No	No identificada

Willis, P.	1977	Aprendiendo a trabajar. Cómo los chicos de la clase obrera consiguen trabajos de la clase obrera.	Regne Unit	No	No identificada
Woolf, V.	2016	Les ones.	Regne Unit	No	No identificada
Woolf, V.	2013	La senyora Dalloway.	Regne Unit	No	No identificada
Zambrano, M.	2020	Filosofía y poesía.	Espanya	No	No identificada

Taula 21 - Anàlisi bibliogràfic: Bases Sociopolítiques de l'Educació

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència geogràfica	Sud Global	Vinculació amb el pensament decolonial
Alonso Carmona, C.	2020	La educación secundaria y el distanciamiento familiar de la escuela. Un análisis longitudinal.	Espanya	No	No identificada
Anyon, J.	1999	«Clase social y conocimiento escolar»	EUA	No	No identificada
Bellver, C.	2018	«Per què ens hauria de preocupar l'augment de les diferències entre escoles públiques?»	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Benito, R. & González, I.	2007	Processos de segregació escolar a Catalunya.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Bonal, X.	2018	«Més enllà de l'accés: més educabilitat (i menys educació) per sortir de la pobresa»	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Bonal, X. & Cuevas, J.	2019	Combatre la segregació escolar: de l'amenaça a l'oportunitat.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Bonal, X. & Tarabini, A.	2016	«La LOMCE com a projecte de modernització conservadora i els seus efectes a Catalunya»	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Cadenes, N.	2024	«Hi ha Collbonis que encara no ho volen entendre»	Catalunya / Espanya	No	No identificada
García Faroldi, L. & García de Diego, J. M.	2024	Dificultades para la corresponsabilidad. La vigencia del padre sustentador en el imaginario colectivo.	Espanya	No	No identificada
Harris, J. R.	2003	El mito de la educación.	EUA	No	No identificada
Jurado Serrano, J. M.; Torrado Rodríguez, J. M. & Becerril Ruiz, D.	2025	«¿Qué lleva a los varones a ser los principales responsables del trabajo doméstico?»	Espanya	No	No identificada
Martínez García, J. S.	2013	Estructura social y desigualdad en España.	Espanya	No	No identificada

Martínez García, J. S.	2020	La educación y la desigualdad de oportunidades educativas en tiempo de crisis.	Espanya	No	No identificada
Masats i Viladoms, M. D.; Moore, E. & Llompart-Esbert, J.	2025	Conceptes clau per educar en i per al plurilingüisme.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
McCoy, S.; Byrne, D. & O'Connor, P.	2022	«Gender stereotyping in mothers' and teachers' perceptions of boys' and girls' mathematics performance in Ireland»	Irlanda	No	No identificada
Merino, R. & De la Fuente, G.	2007	Sociología para la intervención social y educativa	Espanya	No	No identificada
Tarabini, A.	2012	Sociologia de l'educació per a professorat d'educació secundària.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Troiano, H. & Sánchez-Gelabert, A.	2025	Transiciones y trayectorias en la educación superior. La progresiva integración de las teorías de la elección racional y las teorías estructural-culturalistas.	Espanya	No	No identificada
Ubalde, J.; Janés, J.; Senar, F. & Lapresta, C.	2026	«Trobades culturals a les aules: Contacte interètnic, amenaça percebuda i actituds de l'alumnat envers la diversitat.»	Espanya	No	No identificada
Valdés, M. T.	2019	«Diferencias autonómicas en la composición de la desigualdad en la expectativa de matriculación universitaria...»	Espanya	No	No identificada
Blasco, J. & Casado, D.	2011	Avaluació dels plans educatius d'entorn.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Coller, X.	2005	Estudio de casos.	Espanya	No	No identificada
Diputació de Barcelona	2005	Els projectes educatius de ciutat (PEC): Anàlisi de l'experiència acumulada. Nova proposta metodològica.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Taula 22 - Anàlisi bibliogràfic: L'Organització i els Grups

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Antons, K.	1990	Práctica de la Dinámica de grupos.	Alemanya	No	No identificada
Fabra, M. Ll.	1999	Técnicas de grupo para la cooperación.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Gairín, J. & Castro, D.	2021	El Contexto organizativo como espacio de intervención.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Laloux, F.	2016	Reinventar las organizaciones.	Bèlgica / Europa	No	No identificada
López Yañez, J.	2005	La ecología social de la organización. Una perspectiva educativa.	Espanya	No	No identificada
Malo, P.	2021	Los peligros de la moralidad.	Espanya	No	No identificada
Vendrell, E.	1999	Dinàmica de Grups i Psicologia dels Grups.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Anzieu, D. & Martin, J. Y.	1972	La dinámica de los grupos pequeños.	França	No	No identificada
Armengol, C.	2001	La cultura de la colaboración. Reto para una enseñanza de calidad.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Aronson, E.	2003	El animal social. Introducción a la psicología social.	EUA	No	No identificada
Bisquerra, R.	2013	Educación Emocional.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Bourdieu, P.	1982	Lenguaje y poder simbólico.	França	No	No identificada
Brugué, Q.	2022	Organizaciones que saben, organizaciones que aprenden.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Cano, J. & Cebollero, A.	2023	La escuela y su organización.	Espanya	No	No identificada
Cantón, I. & Pino, M.	2017	Organización de centros educativos en la sociedad del conocimiento.	Espanya	No	No identificada
Cartwright, D. & Zander, A.	1971	Dinámica de grupos.	EUA	No	No identificada
Costas, J.; Pastor, R. & Puche, J. C.	2022	Mejora continua: construcción de organizaciones orientadas a resolver problemas...	Espanya	No	No identificada
Darder, P. et al.	2013	Aprendre i ensenyar amb benestar i empatia. La formació emocional del professorat.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Díaz-Noguera, M. D. & Barragán-Sánchez, R.	2021	Centros educativos. Transformación digital y organizaciones sostenibles.	Espanya	No	No identificada
Fabra, M. Ll.	2008	Jo, ni més, ni menys. Assertivitat per a força dones i alguns homes.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Fernández-García, T. & Ponce de León Romero, L.	2016	Planificación y actuación estratégica de proyectos sociales.	Espanya	No	No identificada

Fiore, D.	2021	School-community relations.	EUA / Regne Unit	No	No identificada
Gil, J.	2022	Organizaciones educativas: evolución de perspectivas hasta la sociedad postdigital.	Espanya	No	No identificada
Gil Rodríguez, F. & Alcover, C. M.	1999	Introducción a la Psicología de los Grupos.	Espanya	No	No identificada
Gil Rodríguez, F. & Alcover, C. M.	2003	Introducción a la Psicología de las Organizaciones.	Espanya	No	No identificada
González, M. P.	1997	Orientaciones teóricas fundamentales en Psicología de los Grupos.	Espanya	No	No identificada
Güell, M. & Muñoz, J.	1998	Desconeix-te tu mateix.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Huici, C.; Molero, F. & Gómez Jiménez, A.	2016	Psicología de los Grupos.	Espanya	No	No identificada
Ibáñez, T. (Coord.)	—	Introducción a la Psicología Social.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Jhonson, D. W. & Jhonson, R. T.	1999	Aprender juntos y solos. Aprendizaje cooperativo, competitivo e individualista.	EUA	No	No identificada
Lorenzo, M.	2011	Organización de centros educativos.	Espanya	No	No identificada
Martín Sánchz, M. & Garrido Torres, M. A.	2003	El grupo desde la perspectiva psicosocial.	Espanya	No	No identificada
Mendieta, C. & Vela, O.	2005	Ni tu ni jo. Com arribar als acords.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Mintzberg, H.	2012	La estructuración de las organizaciones.	Canadà	No	No identificada
Moreno, E. & Márquez, J. R.	2023	Comprender las organizaciones educativas.	Espanya	No	No identificada
Moscovici, S.	1985	Psicología Social.	França	No	No identificada
Muñoz, J. L. & Gairín, J.	2022	Diseño y desarrollo de las organizaciones educativas.	Espanya	No	No identificada
Porret Gelabert, M.	2019	Gestión de personas. Manual para la gestión del capital humano en las organizaciones.	Espanya	No	No identificada
Quintana, J. & Cisternas, A.	2014	Relaciones Poderosas, vivir y convivir, ver y ser vistos.	Catalunya / Xile	Sí*	No identificada
Robbins, R. P. & Judge, T. A.	2017	Comportamiento Organizacional.	EUA	No	No identificada
Roca, E.	2004	Cómo mejorar tus habilidades sociales.	Espanya	No	No identificada
Rosenberg, M.	2016	Comunicación NoViolenta, un lenguaje de vida.	EUA	No	No identificada
Senge, P. M.	1992	La quinta disciplina.	EUA	No	No identificada

Shaw, N. E.	1980	Dinámica de grupo.	EUA / Regne Unit	No	No identificada
Silberman, M. & Hansburg, F.	2001	Inteligencia interpersonal.	EUA	No	No identificada
Tejada, J.	1997	Grupo y Educación: Técnicas de Trabajo y Análisis.	Espanya	No	No identificada
Tomàs, M.	2011	El conflicto y la comunicación organizacional en los centros de formación.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Taula 23 - Anàlisi bibliogràfic: Disseny, Seguiment i Avaluació de Plans i Programes

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Cabrera, F.	2000	Evaluación de la formación.	Espanya	No	No identificada
Gairín, J.	2010	La evaluación del impacto en programas de formación.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Gijón, J. (coord.)	2016	Formación por competencias y competencias para la formación. Perspectivas desde la investigación.	Espanya	No	No identificada
Imbernón, F.	2016	Diseño, desarrollo y evaluación de los procesos de formación.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Jiménez, C. & Cisneros, F. (coords.)	2022	Guía de buenas prácticas docentes en genero e igualdad.	Espanya	No	No identificada
Pozo, C. & Bretones, B.	2026	Manual para el diseño y la evaluación de programas de intervención social.	Espanya	No	No identificada
Tejada, J. (coord.)	2022	Evaluación de aprendizajes en educación superior. De la teoría a la práctica.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Tejada, J. & Giménez, V. (coords.)	2007	Formación de formadores. Escenario institucional.	Espanya	No	No identificada
Tejada, J. & Giménez, V. (coords.)	2007	Formación de formadores. Escenario aula.	Espanya	No	No identificada
Tejada, J.	2005	Didáctica-Currículum. Diseño, desarrollo y evaluación curricular.	Espanya	No	No identificada
Sepúlveda, F. & Rajadell, N. (coords.)	2002	Didáctica general para psicopedagogos.	Espanya	No	No identificada

Taula 24 - Anàlisi bibliogràfic: Investigar en Educació

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial

Albert, M. J.	2007	La investigación educativa.	Espanya	No	No identificada
Alvira, F.	2011	La encuesta: una perspectiva general metodológica.	Espanya	No	No identificada
American Psychological Association	2019	Concise guide to APA style.	EUA	No	No identificada
Arnal, J.; del Rincón, D. & Latorre, A.	1992	Investigación educativa: fundamentos y metodología.	Espanya	No	No identificada
Arnau-Sabatés, L. & Sala, J.	2020	La revisión de la literatura científica...	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Arnau-Sabatés, L. & Roca-Sala, J.	2023	La construcción de un redactado científico...	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Ballestín, B. & Fàbregues, B.	2018	La práctica de la investigación cualitativa en ciencias sociales y de la educación.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Bisquerra, R. (coord.)	2004	Metodología de la investigación educativa.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Bryman, A.	2016	Social research methods.	Regne Unit	No	No identificada
Celigueta, G. & Solé, J.	2014	Etnografía para educadores.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Corbetta, P.	2007	Metodología y técnicas de investigación social.	Itàlia	No	No identificada
Creswell, J. W. & Creswell, J. D.	2022	Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches.	EUA	No	No identificada
Creswell, J. W. & Guetterman, T. C.	2024	Educational research...	EUA	No	No identificada
Del Rincón, D.; Arnal, J.; Latorre, A. & Sans, A.	1995	Técnicas de investigación en ciencias sociales.	Espanya	No	No identificada
Fàbregues, S.; Meneses, J.; Rodríguez-Gómez, D. & Paré, M. H.	2016	Técnicas de investigación social y educativa.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
García Ferrando, M. & Escobar, M.	2017	Socioestadística.	Espanya	No	No identificada
Hatch, J. A.	2023	Doing qualitative research in education settings.	EUA	No	No identificada
Hernández-Sampieri, R. & Mendoza, C.	2018	Metodología de la Investigación. Las rutas cuantitativa, cualitativa y mixta.	Mèxic	Sí	No identificada

Jariot, M.; Merino, R. & Sala, J. (coords.)	2010	Les pràctiques d'educació social. Eines per al seu desenvolupament.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Jhangiani, R. S. et al.	2019	Research Methods in Psychology.	Canadà	No	No identificada
León, O. & Montero, I.	2015	Métodos de investigación en psicología y educación.	Espanya	No	No identificada
López-Roldán, P. & Fachelli, S.	2015	Metodología de la investigación social cuantitativa.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
McMillan, J. H. & Schumacher, S.	2010	Research in education: evidence-based inquiry.	EUA	No	No identificada
Mendia Azkue, I. et al.	2014	Otras formas de (re)conocer. Reflexiones, herramientas y aplicaciones desde la investigación feminista.	País Basc / Espanya	No	No identificada
Mertens, D. M.	2015	Research and evaluation in education and psychology: integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods.	EUA	No	No identificada
Mertler, C. A.	2024	Introduction to educational research.	EUA	No	No identificada
Mertler, C. A.	2024	Action research: Improving schools and empowering educators.	EUA	No	No identificada
Opie, C. & Brown, D. (eds.)	2019	Getting started in your Educational Research.	Regne Unit	No	No identificada
Poth, C. N.	2023	Mixed methods research design.	Canadà	No	No identificada
Quesada-Pallarès, C.	2024	Caso de práctica sobre la metodología cuantitativa.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Quesada-Pallarès, C.	2023	Casos de Pràctica Integrals per Investigar en Educació.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Quesada-Pallarès, C.	2019	Pautes de format per a la creació d'instruments de recollida de dades.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Quesada-Pallarès, C.	2019	Validació entre iguals del qüestionari.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Jariot, M.; Rodríguez Parrón, M. & Tello, J.	2024	Introducció al disseny metodològic de la investigació.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Sala, J. & Arnau, L.	2020	El planteamiento del problema, las preguntas y los objetivos de la investigación.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Sandín, M. P.	2013	Investigación cualitativa en educación: fundamentos y tradiciones.	Espanya	No	No identificada
Stevens, S. S. (ed.)	2018	Stevens' Handbook of experimental psychology and cognitive neuroscience.	EUA	No	No identificada
Van Manen, M.	2003	Investigación educativa y experiencia vivida: ciencia humana para una pedagogía de la acción y la sensibilidad.	Països Baixos / Canadà	No	No identificada
Biglia, B.	2022	Introduint la perspectiva de gènere interseccional a les estadístiques.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Botella, J.; Suero, M. & Ximénez, C.	2001	Análisis de datos en Psicología I.	Espanya	No	No identificada
Gibbs, G.	2012	El análisis de datos cualitativos en investigación cualitativa.	Regne Unit	No	No identificada
Gil, J.; Diego, J. L.; García, E. & Rodríguez, G.	1997	Problemas de estadística aplicada a las ciencias de la educación.	Espanya	No	No identificada
Jariot, M.	2010	«L'anàlisi quantitativa»	Catalunya / Espanya	No	No identificada
López-Roldán, P. & Lozares, C.	1999	Anàlisi bivariable de dades estadístiques.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Losilla Vidal, J. M. & Vives Brosa, J.	2023	Análisis de Datos con jamovi.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Mateo, J. M.	2011	Estadística pràctica pas a pas.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Miguel Quesada, F. J.; Ajenjo, M. & Griera, O.	2021	MUJADES: Manual d'ús de jamovi per anàlisi de dades en estudis socials.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Pardo, A. & San Martín, R.	2004	Análisis de datos en Psicología II.	Espanya	No	No identificada
Pérez, R.; García, J. L.; Gil, J. A. & Galán, A.	2009	Estadística aplicada a la educación.	Espanya	No	No identificada
Ritchey, F. J.	2008	Estadística para las ciencias sociales.	EUA	No	No identificada
Rodríguez Parrón, M.	2010	«L'anàlisi qualitativa»	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Taula 25 - Anàlisi bibliogràfic: Pedagogia Social

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial

Amorós, P. & Ayerbe, P. (Coords.)	2000	Intervención educativa en inadaptación social	Espanya	No	No identificada
Aragay, J. M.	2017	Les arts comunitàries des de l'educació social: L'experiència Basket Beat	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Camelo Romero, Ó. E.	2024	Intervenir es interpelar: convergencias entre la pedagogía social y el Trabajo Social	Colòmbia	Sí	No identificada
Caride, J. A.	2024	La educación social como construcción histórica, pedagógica y social (1975-2000)	Espanya	No	No identificada
Caride, J. A.	2005	Las fronteras de la pedagogía social: Perspectivas científica e histórica	Espanya	No	No identificada
Cameron, C. & Moss, P. (Eds.)	2011	Social pedagogy and working with children and young people: Where care and education meet	Regne Unit	No	No identificada
Charfe, L.	2026	Who's got the power?: A social pedagogical exploration of power, the important element within relationship-based practice	Regne Unit	No	No identificada
Charfe, L. & Gardner, A.	2019	Social pedagogy and social work	Regne Unit	No	No identificada
Colectivo JIPS	2018	Desafíos para la educación social en tiempos de cambio: Propuesta de trabajo para la intervención socioeducativa	Espanya	No	No identificada
Del Pozo Serrano, F. J. (Coord.)	2026	Innovación e investigación en pedagogía social y animación sociocultural	Espanya	No	No identificada
Del Pozo Serrano, F. J. (Comp.)	2018	Pedagogía social en Iberoamérica y en Colombia: Fundamentos, ámbitos y retos para la acción socioeducativa	Iberoamèrica / Colòmbia	Sí	No identificada
Del Pozo Serrano, F. J.	2022	Guerras, conflictos y paz: Aportes de la pedagogía social	Espanya	No	No identificada
Eriksson, L. & Winman, T. (Eds.)	2010	Learning to fly: Social pedagogy in a contemporary society	Suècia	No	No identificada
Fryd, P. (Coord.)	2011	Acción socioeducativa con infancias y adolescencias: Miradas para su construcción	Espanya	No	No identificada
Gerbaudo, P.	2023	Controlar y proteger: El retorno del Estado	Europa	No	No identificada
Gómez Mundó, A.	2012	Sabers i sentits de l'educació social: Sostenir l'ofici	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Hatton, K.	2013	Social pedagogy in the UK: theory and practice	Regne Unit	No	No identificada

Hipólito, N.; Moreno, R. & Arias, E. (Coords.)	2017	Experiencias innovadoras y buenas prácticas en educación social	Espanya	No	No identificada
Jolonch, A.	2002	Educació i infància en risc	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Karshieva, D.	2025	Social pedagogy as a social need	—	—	No identificada
Kornbeck, J. & Rosendal Jensen, N.	2009	The diversity of social pedagogy in Europe	Europa	No	No identificada
Kornbeck, J. & Rosendal Jensen, N. (Eds.)	2011	Social pedagogy for the entire human lifespan	Europa	No	No identificada
Kornbeck, J. & Úcar, X.	2015	Latin American social pedagogy: Relaying concepts, values and methods between Europe and the Americas	Europa / Amèrica Llatina	Sí	No identificada
Llena, A. & Parcerisa, A.	2008	La acción socioeducativa en medio abierto: Fundamentos para la reflexión y elementos para la práctica	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Lozano Díaz, A. & Bellido Cáceres, J. M.	2024	Pedagogía social para educadoras y educadores sociales	Espanya	No	No identificada
March, M. X. & Orte, C. (Coords.)	2014	La pedagogía social y la escuela: Los retos socioeducativos de la institución escolar en el siglo XXI	Espanya	No	No identificada
Martín García, A. V. (Coord.)	2024	La pedagogía social en una sociedad digital e hiperconectada: Desafíos y propuestas	Espanya	No	No identificada
Melendro, M.; De-Juanas, A. & Rodríguez-Bravo, A. E.	2018	Pedagogía social: Retos y escenarios para la acción socioeducativa	Espanya	No	No identificada
Morata, T. (Coord.)	2016	Pedagogía social comunitaria y exclusión social	Espanya	No	No identificada
Moyano, S. & Planella, J. (Coords.)	2011	Voces de la educación social	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Nivala, E. & Ryynänen, S.	2025	An eco-social turn in social pedagogy	Finlàndia	No	No identificada
Núñez, H.; Janer Hidalgo, À. & Molina Palencia, C.	2025	Intersections between participatory evaluation and social pedagogy when assessing socio-educational projects	Espanya / Canadà	No	No identificada
Núñez, V.	2002	La educación en tiempos de incertidumbre: Las apuestas de la pedagogía social	Espanya	No	No identificada
Ortega Esteban, J.; Úcar, X. & Pérez-De-Guzmán, V.	2023	Materiales para una historia de la pedagogía social y la educación social en España	Espanya	No	No identificada

Paredes Navarro, L.; Castillo Carbonell, M. & Bou Blanco, M.	2016	Escuela y educación social: Necesidades, contextos y experiencias	Espanya	No	No identificada
Pérez Serrano, G.	2003	Pedagogía social/educación social: Construcción científica e intervención práctica	Espanya	No	No identificada
Planella, J.	2023	Pedagogía social reflexiva: Prácticas, discursos y narraciones	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Planella, J.	2006	Subjetividad, disidencia y discapacidad: Prácticas de acompañamiento social	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Planella, J. & Vilar, J. (Coords.)	2006	La pedagogía social en la sociedad de la información	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Planella, J. & Vilar, J. (Eds.)	2003	L'educació social: Projectes, perspectives i camins	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Riberas, G.; Vilar, J. & Pujol, P.	2003	Disseny de les intervencions socioeducatives	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Rolim de Lima Severo, J. L. & Gonsalves Possebon, E. (Orgs.)	2019	Fundamentos e temas em pedagogia social e educação não escolar	Brasil	Sí	No identificada
Sáez, J. & Molina, J. G.	2006	Pedagogía social: Pensar la educación social como profesión	Espanya	No	No identificada
Sáez, J. (Coord.)	2007	Pedagogía social	Espanya	No	No identificada
Serrate González, S. (Coord.)	2025	Pedagogía social: Una orquestación entre la docencia, la investigación y la transferencia	Espanya	No	No identificada
Silva de Paiva, J.	2015	Caminhos do educador social no Brasil	Brasil	Sí	No identificada
Solvason, C.; Stobbs, N. & Elliott, G. (Eds.)	2025	Social pedagogy in education: Re-establishing relationships and enriching learner experience	Regne Unit	No	No identificada
Stephens, P.	2013	Social pedagogy: Heart and head	Europa	No	No identificada
Storo, J.	2013	Practical social pedagogy: Theories, values and tools for working with children and young people	Noruega	No	No identificada
Soler, P. (Coord.)	2005	L'educació social avui: La intervenció socioeducativa a Catalunya	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Terrón Caro, M. T.; Pérez de Guzmán Puya, M. V.; Rebolledo Gámez, T. & Rodríguez Casado, R. (Coords.)	2026	Educación en derechos humanos y principios éticos: Aportes desde las ciencias sociales	Espanya	No	No identificada
Tiana Ferrer, A. & Sanz Fernández, F. (Coords.)	2003	Génesis y situación de la educación social en Europa	Europa	No	No identificada
Torio, S.; García-Pérez, O.; Peña Calvo, J. V. & Fernández García, C. M. (Coords.)	2013	La crisis social y el estado del bienestar: Las respuestas de la pedagogía social	Espanya	No	No identificada

Úcar, X.	2024	La sociedad indecisa y la educación desconcertada: Buscando algo más que un cambio de rumbo	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Úcar, X.	2023	Ideas for mapping lifeworld and everyday life in practical social pedagogy	Espanya	No	No identificada
Úcar, X.	2022	Tejidos y tramas de lo social: Perspectivas desde la pedagogía y la educación social	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Úcar, X.	2022	Theoretical and practical knowledge in social pedagogy: Levels and agents of knowledge production	Espanya	No	No identificada
Úcar, X.	2016	Pedagogías de lo social	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Úcar, X.	2016	Relaciones socioeducativas: La acción de los profesionales	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Úcar, X.	2016	Pedagogía de la elección	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Úcar, X.; Soler-Maso, P. & Planas-Lladó, A. (Eds.)	2020	Working with young people: A social pedagogy perspective from Europe and Latin America	Europa / Amèrica Llatina	Sí	No identificada
Valdivia, P.; Janer Hidalgo, A. & Úcar, X.	2026	Formar para transformar: La educación social a lo largo de la vida	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Vilar Martín, J.	2013	Cuestiones éticas en la educación social: Del compromiso político a la responsabilidad en la práctica profesional	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Villaseñor Palma, K.; Silva Ríos, C. E. & Huerta Morales, G.	2022	A socio-historic overview of social pedagogy and social work in Mexico	Mèxic	Sí	No identificada

Taula 26 - Anàlisi bibliogràfic: Gestió d'Institucions Socioeducatives

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Fantova, F.	2006	Manual para la gestión de la intervención social	Espanya	No	No identificada
Aramburu, M. L.	2008	Mecanismos de coordinación estructural, no estructural e informal. Propuesta y validación de escalas de medida	Espanya	No	No identificada
Aguiar Jaramillo, H.	1997	El control interno en las organizaciones	Colòmbia	Sí	No identificada

Canarias, E.; Escobés, E. & Altamira, F.	2010	Manual de planificación estratégica: ¿Quiénes somos?, ¿de dónde venimos?, ¿a dónde vamos?	País Basc / Espanya	No	No identificada
Revilla Figueroa, D. M.	2004	La evaluación institucional: una estrategia válida para la gestión escolar	Perú	Sí	No identificada
Gallifa, J.	s.d.	Evaluación y procesos de cambio	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Gairín, J.	1988	La organización de instituciones de educación no formal	Catalunya / Espanya	No	No identificada
García Ruiz, Á. M. & Londoño Botero, S.	2023	Mecanismos de control para el cumplimiento de los objetivos en las organizaciones	Colòmbia	Sí	No identificada
García, A.	2013	La Importancia de los Procesos y Mecanismos de Coordinación en la Empresa	Espanya	No	No identificada
Gómez, M. H.	1997	¿Cómo funcionan las organizaciones del Tercer Sector? Análisis de la estructura y de las dinámicas organizativas	Espanya	No	No identificada
Herrera Sánchez, I. M.; León Rubio, J. M. & Medina Anzano, S.	2006	Necesidades de evaluación de las organizaciones sociales	Espanya	No	No identificada
Hudson, M.	2007	La gestión de las organizaciones no lucrativas	Regne Unit	No	No identificada
Marcó, F.; Loguzzo, H. A. & Fedi, J. L.	2013	Introducción a la Gestión y Administración en las Organizaciones	Argentina	Sí	No identificada
Mayo, I. C.	2003	La estructura de las organizaciones educativas y sus múltiples implicaciones	Espanya	No	No identificada

Moreno, C. F. & del Pilar Liz, A.	2009	La estructura organizacional y el diseño organizacional, una revisión bibliográfica	—	—	No identificada
Murillo, R. S.	2010	Enfoque conceptual de la dirección estratégica	—	—	No identificada
Ravela, P.	2020	La autoevaluación institucional como herramienta de mejora	Uruguai	Sí	No identificada
Espinoza Rosero, G. B. & López Cali, V. E.	2024	El control interno y su incidencia en la gestión operativa	Equador	Sí	No identificada
Valle Alvarez, A. T.; Proaño Córdova, T. D. & Cruz Lascano, M. E.	2017	Estructura, Cultura y Cambio Organizacional Cultura - Cambio - Forma	Equador	Sí	No identificada
Viloria, N.	2005	Factores que inciden en el sistema de control interno de una organización	—	—	No identificada
Arroyo Valenciano, J. A.	2023	Un modelo de Estructura Organizacional para el centro educativo desde los aportes de la Teoría de la Organización	Costa Rica	Sí	No identificada
Fernández-Enguita, M.	2020	La organización escolar. Repensando la caja negra para poder salir de ella	Espanya	No	No identificada
Gairín, J. & Castro, D.	2021	El contexto organizativo como espacio de intervención	Catalunya / Espanya	No	No identificada
García, M. C.; Corpas, M. J. R. & del Moral Arroyo, G.	2020	Buenas prácticas en la organización, gestión y dirección de los centros educativos	Espanya	No	No identificada
González, P. C.; Flores, J. I. R. & Méndez, A. E. L.	2023	Escuela y transformación social: Otra mirada de la organización educativa	Espanya	No	No identificada
López-Yáñez, J.; Sánchez-Moreno, M.; Renta-Davids, A. I. & Camarero-Figuerola,	2026	Committed, Resilient, or Transient. School Principals' Perception of Professional	Espanya	No	No identificada

M.		Identity			
Sepúlveda Aguirre, J. A.; Virviescas Peña, J. A.; Arboleda Jaramillo, C. A. & Salazar García, H. A.	2021	Evolución del pensamiento organizacional: una mirada de las teorías de la organización clásica hacia las teorías pos burocráticas y pos modernas	Colòmbia	Sí	No identificada

Taula 27 - Anàlisi bibliogràfic: Educació amb les Persones Adultes

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Arendt, H.	2009	La condició humana	Alemanya / EUA	No	No identificada
Bauman, Z.	2007	Els reptes de l'educació en la modernitat líquida	Polònia / Regne Unit	No	No identificada
Bowen, J.	1985	Historia de la educación occidental	Regne Unit	No	No identificada
Coll, C. & Albaigés, B.	2021	L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2020	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Dalmau, O.	2018	Formación y desarrollo del talento. Una experiencia innovadora en organizaciones de salud	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Drouin-Hans, A.-M.	2008	Relativisme et éducation	França	No	No identificada
Duch, L.	1997	La educación y la crisis de la modernidad	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Escolano, A.	1984	Historia de la educación	Espanya	No	No identificada
Freire, P.	1970	Pedagogía del oprimido	Brasil	Sí	No identificada
Fullat, O.	1992	Filosofías de la educación. Paideia	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Luzuriaga, L.	1980	Historia de la educación y de la pedagogía	Espanya	No	No identificada
Mèlich, J.-C.	2023	La fragilitat del món. Assaig sobre un temps precari	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Mèlich, J.-C.	2025	El escenario de la existencia. Ensayo sobre el drama humano	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Nussbaum, M. C.	2005	El cultivo de la humanidad	EUA	No	No identificada
Ordine, N.	2022	Els homes no són illes. Els clàssics ens ajuden a viure	Itàlia	No	No identificada
Pagès, A.	2022	Queda una voz. Del silencio a la palabra	Espanya	No	No identificada

Pérez, M. P.	2014	Cómo detectar las necesidades de intervención socioeducativa	Espanya	No	No identificada
Reig, D. & Vílchez, L. F.	2013	Los jóvenes en la era de la hiperconectividad: tendencias, claves y miradas	Espanya	No	No identificada
Santoni, A.	1981	Historia social de la educación	Itàlia	No	No identificada
Steiner, G. & Ladjali, C.	2005	Elogio de la transmisión. Maestro y alumno	Europa	No	No identificada
Van Manen, M.	1998	El tacto en la enseñanza. Hacia una pedagogía de la sensibilidad	Països Baixos / Canadà	No	No identificada

Taula 28 - Anàlisi bibliogràfic: Educació de Nens i Joves

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Alegre Canosa, M. A.	2005	Geografies adolescents a secundària: els posicionaments dels fills i filles de famílies d'origen immigrant en els mapes relacionals i culturals articulats en l'àmbit escolar	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Bronfenbrenner, U.	1987	La ecología del desarrollo humano	EUA	No	No identificada
Comitè dels Drets de l'Infant	1989	Convenció sobre els drets de l'infant	Internacional / ONU	No	No identificada
Departament de Drets Socials	2023	Pla nacional de joventut de Catalunya 2030	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Departament de Drets Socials i Inclusió	2024	Estat de la joventut 2024: informe anual elaborat a partir de les darreres dades del Sistema d'Indicadors sobre la Joventut a Catalunya	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Fantova, F.	2001	La gestión de organizaciones no lucrativas	Espanya	No	No identificada
Funes, J.; Toledano, L. & Vilar, J.	1997	Intervenció psicopedagògica sobre problemes de desadaptació social	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Generalitat de Catalunya	2010	Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Gómez-Granell, C.; García-Milà, M.; Ripol-Millet, A. & Panchón, C.	2004	Infancia y familias: realidades y tendencias	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Ministerio de Derechos Sociales y Agenda 2030	2022	Estrategia estatal de derechos de la infancia y de la adolescencia 2023-2030	Espanya	No	No identificada

Montané, J.; Jariot, M. & Arnau, L. (Coords.)	2010	Programes d'orientació d'hàbits saludables i per al desenvolupament per a nois i noies entre 12 i 18 anys	Catalunya / Espanya	No	No identificada
OECD	2024	Education at a Glance 2024: OECD Indicators	Internacional / OCDE	No	No identificada
Organización Mundial de la Salud	2022	World mental health report: Transforming mental health for all	Internacional / OMS	No	No identificada
Puig, I. de (Coord.)	2010	Som joves, tenim drets... i deures	Catalunya / Espanya	No	No identificada
UNICEF	2024	Estado mundial de la infancia 2024	Internacional / UNICEF	No	No identificada
UNICEF España	2022	Impacto de la tecnología en la adolescencia: relaciones, riesgos y oportunidades	Espanya / UNICEF	No	No identificada
Vásquez, O.	2014	Infancia, juventud y ley	No determinada a partir de la guia	No determinable	No identificada
Verde, C.; Picornell-Lucas, A. & Navarro-Pérez, J. J.	2017	Qüestions ètiques derivades de la intervenció amb adolescents	Espanya	No	No identificada
Xarxa Nacional d'Emancipació Juvenil	2024	Recursos i serveis per a l'emancipació juvenil	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Taula 29 - Anàlisi bibliogràfic: Fonaments de l'Educació Sociocomunitària

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Ahedo Gurrutxaga, I.; Ormazabal Gaston, A.; Villasante Prieto, T. R. & Greenwood, D.	2023	Participación, investigación acción y desarrollo comunitario: retos, oportunidades y esperanzas	Espanya / EUA	No	No identificada
Almaguer Kalixto, P. E.; Hernández Cordero, A. L. & Escriche Bueno, P. J.	2024	Investigación Acción Participativa y laboratorios de innovación social en el ámbito rural: retos y oportunidades	Espanya	No	No identificada
Ander-Egg, E.	1989	La animación y los animadores	Argentina / Espanya	Sí	No identificada
Andreu, C.	2007	Desarrollo comunitario: estrategias de intervención y rol de la educadora social	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Arnanz Monreal, L.; García Montes, N. & Villasante Prieto, T. R.	2023	La investigación y acción participativa y transformadora basada en los grupos motores	Espanya	No	No identificada

Baum, F.; MacDougall, C. & Smith, D.	2006	Participatory action research	Austràlia / Regne Unit	No	No identificada
Caride Gómez, J. A. & Fraguela-Vale, R.	2015	Cuando el proyecto se hace método: nuevas perspectivas para la investigación socioeducativa en red	Espanya	No	No identificada
Gomà, R.	2007	La acción comunitaria: transformación social y construcción de ciudadanía	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Marchioni, M.	2006	Democracia participativa y crisis de la política: la experiencia de los planes comunitarios	Itàlia / Espanya	No	No identificada
Núñez, H.; Crespo, E.; Llena Berñe, A. & Úcar, X.	2014	Enfoques de evaluación orientados a la participación en los procesos de acción comunitaria	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Martínez Chito, L. & Úcar, X.	2022	The generation of community social capital in the Poble Sec community plan (Barcelona)	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Padrós Rovira, A.	2020	La mejora de los procesos de participación en sus dimensiones participativa y comunitaria desde la educación social: una evaluación del proceso de participación de la situación de los jóvenes en el barrio de Verdum (Barcelona)	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Úcar, X.	2021	Social pedagogy, social education and social work in Spain: Convergent paths	Espanya	No	No identificada
Úcar Martínez, X.; Heras, P. & Soler, P.	2014	La evaluación participativa de acciones comunitarias como metodología de aprendizaje para el empoderamiento personal y comunitario: estudio de casos y procesos de empoderamiento	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Taula 30 - Anàlisi bibliogràfic: Pràcticum

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Armengol, C.; Feixas, M. & Pallarès, R. M.	2000	Seguint el fil de l'organització	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Feixas, M.; Jariot, M. & Tomàs-Folch, M. (Coords.)	2015	El pràcticum de pedagogia i educació social. Competències i recursos	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Jariot, M.; Merino, R. & Sala, J. (Coords.)	2004	Les pràctiques d'educació social. Eines per al seu desenvolupament	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Taula 31 - Anàlisi bibliogràfic: Treball de Final de Grau

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Blanch, S.; Pérez, E. & Silvente, J.	2018	Com citar i referenciar en els textos acadèmics. Compilació basada en la normativa APA.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Caro, M. T.	2015	Guía de trabajos fin de grado en educación.	Espanya	No	No identificada
Ferrer, V.; Carmona, M. & Soria, V. (Eds.)	2012	El trabajo de fin de grado. Guía para estudiantes, docentes y agentes colaboradores.	Espanya	No	No identificada
Quivy, R. & Van Campenhoudt, L.	2005	Manual de investigación en ciencias sociales.	Bèlgica / Europa	No	No identificada
Mercader Rubio, I.; Gutiérrez Ángel, N. & Pérez Esteban, M. D.	2023	Guía práctica para la elaboración de un trabajo fin de estudios (TFG y TFM) en el ámbito de la educación y la psicología.	Espanya	No	No identificada
Sánchez, A.; Olmos Rueda, P.; Torrado Fonseca, M. & García López, J.	2016	Trabajos de fin de Grado y Postgrado.	Espanya	No	No identificada
Sancho, J.	2014	Com escriure i presentar el millor treball acadèmic: guia pràctica per a estudiants i professors.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Villar, J. J.	2010	Cómo hacer un trabajo final de carrera para los estudios de grado: notas para estructurar de manera práctica el trabajo final de carrera y plan de marketing para los estudios de grado.	Espanya	No	No identificada

Taula 32 - Anàlisi bibliogràfic: Acollida i Inclusió de les Persones Immigrants

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Aparicio, R. & Portes, A.	2014	Crecer en España. La integración de los hijos de los inmigrantes	Espanya / EUA	No	No identificada
Baca, N.; Román, R. P. & Fuentes, L. M.	2016	«Desigualdades de género en mujeres migrantes que realizan trabajo doméstico remunerado...»	Mèxic	Sí	No identificada

Brah, A.	2011	Cartografías de la diáspora: identidades en cuestión	Índia / Uganda / Regne Unit	Sí	Sí
Brubaker, R.	2015	«Linguistic and religious pluralism: between difference and inequality»	EUA	No	No identificada
Butler, J. & Fraser, N.	2016	«¿Reconocimiento o redistribución?: un debate entre marxismo y feminismo»	EUA / Alemanya	No	No identificada
Campani, G.	2019	«La migración europea y la crisis de los refugiados...»	Itàlia	No	No identificada
Damoun, O.	2025	«Migraciones y renovación poblacional en España...»	Espanya	No	No identificada
Casa Iberoamericana de la Mujer	2015	La participació de dones llatinoamericanes en processos migratoris a Barcelona	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Carrasco, C.	2001	Tiempos, trabajos y género	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Crenshaw, K. W.	1991	«Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color»	EUA	No	No identificada
Erel, U. & Ryan, L.	2019	«Migrant Capitals: Proposing a Multi-Level Spatio-Temporal Analytical Framework»	Regne Unit / Irlanda	No	No identificada
García Castaño, F. J.; Rubio, M. & Fernández, J.	2018	«Las trampas de la diversidad. Sobre la producción de diferencias en la escuela»	Espanya	No	No identificada
Generalitat de Catalunya	2018	El model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Girós Calpe, R.; Bertràn Tarrés, M. & Pàmies Rovira, J.	2025	«La enseñanza comunitaria del árabe y la educación islámica en la diáspora marroquí...»	Espanya	No	No identificada
Gregorio, C.	2017	«¿Por qué hablar de cuidados cuando hablamos de migraciones transnacionales?»	Espanya	No	No identificada
Lacomba Vázquez, J. & Moraes Mena, N.	2020	«La activación de la inmigración. Capacidades y agencia de los migrantes»	Espanya	No	No identificada
Levitt, P. & Glick-Schiller, N.	2004	«Perspectivas internacionales sobre migración»	EUA / Alemanya	No	No identificada
Narciso Pedro, L. & Carrasco Pons, S.	2017	«Mariama on the move...»	Espanya	No	No identificada

Nusche, D.	2009	What Works in Migrant Education?	OCDE / Europa	No	No identificada
OECD	2015	Immigrant Students at School	Internacional	No	No identificada
OECD	2017	Helping immigrant students to succeed at school and beyond	Internacional	No	No identificada
OIM	s.d.	Portal de datos mundiales sobre migración	Internacional	No	No identificada
Pàmies, J.; Carrasco, S. & Narciso, L.	2012	«A propósito de la acogida de alumnado extranjero...»	Espanya	No	No identificada
Parella, S. & Rivero, P.	2011	Dones migrades, treball de cura i segregació laboral a Catalunya des d'una perspectiva de gènere	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Pedone, C.	2008	«Varones aventureros vs. madres que abandonan...»	Equador / Argentina	Sí	No identificada
Penninx, R. & Garcés-Mascareñas, B.	2016	«The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept»	Països Baixos / Espanya	No	No identificada
Rodríguez-García, D.	2015	«Multicultural / Multiculturalism»	Espanya / Brasil (publicació)	No	No identificada
Thompson, A.; Torres, R.; Swanson, K. et al.	2019	«Re-conceptualising agency in migrant children from Central America and Mexico»	EUA / Amèrica Central	Sí	No identificada
Ahlin, T. & Sen, K.	2019	«Shifting duties: becoming 'good daughters' through elder care practices from Kerala, India»	Índia / Europa	Sí	No identificada
UNESCO	2019	Global Education Monitoring Report 2019: Migration, Displacement and Education	Internacional	No	No identificada
Vila, I.	2006	«Lengua, escuela e inmigración»	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Walsh, C.	2010	«Interculturalidad crítica y educación intercultural. Construyendo interculturalidad crítica»	Equador / Amèrica Llatina	Sí	Sí
Yuval-Davis, N.	2010	«Etnicidad, relaciones de género y multiculturalismo»	Israel / Regne Unit	No	No identificada

Taula 33 - Anàlisi bibliogràfic: Democràcia i Participació Social

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial

Tilly, C. et al.	2010	Democracia / Charles Tilly; traducción: Raimundo Viejo Viñas; prólogo: Ramón Máiz. Madrid: Akal.	EUA / Europa	No	No identificada
Graeber, D. & Muñoz Mateos, D.	2021	El Estado contra la democracia. Primera edición. Madrid: Errata naturae editores.	EUA / Espanya	No	No identificada
Mendoza, B.	2023	Colonialidad, género y democracia. Madrid: Akal.	Hondures / EUA	Sí	Sí
Ganuza, E. et al.	2010	La democracia en acción: Una visión desde las metodologías participativas. Antígona, procesos participativos.	Espanya	No	No identificada
Pateman, P.	2014	Participación y teoría democrática. Argentina: Prometo.	Regne Unit / EUA	No	No identificada

Taula 34 - Anàlisi bibliogràfic: Desenvolupament Cultural Comunitari

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Anderson, T.; Gussak, D.; Hallmark, K. K. & Paul, A. (Eds.)	2010	Art Education for Social Justice	EUA	No	No identificada
Aragay, J. M.	2017	Les Arts Comunitàries des de l'Educació Social. L'experiència Basket Beat	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Augé, M.	2010	La comunidad ilusoria	França	No	No identificada
Aragay Borràs, J. M.	2023	La comunitat de la mort. El camí impossible cap als marges	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Baraúna, T. & Motos, T.	2009	De Freire a Boal. Pedagogía del Oprimido. Teatro del Oprimido	Brasil / Espanya	Sí	Sí
Boal, A.	2002	Juegos para actores y no actores: teatro del oprimido	Brasil	Sí	Sí
Butler, J.	2007	El género en disputa. El feminismo y la subversión de la identidad	EUA	No	No identificada
Casacuberta, D.; Rubio, N. & Serra, L. (Eds.)	2011	Acción cultural y desarrollo comunitario	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Cabedo Mas, A. (Ed.)	2023	La música crea comunidad: Experiencias y reflexiones desde proyectos sociales educativos	Espanya	No	No identificada
Centro José Granados	2010	Transductores 1. Pedagogías colectivas y políticas espaciales	Espanya	No	No identificada

Freire, P.	1970	Pedagogía del oprimido	Brasil	Sí	Sí
Greene, M.	2005	Liberar la imaginación. Ensayos sobre educación, arte y cambio social	EUA	No	No identificada
Giroux, H. A.	1997	Cruzando límites. Trabajadores culturales y políticas educativas	EUA / Canadà	No	No identificada
Hernández, F.	2007	Espigador@s de la cultura visual: Otra narrativa para la educación de las artes visuales	Espanya	No	No identificada
hooks, b.	2021	Enseñar a transgredir	EUA	No	Sí
Mayugo, C.; Pérez, X. & Ricart, M. (Eds.)	2004	Joves, creació i comunitat	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Miller, T. & Yudice, G.	2004	Política cultural	EUA	No	No identificada
Moreno, A.	2016	La mediación artística. Arte para la transformación social, la inclusión social y el desarrollo comunitario	Espanya	No	No identificada
Pié Balaguer, A.	2009	Educació social i teoria queer. De l'alteritat o les dissidències pedagògiques	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Pié Balaguer, A.	2019	La insurrección de la vulnerabilidad. Para una pedagogía de los cuidados y la resistencia	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Solé Blanch, J. & Pié Balaguer, A.	2018	Políticas del sufrimiento y la vulnerabilidad	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Buden, B.; Butler, J.; De Nicola, A.; Holmes, B.; Kastner, J.; Lazzarato, M.; Lorey, I.; Nowotny, S.; Raunig, G.; Roggero, G.; Sánchez Cedillo, R.; Steyerl, H.; transform; Vecchi, B. & von Osten, M.	2008	Producción cultural y prácticas instituyentes. Líneas de ruptura en la crítica institucional	Europa	No	No identificada

Taula 35 - Anàlisi bibliogràfic: Educació en Contextos de Diversitat

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Alabao, N.	2023	La internacionalización de las guerras de género	Espanya	No	No identificada
Ajuntament de Barcelona	2018	Estratègia d'inclusió i de reducció de les desigualtats socials de Barcelona 2017-2027	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Associació Candela	2021	Desviades: una guia per desmuntar el sistema sexe-gènere	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Associació Catalana de Municipis	2016	Els Plans d'Inclusió Social. Concepte i guia d'elaboració, implementació i avaluació	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Aznar, A. & González Castañón, D.	2012	Evoluciones y resistencias en los procesos de cambio institucional: desarrollo de un modelo de análisis e intervención	Uruguai / Espanya*	Sí*	No identificada
Becerra, M. T.; Lucero, M. & Montanero, M.	2017	¿Cómo ayudan los compañeros de trabajo a los empleados con discapacidad intelectual? Una experiencia de coaching laboral en empleo con apoyo	Espanya	No	No identificada
Besalú, X.	2016	No som aquí per rendir-nos: La pulsió ètica de la pedagogia	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Bronfenbrenner, U.	1987	Ecología del desarrollo humano. Cognición y desarrollo humano	EUA	No	No identificada
Caninas, J. & Carbonell, F.	2008	Educació i conflictes interculturals: primum non nocere (Sobre tot no fer mal)	Catalunya / Espanya	No	No identificada
COCEMFE & Àrea de Desenvolupament Social i Econòmic de l'AMB	2022	Estratègia metropolitana per al desenvolupament del model social de la discapacitat	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Comissió Europea	2026	Estratègia per als drets de les persones amb discapacitat 2021-2030 (Actualitzada)	Unió Europea	No	No identificada
Consell d'Europa	2008	Libro Blanco sobre el diálogo intercultural. Vivir juntos con igual dignidad	Europa	No	No identificada
Coll-Planas, G.; Rodó-Zárate, M. & García-Romeral, G. (Coords.)	2021	Mirades polièdriques: Guia per a l'aplicació de la interseccionalitat en la prevenció de violències de gènere amb joves	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Coll-Planas, G. & Vidal Agulló, M.	2026	Dibuixant el gènere	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Cortacans Rotger, A.	2026	Interseccionalitat de trinxera	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Dincat	2025	1r Informe de la situació de les persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament a Catalunya: Autonomia i	Catalunya / Espanya	No	No identificada

		drets clau			
García-Iriarte, E.; Navas, P.; Balogh, R. & O'Brien, J.	2022	El impacto de los servicios comunitarios frente a los institucionales en la autonomía de las personas con discapacidad intelectual en Europa	Europa / Irlanda*	No	No identificada
García-Mingo, E. & Díaz Fernández, S.	2022	Jóvenes en la Manosfera. Influencia de la misoginia digital en la percepción que tienen los hombres jóvenes de la violencia sexual	Espanya	No	No identificada
Gómez, M. T. & Verdugo, M. Á.	2024	Autodeterminación y calidad de vida en adultos con discapacidad intelectual: El impacto de los programas de vida independiente en el entorno comunitario	Espanya	No	No identificada
Martínez Merlo, T. & Herrero Oiárzabal, A.	2022	Guía didáctica. Pensamiento crítico y prevención de discursos negacionistas entre la juventud	Espanya	No	No identificada
Quintana, C. & Sanz, N.	2022	Noves masculinitats: una postura ètica o estètica?	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Sheerin, J.; Larkin, F. & Dockray, S.	2026	Perceptions of people with intellectual disabilities on autonomy and decision-making in daily life: A systematic review and synthesis of qualitative studies	Irlanda / Regne Unit*	No	No identificada
Villar-Aguilés, A. & Pecourt Gracia, J.	2021	Antifeminismo y troleo de género en Twitter. Estudio de la subcultura trol a través de #STOPfeminazis	Espanya	No	No identificada

Taula 36 - Anàlisi bibliogràfic: Educació en el Temps Lliure de Nens i Joves

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Aguirre García-Carpintero, A.; Moliner Miravet, L. & Traver-Martí, J. A.	2017	La Pedagogía Social, la Animación Sociocultural y la Educación No Formal en el tiempo libre y de ocio de la ciudadanía	Espanya	No	No identificada
Arostegui, E.; Laespada, M. T. & Iraurgi, I.	2016	«Violència en parelles adolescents, context recreatiu i consum d'alcohol: anàlisi de les representacions lligades al gènere»	Espanya	No	No identificada

Carranza, M. & Maza, G. (Coords.)	2011	Deporte, actividad física e inclusión social. Una guía para la intervención social a través de las actividades deportivas	Espanya	No	No identificada
DeValenzuela, Á.; Gradaílle, R. & Caride, J. A.	2018	«Las prácticas de ocio y su educación en los procesos de inclusión social: un estudio comparado con jóvenes (ex) tutelados en Cataluña, Galicia y Madrid»	Espanya	No	No identificada
del Toro Alonso, V.	2013	«El juego como herramienta educativa del educador social en actividades de animación sociocultural y de ocio y tiempo libre con niños con discapacidad»	Espanya	No	No identificada
Franch, J.	1985	El lleure com a projecte	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Hernández, A.	2001	«Cuestionario para valoración de actividades de ocio y tiempo libre»	Espanya	No	No identificada
Iglesias, E.; Soler, P. & Espona, B.	2020	«El lleure educatiu d'estiu a la ciutat de Barcelona: guia de suport i orientacions pedagògiques»	Catalunya / Espanya	No	No identificada
López Ros, V. & Eberle, T.	2003	«Utilizar los juegos para aprender a resolver conflictos»	Espanya / Europa	No	No identificada
Morata, T. et al.	2021	«The influence of leisure-based community activities on neighbourhood support and the social cohesion of communities in Spain»	Espanya	No	No identificada
National COVID-19 Outbreak Monitoring Group	2020	«COVID-19 outbreaks in a transmission control scenario: challenges posed by social and leisure activities, and for workers in vulnerable conditions, Spain, early summer 2020»	Internacional / Espanya	No	No identificada
Pereda Beltran, N.	2009	«Consecuencias psicológicas iniciales del abuso sexual infantil»	Espanya	No	No identificada
Santibañez, R.; Ruiz-Narezo, M.; de Audikana, M. & Fonseca, J.	2016	«Parelles adolescents en conflicte: explorant la incidència de la violència en les primeres relacions afectives»	Espanya	No	No identificada
Takiguchi, Y.; Matsui, M.; Kikutani, M. & Ebina, K.	2023	«The relationship between leisure activities and mental health: The impact of resilience and COVID-19»	Japó	No	No identificada

Trullols i Mojal, P.	2016	Sortim de festa? Elaboració d'una guia didàctica per a la visibilització i prevenció del sexisme en els espais d'oci nocturn	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Valdivia, P. & Carbonero, L.	2016	«La formación inicial del educador/a social y la educación en el tiempo libre con el colectivo de jóvenes. Ámbitos de intervención»	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Taula 37 - Anàlisi bibliogràfic: Educació i Cooperació per al Desenvolupament

Autor/a	Any	Referència tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Andreotti, Vanesa	2010	«Global Education in the '21st Century: two different perspectives on the 'post-' of postmodernisme»	Brasil / Canadà*	Sí	Sí
Bonal, Xavier; Tarabini-Castellani, Aina; Constans, Montse; Kliczkowski, Florencia & Valiente, Oriol	2010	Ser pobre en la escuela. Habitus de pobreza y condiciones de educabilidad	Espanya / Argentina	No	No identificada
Casares, Miquel & de Castro, Gonzalo	2012	Cambio social y cooperación en el siglo XXI	Espanya	No	No identificada
De la Riva, M. C.	2025	Aproximaciones a una Cooperación feminista	Espanya	No	No identificada
De Sousa, Boaventura	2008	Descolonizar el saber, reinventar el poder	Brasil / Portugal	Sí	Sí
Domínguez, R. & Lucatello, S.	2018	Introducción: historizando y descolonizando la cooperación internacional para el desarrollo	Espanya / Mèxic*	Sí	Sí
Dussel, E.	2022	El lugar de los pueblos originarios en la historia mundial	Argentina / Mèxic	Sí	Sí
Escrivà, Andreu	2023	Contra la sostenibilitat	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Llistar, David	2009	Anticooperación. Interferencias NorteSur. Los problemas del Sur Global no se resuelven con más ayuda internacional	Catalunya / Espanya	No	Sí
Pogge, Thomas	2007	«¿Qué es la justícia global?»	EUA / Europa	No	No identificada
Nussbaum, Martha	2011	Creating capabilities: The Human Development Approach	EUA	No	No identificada
Ozamiz-Etxebarria, N.; Mondragon, N. I.; Fernández, I. L. & Gorrotxategi, M. P.	2026	«Educación transformadora ante el sufrimiento humano: voces universitarias sobre Palestina»	Espanya	No	No identificada

Prados, J. S. F. & Pastor, M. I. A.	2025	«La defensa de los derechos de la infancia en conflicto: el caso de la infancia y la educación en Palestina»	Espanya	No	No identificada
Sen, Amartya	2009	The Idea of Justice	Índia / Regne Unit	Sí	No identificada
Sibai, S. A.	2012	«La cooperación no gubernamental española en Marruecos y la construcción de la "islamofobia" en las Relaciones Internacionales»	Espanya / Marroc*	Sí	No identificada
Tomasevsky, Katerina	2004	El asalto a la educación	Iugoslàvia / Europa	No	No identificada
Verger, Antoni & Moschetti, Mauro	2017	«Public-private partnerships as an education policy approach: multiple meanings, risks and challenges»	Espanya / Austràlia*	No	No identificada
Pacheco, M. F. V. & Tejeira, Y.	2022	«Análisis del marco normativo de la educación en el contexto global»	Amèrica Llatina*	Sí	No identificada

Taula 38 - Anàlisi bibliogràfic: Educació per a la Ciutadania

Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Albacete, C. et al.	2000	Enseñar y aprender la democracia. Síntesis.	Espanya	No	No identificada
Alvermann, D. E. & Hagood, M. C.	2000	«Critical Media Literacy: Research, Theory, and Practice in "New Times".» The Journal of Educational Research, 93(April 2010), 193–205. doi:10.1080/00220670009598707	EUA	No	No identificada
Ball, O. & Gready, P.	2007	Los derechos humanos. Intermón Oxfam.	Regne Unit	No	No identificada
Bernuz Beneítez, M. J. & Susín Betrán, R.	2003	Ciudadanía. Dinámicas de pertenencia y exclusión. Logroño: Servicio de Publicaciones de la Universidad de La Rioja.	Espanya	No	No identificada
Bolívar, A.	2007	Educación para la ciudadanía. Algo más que una asignatura. Graó.	Espanya	No	No identificada
Casas, M. & Botella, J.	2003	La democracia y sus retos en el siglo XXI. Elementos para la formación democrática de los jóvenes. Praxis.	Espanya	No	No identificada

Cortés, C.	2005	«The "information" media.» En Smith Crocco, M. (coord.), Social Studies and the Press. Keeping the beast at bay? (pp. 25–35). Connecticut: Information Age Publishings.	EUA	No	No identificada
Debray, R.	2000	El civisme explicat a la meva filla. Barcelona: Empúries.	França	No	No identificada
Díaz Matarranz, J. J.; Santisteban, A. & Cascajero, A. (eds.)	2013	Medios de comunicación y pensamiento crítico. Nuevas formas de interacción social. Universidad de Alcalá/AUPDCS, 253–267.	Espanya	No	No identificada
Heater, D.	2007	Ciudadanía. Una breve historia. Alianza Editorial.	Regne Unit	No	No identificada
López, F. & Aranega, S. (comp.)	s. d.	El mundo en guerra. La educación para la paz (3–12 años). Graó.	Espanya	No	No identificada
Marina, J. A. & Bernabeu, R.	2007	Competencia social y ciudadanía. Madrid: Alianza Editorial.	Espanya	No	No identificada
Nomen, J.	2007	«¿Quién soy? ¿Cómo me relaciono con los demás?» Pagès, J. & Santisteban, J. (coords.), Educación para la ciudadanía y los derechos humanos. Guías para la enseñanza secundaria obligatoria. Wolters Kluwer.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Nomen, J.	2008	«Valores y juventud.» Pagès, J. & Santisteban, J. (coords.), Educación para la ciudadanía y los derechos humanos. Guías para la enseñanza secundaria obligatoria. Wolters Kluwer.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Nomen, J.	2009	«En busca de la igualdad de genero.» Pagès, J. & Santisteban, J. (coords.), Educación para la ciudadanía y los derechos humanos. Guías para la enseñanza secundaria obligatoria. Wolters Kluwer.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Oller, M. & Santisteban, A.	2011	«Valores democráticos y educación para la ciudadanía.» Santisteban, A. & Pagès, J. (coords.), Didáctica del Conocimiento del Medio Social y Cultural en la Educación Primaria (pp. 295–318). Síntesis.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Puig Rovira, J. M. & Bisquerra Alzina, R. (Coords.)	2010	Entre todos: compartir la educación para la ciudadanía. Barcelona: Horsori: Universitat de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació, ICE.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Ross, E. W.	2013	«Spectacle, critical pedagogy and critical social studies education.» En Díaz, J.; Santisteban, A. & Cascajero, A. (eds.), Medios de comunicación y pensamiento crítico. Nuevas formas de interacción social (pp. 19–43). Servicio de publicaciones.	EUA	No	No identificada
Rubio Carracedo, J.	2007	Teoría crítica de la ciudadanía democràtica. Madrid: Editorial Trotta.	Espanya	No	No identificada
Santisteban, A.	2004	«Formación de la Ciudadanía y educación política.» En Vera, M. I. & Pérez, D., La Formación de la ciudadanía: Las TICs y los nuevos problemas (pp. 377–388). AUPDCS.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Santisteban, A. & Pagès, J.	2007	«El marco teórico para el desarrollo conceptual de la Educación para la Ciudadanía.» En Pagès, J. & Santisteban, A. (coords.), Educación para la ciudadanía. Madrid: Wolters Kluwer. Guías para Educación Secundaria Obligatoria.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Santisteban, A.	2008	La participació democràtica i l'associacionisme. Una proposta de treball per al districte 2 de la ciutat de Terrassa. Cicle Superior d'Educació Primària. Ajuntament de Terrassa.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Santisteban, A.	2009	«Cómo trabajar en clase la competencia social y ciudadana.» Aula de Innovación Educativa, 189, pp. 12–15.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Santisteban, A.	2012	«La investigación sobre el desarrollo de la competencia social y ciudadana para una participación crítica.» En De Alba, N.; García, F. & Santisteban, A., Educar para la participación ciudadana en la enseñanza de las ciencias sociales (pp. 277–286). Díada.	Espanya	No	No identificada

Smith Crocco, M. (ed.)	2005	Social Studies and the Press. Keeping the Beast at Bay? Greenwich-Connecticut.	EUA	No	No identificada
Verhulst, S. G.; Noveck, B. S.; Raines, J. & Declercq, A.	2014	«Innovations in Global Governance: Toward a Distributed Internet Governance Ecosystem.» Centre for International Governance Innovation and Chatam House.	Internacional	No	No identificada

Taula 39 - Anàlisi bibliogràfic: Educació per a la Salut

Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Álvarez Alva, R.	2005	Educación para la salud. México: Manual Moderno.	Mèxic	Sí	No identificada
Belloch, A.	2009	Manual de psicopatología. Madrid: McGraw-Hill.	Espanya	No	No identificada
Caballo, V. E.; Salazar, I. C. & Carrobles, J. A. (dir.)	2011	Manual de psicopatología y trastornos psicológicos. Madrid: Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Caballero, E.; Moreno, M.; Sosa, M.; Vega, M. & Columbié, L.	s. d.	Los determinantes sociales de la salud y sus diferentes modelos explicativos. https://www.medigraphic.com/pdfs/infodir/ifd-2012/ifd1215d.pdf	Cuba	Sí	No identificada
Cofiño, R.	2016	«Promoción de la salud basada en activos: ¿cómo trabajar con esta perspectiva en intervenciones locales?» DOI: 10.1016/j.gaceta.2016.06.004	Espanya	No	No identificada
Costa, M. & López, E.	2005	Educación para la Salud: una estrategia para cambiar los estilos de vida. Madrid: Pirámide, S.A.	Espanya	No	No identificada
Del Pozo, F.	2013	«Educación social para la salud: proyección, acción y profesionalización.» Rev. Méd. Risaralda, 19(1), 75–80.	Espanya	No	No identificada
Fausto-Sterling, A.	2006	Cuerpos sexuados. Barcelona: Melusina.	EUA	No	No identificada
Esteban, M. L.; Comelles, J. M. & Díez Mintegui, C.	2010	Antropología, género, salud y atención. Barcelona: Bellaterra.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

Higashida, B. Y.	2008	Educación para la salud. Madrid: Nueva Editorial Interamericana.	Mèxic	Sí	No identificada
Lameiras, M. & Carrera, M. V.	2009	Educación sexual: de la teoría a la práctica. Madrid: Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Lena, A.; Blanco, A. G. & Rubio, M. D.	2007	Ni ogros ni princesas. Guía para la formación afectivo-sexual en la ESO. Asturias: Consejería de Salud y Servicios Sanitarios.	Espanya	No	No identificada
Martínez Redondo, P.	2009	Extrañándonos de lo normal. Reflexiones feministas para la intervención con mujeres drogodependientes. Ministerio de Igualdad. https://www.generoydrogodependencias.org/wp-content/uploads/2015/09/Extranandonos_de_lo_normal.pdf	Espanya	No	No identificada
Marques, F.	2004	Métodos y medios en promoción y educación para la salud. Barcelona: Editorial UOC SL.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Martos, R.	2005	Fundamentos de la educación para la salud y la atención primaria. Alcalá la Real: Formación Alcalá, DL 2005.	Espanya	No	No identificada
Molina, M. C.	2003	Experiencias educativas para la promoción de la salud y la prevención. Barcelona: Alertes.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Morrison, V.	2008	Psicología de la salud. Pearson Prentice Hall.	EUA / internacional	No	No identificada
Orueta, R.; Santos, C.; González, E.; Fagundo, E.; Alejandre, G.; Carmona, J.; Rodríguez, J.; Campo, J.; Díez, M.; Vallés, N. & Butrón, T.	2011	«Medicalización de la vida (I).» Revista Clínica de Medicina de Familia, 4(2), 150–161.	Espanya	No	No identificada
Rivera de los Santos, F.; Ramos, P.; Moreno, C. & Hernán, M.	2011	«Análisis del modelo salutogénico en España: aplicación en salud pública e implicaciones para el modelo de activos en salud.» Revista Española de Salud Pública, 85(2), 129–139.	Espanya	No	No identificada
Sharma, M. & Romas, J.	2011	Theoretical Foundations of Health Education and Health Promotion. USA: J & B Learning.	EUA	No	No identificada
Soberania Sanitaria	2019	Salud feminista. Soberanía de los cuerpos, poder y organización. Buenos Aires: Tinta Limón.	Argentina	Sí	No identificada

Taula 40 - Anàlisi bibliogràfic: Educació Social Comparada

Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Bianchi, G.; Pisiotis, U. & Cabrera, M. (Eds.)	2022	GreenComp: The European sustainability competence framework (Y. Punie & M. Bacigalupo, Eds.). Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2760/13286	Unió Europea	No	No identificada
Cebrián, G.; Corres, A.; Junyent, M. & Monterde, N. (Eds.)	2024	Escuelas por el clima: Actividades para trabajar los ODS y las competencias en sostenibilidad en Educación Primaria. Editorial Octaedro.	Espanya	No	No identificada
Cebrián, G. & Junyent, M.	2014	«Competencias profesionales en educación para la sostenibilidad: Un estudio exploratorio de la visión de futuros maestros.» Enseñanza de las Ciencias, 32(1), 29–49. https://doi.org/10.5565/rev/ensciencias.877	Espanya	No	No identificada
García, M. R.; Junyent, M. & Fonolleda, M.	2017	«How to assess professional competencies in education for sustainability? An approach from a perspective of complexity.» International Journal of Sustainability in Higher Education, 18(5), 772–797. https://doi.org/10.1108/IJSHE-03-2016-0055	Espanya	No	No identificada
García Díaz, J. E.; Fernández-Arroyo, J.; Rodríguez-Marín, F. & Puig Gutiérrez, M.	2019	«Más allá de la sostenibilidad: Por una educación ambiental que incremente la resiliencia de la población ante el decrecimiento/colapso.» Revista de Educación Ambiental y Sostenibilidad, 1(1), 1101. https://revistas.uca.es/index.php/REAyS/article/view/4782	Espanya	No	No identificada
Gil-Pérez, D. & Vilches, A.	2019	«La comprensión e impulso de la sostenibilidad: Un requisito imprescindible para una acción educativa y ciudadana eficaz.» Revista de Educación Ambiental y Sostenibilidad, 1(2), 2101. https://doi.org/10.25267/Rev_educ_ambient	Espanya	No	No identificada

		_sostenibilidad.2019.v1.i2.2101			
Hicks, D.	2002	Lessons for the future: The missing dimension in education. Routledge.	Regne Unit	No	No identificada
Hicks, D. & Holden, C.	2007	«Remembering the future: What do children think?» Environmental Education Research, 13(5), 501–512.	Regne Unit	No	No identificada
Junyent, M.; Cebrián, G.; Boqué, A.; Camarero, M.; Moraleda, A.; Olano, J. X. & Renta, A. I.	2023	«Las asambleas escolares por el clima: una herramienta para empoderar a la comunidad educativa en la acción climática.» En M. Sánchez-Moreno & J. López-Yáñez (Eds.), Construir comunidad en la escuela.	Espanya	No	No identificada
Leicht, A.; Heiss, J. & Byun, W. J. (Eds.)	2022	Issues and trends in education for sustainable development. UNESCO. https://unesdoc.unesco.org	Internacional / UNESCO	No	No identificada
Sauvé, L.	2004	«Una cartografía de corrientes de educación ambiental.» En M. Sato & I. Carvalho (Eds.), A pesquisa em educação ambiental: Cartografias de uma identidade narrativa em formação. Artmed. http://www.ecominga.uqam.ca/PDF/BIBLIOGRAPHIE/GUIDE_LECTURE_3/1/2.Sauve.pdf	Canadà	No	No identificada
Sauvé, L.	2014	«Educación ambiental y ecociudadanía: Dimensiones claves de un proyecto político-pedagógico.» Revista Científica, 18, 12–23. https://revistas.udistrital.edu.co/index.php/revcie/article/view/5558	Canadà	No	No identificada
Sass, W.; De Maeyer, S.; Boeve-de Pauw, J. & Van Petegem, P.	2024	«Effectiveness of education for sustainability: the importance of an action-oriented approach.» Environmental Education Research, 30(4), 479–498. https://doi.org/10.1080/13504622.2023.2229543	Bèlgica / Països Baixos	No	No identificada

Sleurs, W. (Coord.)	2008	Competencies for ESD (Education for Sustainable Development): Teachers. https://unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/inf.meeting.docs/EGonInd/8mtg/CSCT%20Handbook_Extract.pdf	Europa	No	No identificada
Tilbury, D. & Wortman, D.	2004	Engaging people in sustainability. IUCN.	Austràlia / Regne Unit	No	No identificada
United Nations Economic Commission for Europe	2012	Learning for the future: Competences in education for sustainable development. https://unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/Competences_Publication.pdf	Europa	No	No identificada
UNESCO	2017	Education for sustainable development goals: Learning objectives.	Internacional	No	No identificada
UNESCO	2020	Educación para el desarrollo sostenible: Hoja de ruta. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802	Internacional	No	No identificada
Vesterinen, M. & Ratinen, I.	2024	«Sustainability competences in primary school education: a systematic literature review.» Environmental Education Research, 30(1), 56–67. https://doi.org/10.1080/13504622.2023.2170984	Finlàndia	No	No identificada
Vesterinen, M.	2024	«Sustainability competences in environmental education: research on guidebooks for teachers at Finnish primary schools.» Cogent Education, 11(1). https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2286120	Finlàndia	No	No identificada
Wals, A. E. J.; van der Hoeven, N. & Blanken, H.	2007	The acoustics of social learning: Designing learning processes that contribute to a more sustainable world. SenterNovem.	Països Baixos	No	No identificada

Taula 41 - Anàlisi bibliogràfic: Estratègies de Mediació

Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial

Álvarez Rojo, V.	2002	Diseño y evaluación de programas. Madrid: Eos Universitaria.	Espanya	No	No identificada
Barrera-Corominas, A. & Suarez, C. I.	2015	«La educación de personas adultas», en J. Gairín (Coord.), Manual integrado de acción tutorial. Cartago, Costa Rica: Editorial Tecnológica de Costa Rica, pp. 27–64. Disponible en: https://ddd.uab.cat/record/143647	Espanya / Costa Rica	Sí	No identificada
Bernal, A. (Coord.)	2019	Formación continua. Madrid: Síntesis.	Espanya	No	No identificada
Benet, N.	1979	Estilos de enseñanza y progreso de los alumnos. Madrid: Morata.	Espanya	No	No identificada
Bolívar, A.	2008	Didáctica y Currículum: de la modernidad a la postmodernidad. Málaga: Ediciones Aljibe.	Espanya	No	No identificada
Brevis, M.; Mas, O. & Ruiz, C.	2022	«Práctica docente reflexiva como estrategia para el fomento de las innovaciones en los centros escolares.» Logos: Revista de Lingüística, Filosofía y Literatura, 32(2), 269–287. https://doi.org/10.15443/rl3216	Xile / Espanya	Sí	No identificada
Briasco, I.	2009	«Hacia una didáctica inclusiva en la educación de adultos.» Decisio, 23, 67–72.	Amèrica Llatina	Sí	No identificada
Cabero, J.	1990	Análisis de medios de enseñanza. Sevilla: Alfar.	Espanya	No	No identificada
Cabrera, F.	2000	Evaluación de la formación. Madrid: Editorial Síntesis.	Espanya	No	No identificada
Chehaybar y Kuri, E.	2012	Técnicas para el aprendizaje grupal: grupos numerosos. México: UNAM – Instituto de Investigaciones sobre la Universidad y la Educación.	Mèxic	Sí	No identificada
Díaz, F. & Hernández, G.	2002	Estrategias docentes para un aprendizaje significativo. Una visión constructivista. México: McGraw Hill.	Mèxic	Sí	No identificada

Duran, D.; Flores, M.; Mas Torelló, O. & Sanahuja, J. M.	2019	«Docencia compartida en la formación inicial del profesorado: potencialidades y dificultades según los estudiantes y los profesores.» Revista d'Innovació i Recerca en Educació (REIRE), 12(2), 1–11.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Fernández, T. & Ponce, L.	2016	Elaboración, gestión y evaluación de proyectos sociales (vol. 2). Madrid: Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Fernández, T. & Ponce, L.	2016	Planificación y actuación estratégica de proyectos sociales. Intervención social y programación (vol. 1). Madrid: Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Ferrández, A.; Gairín, J. & Tejada, J.	1990	El proceso de aprendizaje en el adulto. Madrid: Diagrama.	Espanya	No	No identificada
Ferrández, A. & Puente, J. M. (Dirs.)	1992	Educación de personas adultas (vols. 1 y 2). Madrid: Diagrama.	Espanya	No	No identificada
Gairín, J.	1997	«La planificación y el desarrollo de planes», en J. Gairín & A. Ferrández (Coords.), Planificación y gestión de instituciones de formación, pp. 151–201. Barcelona: Praxis.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Gairín, J. (Coord.)	2015	Manual integrado de acción tutorial. Cartago, Costa Rica: Editorial Tecnológica de Costa Rica.	Espanya / Costa Rica	Sí	No identificada
Gijón, J. (Coord.)	2016	Formación por competencias y competencias para la formación. Perspectivas desde la investigación. Madrid: Editorial Síntesis.	Espanya	No	No identificada
Gimeno Sacristán, J. & Pérez Gómez, A.	1989	La enseñanza. Su teoría y su práctica. Madrid: Akal.	Espanya	No	No identificada
Gimeno Sacristán, J. & Pérez Gómez, A.	1992	Comprender y transformar la enseñanza. Madrid: Morata.	Espanya	No	No identificada
Gimeno, J.	2001	Educar y convivir en la cultura global: las exigencias de la ciudadanía. Madrid: Morata.	Espanya	No	No identificada
Imbernón, F.	2016	Diseño, desarrollo y evaluación de procesos de formación. Madrid: Síntesis.	Espanya	No	No identificada

Jurado, P.	2006	«Condicionamientos en el proceso de enseñanza-aprendizaje», en J. Tejada & V. Giménez (Eds.), Formación de formadores. Escenario Aula, pp. 647–701. Madrid: Thomson-Paraninfo.	Espanya	No	No identificada
Leirman, W. et al.	1991	La educación de adultos como proceso. Madrid: Editorial Popular.	Bèlgica / Europa	No	No identificada
Letelier, M. E.	2009	«La Evaluación de Aprendizajes de Personas Jóvenes y Adultas.» Revista Iberoamericana de Evaluación Educativa, 2(1), 147–161.	Xile	Sí	No identificada
López-Barajas, E. & Sarrate, M. L. (Coords.)	2002	La educación de personas adultas. Reto de nuestro tiempo. Madrid: Dykinson.	Espanya	No	No identificada
Marland, M.	1982	El arte de enseñar. Madrid: Morata.	Regne Unit	No	No identificada
López-Barajas, E. (Coord.)	2006	Estrategias de formación en el siglo XXI. Ariel.	Espanya	No	No identificada
Mas, O.	2007	«Las necesidades formativas de las personas mayores de 50 años.» Revista Iberoamericana de Educación, 44(1), 1–15.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Mas, O.; Espona, B.; Quesada, C. & García, N.	2012	«La Formació als Centres de Treball als Cicles Formatius de Formació Professional. Tendències de desenvolupament i factors d'èxit per l'eficàcia.» Temps d'Educació, 44, 279–298.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Mas, O.; Olmos, P. & Salvà, F.	2017	«Programas de formación profesional de nivel 1 (PFI): un estudio de caso desde la perspectiva docente.» Qurriculum, 30, 103–124.	Espanya	No	No identificada
Mas, Òscar; Olmos, P.; Paris, G. & Sanahuja, J. M.	2018	«Desarrollo y evaluación de la competencia "trabajo en equipo". Una experiencia con alumnado de la Facultad de Ciencias de la Educación de la UAB.» Revista CIDUI, 4, 1–13.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Medina, A. & de la Herrán, A. (Coords.)	2023	Futuro de la Didáctica General. Barcelona: Ediciones OCTAEDRO.	Espanya	No	No identificada
Merino, J. V.	2000	Programas de animación sociocultural. Tres instrumentos para su diseño y evaluación. Madrid: Narcea.	Espanya	No	No identificada

Mena, B.	2006	«El diseño curricular de la educación de personas adultas ante el nuevo reto educativo. Un acercamiento didáctico desde una perspectiva tecnológica.» Aula, 8, 153–175.	Espanya	No	No identificada
Mora, D.	2002	«Educación de adultos y didáctica universitaria en un sistema de educación a distancia.» Revista Educación, 26(2), 159–167. Disponible en https://revistas.ucr.ac.cr/index.php/educacion/article/view/2912	Costa Rica	Sí	No identificada
Moral, C.	2019	Competencias para el diseño y desarrollo de experiencias de aprendizaje en la formación del profesorado. Madrid: Síntesis.	Espanya	No	No identificada
Navarro, R. (Coord.)	2007	Didáctica y Currículum para el desarrollo de competencias. Madrid: Dykinson.	Espanya	No	No identificada
Olmos, P. & Mas, O.	2013	«Youth, academic failure and second chance training programmes.» Revista Española de Orientación y Psicopedagogía (REOP), 24(1), 78–93.	Espanya	No	No identificada
Olmos, P. & Mas, O.	2019	«Building Up a VET System: Formal VET», en F. Marhuenda (Ed.), The School-Based Vocational Education and Training System in Spain. Achievements and controversies, pp. 21–40. Singapur: Springer.	Espanya	No	No identificada
Olmos, P.; Mas, O. & Salvà, F.	2020	«Perfiles de desconexión educativa: una aproximación multidimensional en la Formación Profesional Básica.» Revista de Educación, 389, 67–91.	Espanya	No	No identificada
Pérez Serrano, G.	2002	Elaboración de proyectos sociales: casos prácticos. Madrid: Narcea.	Espanya	No	No identificada
Pimienta, J. H.	2012	Estrategias de enseñanza-aprendizaje. Docencia universitaria basada en competencias. México: Pearson.	Mèxic	Sí	No identificada
Sepúlveda, F. & Rajadell, N. (Eds.)	2001	Didáctica General para Psicopedagogos. Madrid: UNED.	Espanya	No	No identificada

Tejada, J.	2001	«La planificación del proceso enseñanza-aprendizaje», en F. Sepúlveda & N. Rajadell (Coords.), Didáctica general para psicopedagogos, pp. 233–279. Madrid: UNED.	Espanya	No	No identificada
Tejada, J. (Coord.)	2022	Evaluación de aprendizajes en educación superior: De la teoría a la práctica. Editorial Aula Magna.	Espanya	No	No identificada
Tejada, J. & Giménez, V. (Coords.)	2007	Formación de Formadores. Escenario aula. Madrid: Thomson-Paraninfo.	Espanya	No	No identificada

Taula 42 - Anàlisi bibliogràfic: Estratègies Didàctiques per a la Formació de les Persones Adultes

Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Álvarez Rojo, V.	2002	Diseño y evaluación de programas. Madrid: Eos Universitaria.	Espanya	No	No identificada
Barrera-Corominas, A. & Suarez, C. I.	2015	«La educación de personas adultas», en J. Gairín (Coord.), Manual integrado de acción tutorial. Cartago, Costa Rica: Editorial Tecnológica de Costa Rica, pp. 27–64. Disponible en: https://ddd.uab.cat/record/143647	Espanya / Costa Rica	Sí	No identificada
Bernal, A. (Coord.)	2019	Formación continua. Madrid: Síntesis.	Espanya	No	No identificada
Benet, N.	1979	Estilos de enseñanza y progreso de los alumnos. Madrid: Morata.	Espanya	No	No identificada
Bolívar, A.	2008	Didáctica y Currículum: de la modernidad a la postmodernidad. Málaga: Ediciones Aljibe.	Espanya	No	No identificada
Brevis, M.; Mas, O. & Ruiz, C.	2022	«Práctica docente reflexiva como estrategia para el fomento de las innovaciones en los centros escolares.» Logos: Revista de Lingüística, Filosofía y Literatura, 32(2), 269–287. https://doi.org/10.15443/rl3216	Xile / Espanya	Sí	No identificada
Briasco, I.	2009	«Hacia una didáctica inclusiva en la educación de adultos.» Decisio, 23, 67–72.	Amèrica Llatina	Sí	No identificada
Cabero, J.	1990	Análisis de medios de enseñanza. Sevilla:	Espanya	No	No identificada

		Alfar.			
Cabrera, F.	2000	Evaluación de la formación. Madrid: Editorial Síntesis.	Espanya	No	No identificada
Chehaybar y Kuri, E.	2012	Técnicas para el aprendizaje grupal: grupos numerosos. México: UNAM – Instituto de Investigaciones sobre la Universidad y la Educación.	Mèxic	Sí	No identificada
Díaz, F. & Hernández, G.	2002	Estrategias docentes para un aprendizaje significativo. Una visión constructivista. México: McGraw Hill.	Mèxic	Sí	No identificada
Duran, D.; Flores, M.; Mas Torelló, O. & Sanahuja, J. M.	2019	«Docencia compartida en la formación inicial del profesorado: potencialidades y dificultades según los estudiantes y los profesores.» Revista d'Innovació i Recerca en Educació (REIRE), 12(2), 1–11.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Fernández, T. & Ponce, L.	2016	Elaboración, gestión y evaluación de proyectos sociales (vol. 2). Madrid: Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Fernández, T. & Ponce, L.	2016	Planificación y actuación estratégica de proyectos sociales. Intervención social y programación (vol. 1). Madrid: Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Ferrández, A.; Gairín, J. & Tejada, J.	1990	El proceso de aprendizaje en el adulto. Madrid: Diagrama.	Espanya	No	No identificada
Ferrández, A. & Puente, J. M. (Dirs.)	1992	Educación de personas adultas (vols. 1 y 2). Madrid: Diagrama.	Espanya	No	No identificada
Gairín, J.	1997	«La planificación y el desarrollo de planes», en J. Gairín & A. Ferrández (Coords.), Planificación y gestión de instituciones de formación, pp. 151–201. Barcelona: Praxis.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Gairín, J. (Coord.)	2015	Manual integrado de acción tutorial. Cartago, Costa Rica: Editorial Tecnológica de Costa Rica.	Espanya / Costa Rica	Sí	No identificada
Gijón, J. (Coord.)	2016	Formación por competencias y competencias para la formación. Perspectivas desde la investigación. Madrid: Editorial Síntesis.	Espanya	No	No identificada

Gimeno Sacristán, J. & Pérez Gómez, A.	1989	La enseñanza. Su teoría y su práctica. Madrid: Akal.	Espanya	No	No identificada
Gimeno Sacristán, J. & Pérez Gómez, A.	1992	Comprender y transformar la enseñanza. Madrid: Morata.	Espanya	No	No identificada
Gimeno, J.	2001	Educar y convivir en la cultura global: las exigencias de la ciudadanía. Madrid: Morata.	Espanya	No	No identificada
Imbernón, F.	2016	Diseño, desarrollo y evaluación de procesos de formación. Madrid: Síntesis.	Espanya	No	No identificada
Jurado, P.	2006	«Condicionamientos en el proceso de enseñanza-aprendizaje», en J. Tejada & V. Giménez (Eds.), Formación de formadores. Escenario Aula, pp. 647–701. Madrid: Thomson-Paraninfo.	Espanya	No	No identificada
Leirman, W. et al.	1991	La educación de adultos como proceso. Madrid: Editorial Popular.	Bèlgica / Europa	No	No identificada
Letelier, M. E.	2009	«La Evaluación de Aprendizajes de Personas Jóvenes y Adultas.» Revista Iberoamericana de Evaluación Educativa, 2(1), 147–161.	Xile	Sí	No identificada

Taula 43 - Anàlisi bibliogràfic: Infància i Adolescència en Risc

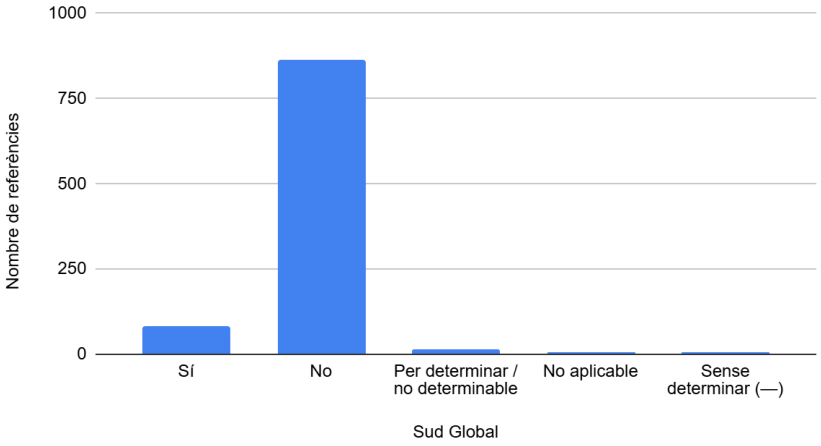
Autor/a	Any	Referència bibliogràfica completa tal com apareix a la guia	Procedència	Sud Global	Vinculació decolonial
Arruabarrena, M. I. & de Paúl, J.	2011	Maltrato a los niños en la familia: evaluación y tratamiento. Madrid: Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Barudy, J. & Dantagnan, M.	2005	Los buenos tratos a la infancia: Parentalidad, apego y resiliencia. Gedisa.	Xile / Europa	Sí	No identificada
Barudy, J. & Dantagnan, M.	2022	El dolor invisible de la infancia: Una lectura ecosistémica del maltrato infantil crónico. Gedisa.	Xile / Europa	Sí	No identificada
Bravo, A. & Fernández del Valle, J. (coord.)	2009	Intervención socioeducativa en acogimiento residencial. Consultable online.	Espanya	No	No identificada
Masten, A. S.	2025	Ordinary magic: Resilience in development (2nd ed.). Guilford Press.	EUA	No	No identificada

Melendro Estefanía, M.; Miguelena Torrado, J.; de Juanas Oliva, Á.; Dávila Balsera, P. & Naya Garmendia, L. M. (Coords.)	2022	El tránsito a la vida adulta de jóvenes de sistemas de protección y jóvenes vulnerables. Dykinson.	Espanya	No	No identificada
Miguelena Torraco, J.; Naya Garmendia, L. M. & Dávila Balsera, P.	2021	Derechos de la infancia y sistemas de protección. Delta Publicaciones.	Espanya	No	No identificada
Miguelena Torrado, J. & Sala Roca, J. (Eds.)	2024	Inspirando futuros, creando oportunidades: promoviendo el acceso equitativo a la universidad para las personas procedentes de los sistemas de protección a la infancia (No. 13). Editorial Universitat Politècnica de València.	Espanya	No	No identificada
Perry, B. D. & Szalavitz, M.	2017	The boy who was raised as a dog: And other stories from a child psychiatrist's notebook (3rd ed., revised and updated). Basic Books.	EUA	No	No identificada
Perry, B. D. & Szalavitz, M.	2016	El chico a quien criaron como perro: Y otras historias del cuaderno de un psiquiatra infantil (L. Barahona, Trad.). Capitán Swing.	EUA	No	No identificada
Perry, B. D. & Winfrey, O.	2021	What happened to you? Conversations on trauma, resilience, and healing. Flatiron Books.	EUA	No	No identificada
Alonso, R. et al.	2008	Manual de intervención en acogimiento residencial. Consultable online.	Espanya	No	No identificada
Área de Salut Mental de Sant Joan de Déu	2019	Conducta suicida y adolescencia: factores de protección y signos de alarma. Revista Faros.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Barudy, J.	2011	La fiesta mágica y realista de la resiliencia infantil: manual y técnicas terapéuticas para apoyar y promover la resiliencia de los niños, niñas y adolescentes. Barcelona: Gedisa.	Xile / Europa	Sí	No identificada
Comasòlivas, A.	2019	Factores que influyen en el tiempo de permanencia de los jóvenes extutelados en los recursos residenciales de transición a la autonomía. DDD UAB.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Cyrulnik, B.	2005	El amor que nos cura. Barcelona: Gedisa.	França	No	No identificada
Cyrulnik, B.	2015	Las almas heridas. Barcelona: Gedisa.	França	No	No identificada

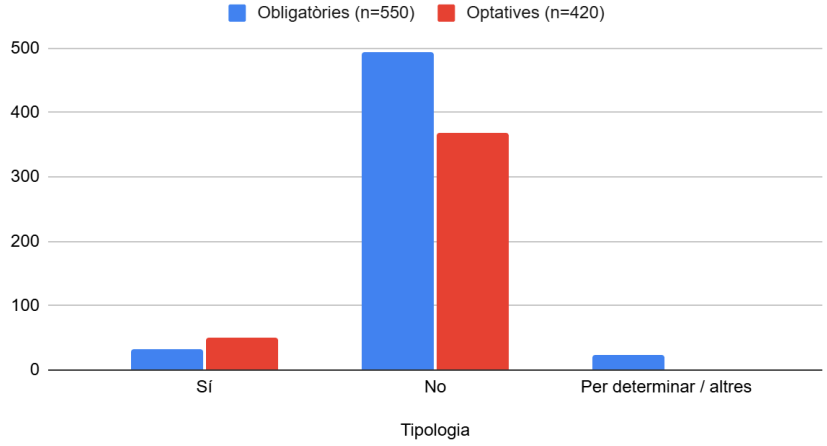
Cyrulnik, B. & Anaut, M.	2018	Resiliencia y adaptación: La familia y la escuela como tutores de resiliencia (Vol. 100625). Editorial Gedisa.	França / Europa	No	No identificada
Departament de Justícia	2021	Intervenció en infància i adolescència en cas d'abús sexual. Recomanacions per a professionals.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Departament de Justícia	s. d.	Violència filio-parental. Generalitat de Catalunya.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Departament de Salut	2019	Protocol d'actuació davant de maltractaments en la infància i l'adolescència en l'àmbit de la salut.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Fanjul, G.; Galváez, I. & Zuppiroli, J.	2021	Crecer sin papeles en España. Save the Children.	Espanya	No	No identificada
Fernández del Valle, J.	2004	Acogimiento residencial en la protección a la infancia. Madrid: Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Fernández del Valle, J. & Bravo, A.	2007	Serar, Sistema de Registro y Evaluación en Acogimiento Residencial. Oviedo: Asociación Nieru para el Estudio y Promoción del Bienestar Infantil.	Espanya	No	No identificada
Fernández del Valle, J.; Bravo, A.; Martínez, M. & Santos, I.	2012	Estándares de calidad en acogimiento residencial. EQUAR. Ministerio de Asuntos Sociales.	Espanya	No	No identificada
Generalitat de Catalunya	2014	De les observacions als indicadors: el mòdul de suport a la gestió del risc en infància i adolescència. Barcelona.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Furman, B. & Filella, R.	2013	Nunca es tarde para tener una infancia feliz: de la adversidad a la resiliencia. Barcelona: Octaedro.	Finlàndia / Espanya	No	No identificada
Gillath, O.; Karantzas, G. C. & Fraley, R. C.	2016	Adult attachment: A concise introduction to theory and research. Academic Press.	EUA / internacional	No	No identificada
Gonzalo, J. L.	2009	Guía para el apoyo educativo de los niños con trastornos de apego. Libros en red.	Espanya	No	No identificada
Grané, J. & Forés, A.	2013	La resiliencia: Crecer desde la adversidad. Barcelona: Plataforma Editorial.	Catalunya / Espanya	No	No identificada

GRISIJ	s. d.	Caminar en familia. Programa de competències parentals, durant l'acolliment i reunificació familiar. UB dipòsit.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Holden, M. J.; Sellers, D. E. & Smith, E. G.	2023	The CARE program model. Revitalizing residential care for children and youth: Cross-national trends and challenges, 139–153.	EUA / internacional	No	No identificada
Muñoz, M. D. L. F. R.; Morell, J. M. & Fresneda, J.	2016	Manual de promoción de la resiliencia infantil y adolescente. Ediciones Pirámide.	Espanya	No	No identificada
Quicios, P.	2013	Infancia, adolescencia y juventud en riesgo social. Madrid: McGraw-Hill.	Espanya	No	No identificada
Robles-Martínez, E.; Contreras Landgrave, G.; Camacho Ruiz, E. J. & Ibarra Espinosa, M. L.	2023	«La parentalidad positiva y el papel de la familia en la inclusión educativa.» Revista de Investigación en Educación, 21(1), 80–95.	Mèxic	Sí	No identificada
Sabaté, M.	2017	Els CREI de Catalunya. Intervenció, perfil i evolució dels joves atesos. Tesi doctoral. Universitat Autònoma.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
Sala, J.; Arnau, L.; Courtney, M. & Dworsky, A.	2016	Programes i Serveis de suport a l'emancipació per a joves tutelats: un estudi comparatiu entre Chicago i Barcelona. DDD UAB.	Catalunya / EUA	No	No identificada
Santibáñez, R. & Martínez-Pampliega, A.	2013	Intervención comunitaria con adolescentes y familias en riesgo. Barcelona: Graó.	Espanya	No	No identificada
Save the Children	2018	Bajo el mismo techo. Las Casas de los Niños: un recurso para atender a niños y niñas víctimas de abuso sexual y sus familias en Catalunya.	Internacional / Espanya	No	No identificada
Síndic de Greuges	2018	La situació dels infants migrants sense referents familiars a Catalunya.	Catalunya / Espanya	No	No identificada
UNICEF	s. d.	¿Cómo reducir la pobreza infantil en España?	Internacional	No	No identificada

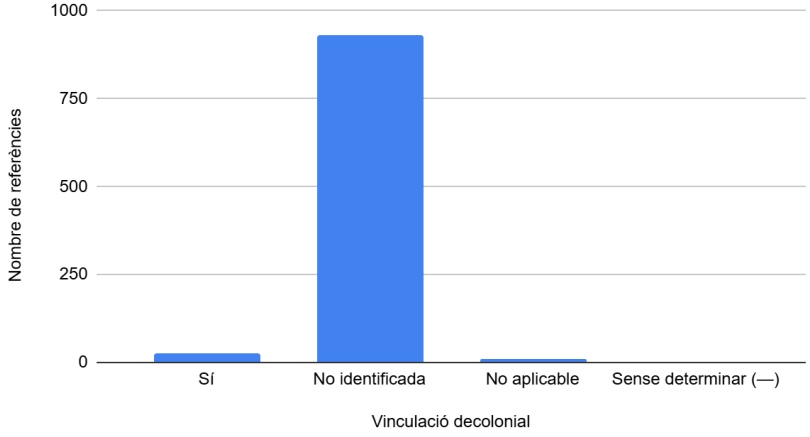
Nombre de referències i Sud Global

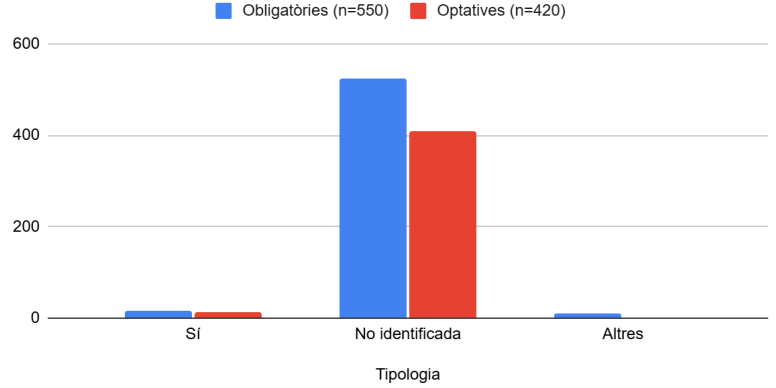
Referències del Sud Global segons tipologia de l'assignatura

Referències vinculades amb el pensament decolonial

Referències vinculades al pensament decolonial segons tipologia de l'assignatura

Annex 7: Transcripció entrevista

ENT.: Abans de començar, t'informo que l'entrevista s'està enregistrant, però que la informació serà tractada de manera anònima i amb finalitats exclusivament acadèmiques. L'objectiu és conèixer la teva experiència i perspectiva com a educador social en relació amb la diversitat cultural, la revisió de la pròpia mirada i la dimensió emocional de la pràctica socioeducativa.

El meu TFG se centra en la formació dels educadors i educadores socials a la Universitat Autònoma de Barcelona i, concretament, en la presència de perspectives relacionades amb la decolonització, la interculturalitat i la intel·ligència emocional.

En el teu cas, m'interessa especialment la teva trajectòria professional, ja que actualment treballes al CRAE Les Palmeres, situat a Sant Andreu del Palomar, a Barcelona, on portes aproximadament 18 anys. També voldria conèixer com aquesta experiència professional ha anat transformant la teva manera d'entendre la intervenció socioeducativa.

Per començar, em pots explicar una mica la teva trajectòria professional i com has arribat fins a la situació actual?

R.C.: Jo vaig començar amb tot lo de Cau, cases de colònies, fent de tot. Vaig fer una objecció de consciència a la DGAIA i allà em van dir que em contractaven com a conductor.

Llavors vaig passar per diversos centres: un a Garraf amb persones amb trastorns psicòtics, relacionat amb salut mental; vaig estar en un CREI i després tot en CRAES.

També vaig estar un temps en immigració, amb els primers xavals menors d'edat que venien aquí sense documentació. Vam fer un projecte en aquest àmbit.

I actualment estic treballant al CRAE Les Palmeres, a Sant Andreu del Palomar, a Barcelona, on ja porto 18 anys.

La trajectòria és important perquè et dona galons. Jo ho dic sempre: només obrir la porta del centre ja sé si serà un bon dia o un dia complicat, i això al final ve donat per l'experiència.

El currículum és molt important, però no és només el currículum. Hi ha una part molt important de caràcter que ja ve forjada.

Després la pots modelar, la pots endurir i fer-la més potent, però si no tens aquest caràcter inicial, malament. Si no ets una persona valenta i tirada endavant, malament, perquè els nostres objectius són guiar, liderar i acompanyar. La nostra feina és aquesta, bàsicament.

Si tu lideres i ets un cagadubtes, malament. Has de mostrar seguretat.

I, a vegades, fas una actuació... La nostra feina és molt d'assaig-error perquè estem treballant amb individus. Moltes vegades és: «Provaré això». Si això no m'ha servit, provaré una altra cosa.

Això sí que és experiència, perquè et dona tots els punts que pots anar provant.

Has de saber que hi ha gent que, per exemple, vol una limitació però amb un acompanyament; altres també volen una limitació però amb distància; altres necessiten parlar.

Cadascú és diferent. És assaig-error i has de provar.

ENT.: Després de tota aquesta trajectòria, i especialment després de tants anys treballant en un CRAE, quines consideres que són les principals particularitats o reptes de la pràctica socioeducativa?

R.C.: L'Educació Social és molt àmplia, però quan estàs en CRAE, per exemple, òbviament hi ha una jerarquia.

La funció d'un educador és guiar, estimular i liderar. El fet de liderar ja et dona una jerarquia, encara que no vulguis.

És complex perquè hi ha una part ideològica que portem pròpia i una desconstrucció per la qual tots hem passat.

També hi ha una qüestió generacional: no és el mateix el R.C. amb vint anys que el R.C. amb cinquanta. Això també comporta una sèrie de coses en el moment de donar-te compte de les realitats que hi ha i de com sobreviure-hi, perquè treballem en realitats molt dures.

És molt fàcil perdre't en aquest punt de pensar que tot és una merda o que tot és molt bo.

Però és un procés. És un procés que t'hi vas trobant i has d'arribar a tocar fons d'alguna manera per poder dir: «Hi ha una part de la societat que és una merda, i aquesta és la meva part». És a dir, ser conscient de quina part social és la meva.

Jo tinc una realitat que no és la seva, i això és important poder transmetre-ho. No és millor ni pitjor.

ENT.: I pel que fa a la diversitat cultural, quines situacions consideres que tenen més presència en la teva pràctica professional?

R.C.: Ara la societat de Barcelona ja és multicultural. La realitat en un centre és multicultural.

Jo crec que els moments més intensos van ser a la Fundació Alcàntara, l'any 1993-1994, que era la primera atenció que se'ls donava als xavals que venien sense documents.

Era una situació diferent de la d'ara. Com que eren molts menys, no era tan gran, però la seva vulnerabilitat era molt més bèstia. Era una altra realitat.

I aquí crec que em va ensenyar que existeixen altres realitats.

Després també és cert que, per exemple, si tu estàs amb uns xavals que t'estimes i són musulmans, intentaràs aprendre una mica. Per exemple, què és el Ramadà, quines són les seves tradicions, anar a comprar menjar halal...

Amb l'islam, perquè potser és el que més es veu actualment, és una realitat a la qual t'has d'adaptar.

Hi ha centres que treballen des de la normativitat. Nosaltres no. Nosaltres treballem molt més des de l'individu, fet que converteix aquesta diversitat cultural en una diversitat individual.

Aquí crec que un dels punts forts del centre és aquesta individualitat.

ENT.: Quins reptes o dificultats pot trobar un educador social quan intervé en contextos caracteritzats per aquesta diversitat?

R.C.: Si tu estàs amb uns xavals que t'estimes i són musulmans, intentaràs aprendre una mica. Has d'entendre d'on ve aquest xaval per poder treballar.

Per exemple, amb xavals musulmans, xavals més tancats, quan veuen una noia que es vesteix amb una faldilla curta poden dir: «Aquesta és una puta».

Tu has d'entendre d'on ve aquest xaval per poder treballar.

És constant. Constantment crec que aquesta crítica i autocrítica l'has de fer, no tant per canviar els teus valors sinó per poder accedir a l'altra persona.

A vegades també és necessari dir coses que no et creus per guanyar-te la confiança d'aquesta persona.

I no te les creus, però les has de dir.

Això és el teatre.

Però sí que han d'anar sortint aquestes situacions.

També és veritat que quan portes molt de temps, les confiances ajuden. Tu treballes vincles de confiança amb els xavals i aquests vincles, evidentment, els construeixes perquè passin, però també hi ha una part que és bastant innata.

Quan treballes en infància és molt important que puguis recolzar-te en un equip, que coneguis el projecte en què estàs treballant, quins objectius té, que facis teu aquest projecte i que, a partir d'aquí, t'empoderis del projecte i el lideris.

I això, en un lloc de feina on sou dotze persones, es multiplica per dotze. No passa amb tothom perquè tothom treballa diferent, però si aconsegueixes aquestes parts, al final tens prou autonomia per decidir coses sense haver de passar per una reunió d'equip, tot i que després les defensis.

Les reunions d'equip són bàsiques, però les relacions interpersonals també són molt importants. Les converses de passadís també són molt importants.

És aquest punt de tenir companys de torn amb els quals treballes amb els ulls tancats. Jo sé que tu vas aquí i jo vaig allà, i si jo vaig allà, ell va aquí. Això és molt important.

Però és un treball molt rotatiu perquè les condicions són les que són. Hi ha molta gent que està entrant i els horaris són molt dolents. Llavors hi ha molta rotació de personal i tot això no és tan fàcil.

ENT.: En la pràctica professional, fins a quin punt consideres important que l'educador social revisi les seves pròpies creences, prejudicis, privilegis i formes d'entendre la realitat?

R.C.: Mira, la crítica és superimportant, però és més important encara l'autocrítica.

Jo feia un exercici que, quan em passava alguna cosa, feia un document per a mi on posava: què ha passat, què havia passat abans i què podria haver fet jo per evitar-ho.

L'autocrítica és superimportant. Aquesta capacitat de dir: «M'he equivocat». No passa res. Tornem a treballar.

ENT.: I més enllà de l'autocrítica sobre com intervéns, fer una reflexió sobre d'on vens i com els teus prejudicis, les teves creences o com has estat educat intervenen en la pràctica professional?

R.C.: Això és una feina que has d'haver fet abans, jo crec.

Jo vaig tenir la sort que, arran de les meves militàncies i les meves històries, vaig deconstruir tota la part de mi més autoritària, més relacionada amb el poder.

Això ho has de fer abans, jo crec, per poder construir coses.

Òbviament, has de ser conscient que les coses canvien, que el món està canviant i cada cop més ràpid.

La teva escala de valors és important que la mantinguis bastant potent, però no ha de ser rígida.

Jo tinc uns límits, però has de saber treballar també amb l'escala de valors dels xavals.

Aquestes escales acostumen a venir imposades i estan molt arrelades perquè, a més, aquests xavals venen d'uns orígens molt complicats i el que els queda són aquestes escales de valors.

Per tant, s'hi aferren i és molt difícil que vulguin trencar amb aquest passat perquè, per a ells, és casa seva.

ENT.: Has viscut alguna situació professional en què hagis hagut de qüestionar la teva pròpia manera d'entendre una situació o de relacionar-te amb una persona?

R.C.: Crec que aquest punt de partida és molt important. El primer és saber i ser conscient de quin ha estat el teu punt de partida.

Quan jo estava ocupant, passava allò de «si tots tenim pasta, els nostres pares tenen pasta...», i és molt fàcil fer les coses així. Però has de ser conscient d'això. Llavors pots treballar-ho.

Evidentment, a mi no m'ha passat tant això que comentes perquè jo sempre he estat conscient que treballava amb una població que estava fora de mi.

També és veritat que les meves vivències sempre han estat de moure'm en ambients molt... mons marginals. M'hi he trobat còmode.

Per tant, jo aquesta lluita amb aquestes realitats no l'he tingut perquè sempre he sabut d'on vinc.

Però sí que, per exemple, amb els primers xavals àrabs amb qui vaig treballar, aquí sí.

Primer hi havia una llengua que no entenia gens. I, a vegades, un gest tan fàcil com dir «et vaig a buscar un entrepà de pernil» els molesta.

El fet que tu els ofereixis alguna cosa amb porc, per inconsciència, ja els molesta perquè ells tenen desconfiança i creuen que estàs putejant-los.

Sí que m'he trobat en aquestes situacions de desconstrucció.

Però jo, més que desconstrucció, sempre ho he viscut com una construcció.

Cada cas que porto, per a mi, és un aprenentatge que m'enduc.

Tu has d'estar obert a això. I és complicat perquè m'ha portat a modificar el meu punt de vista.

És molt complicat amb casos com quan es queden embarassades amb 14, 15 o 16 anys, perquè has de ser molt «negre» perquè, per molt que el teu cos et cridi, diguis: «Avorta, per l'amor de Déu».

Com treballem amb xavals amb realitats i situacions molt tancades, no volen avortar. Llavors, com treballes perquè vagin cap a l'avortament sense que sembli que van cap a l'avortament perquè tu li ho estàs dient?

Tu els has d'oferir totes les opcions perquè tu no tens cap poder.

Això també és un treball molt personal.

El que jo faig és guiar-te i acompanyar-te i dir-te el que pot passar, però no tinc dret a dir-te el que has de fer.

Si fos ton pare, potser —que tampoc—, però potser tindria alguna legitimitat. Però si no ho soc?

I està bé no ser-ho. Està bé perquè et col·loca en un punt de dir: «Ho he de treballar».

No tothom vol avortar i és lícit. Que jo no ho entenc? No. Però és lícit.

Que tens quinze anys i et destruiran la vida? Igual no. Igual això t'ajuda a sortir del pou. No ho sé.

Però, en resum, jo ho veig, i crec que és com s'ha de veure: com un aprenentatge.

ENT.: Quin paper consideres que tenen les emocions en la pràctica quotidiana de l'educador social?

R.C.: A mi em deien, quan jo estudiava, que la implicació emocional l'havies de deixar a part.

Però això és impossible, és totalment impossible i, a més, no és bo per a la teva tasca com a educador.

A mi sempre em diuen: «Tu ets un gilipollas, però tu ens estimes». I és cert que els estimo.

I això ens dona un poder que t'hi cagues per poder fer i desfer.

La gestió emocional és complexa perquè veus situacions molt dures.

Tens el risc de convertir-te en una persona molt freda en la teva intervenció social i en les teves interaccions humanes.

Per tant, també és un procés d'enduriment.

Per això no tothom pot ser educador.

La voluntat només no et serveix. Has de tenir unes característiques personals molt pròpies i molta seguretat en tu mateix, tot i que tothom té les seves inseguretats.

Has de saber que tens una fortalesa, saber que et desmuntaràs, perquè et desmuntes, però has de poder tornar-te a muntar.

ENT.: I com gestiones les situacions emocionalment complexes que poden sorgir durant la intervenció?

R.C.: És important intentar quedar un parell de cops a l'any, fer un sopar o un dinar, una excusa per quedar fora del centre i tenir aquest punt de relació fora de la feina.

A nivell de gestió emocional, per mi un equip ha d'estar equilibrat.

Ha d'haver-hi un veterà que sigui capaç de veure quan estàs fotut i et digui: «Ves a fer un tomb», o que et digui quan no cal donar tanta importància a les coses.

Però és complicat. Tots acabem passant per això. És dur passar per això.

A nivell individual no hi ha cap recolzament extern. És una fortalesa teva que no t'ensenyen a la universitat.

Per això hi ha les pràctiques, en realitat, per saber si vals o no.

Et pots trobar en diverses situacions que s'acaben convertint en una càrrega importantíssima i has de saber trobar un espai per poder parlar de les experiències i del que vius.

Intentar que sigui gent de l'entorn, perquè la gent de fora no ho entén.

Això és molt important per anar buidant a poc a poc la motxilla, perquè pesa.

Al principi no es nota tant, però quan portes temps veus moltes coses que t'afecten.

ENT.: Consideres que existeix alguna relació entre la capacitat de revisar les pròpies creences i prejudicis i la manera de gestionar les emocions en la pràctica professional?

R.C.: Està lligadíssim.

Si tu no tens capacitat d'adaptació i et ve un cas superxungo, com reacciones?

Quan llegim els informes, com actuem?

Si tu actues i intervens des del «pobreta, què li ha passat», l'estàs cagant moltíssim, perquè estàs creant una víctima.

Has de trobar l'equilibri entre aquí i allà.

És la víctima, òbviament, però jo no he de revictimitzar-la.

És importantíssim que tinguis aquesta capacitat d'anar canviant, avançant i modelant-te, perquè forma part de la nostra militància.

És el nostre deure.

Jo no escullo els xavals amb els quals treballo. No els escullo.

És un lloc al qual venen els xavals que venen, cadascun amb els seus casos i les seves històries, i tu has de treballar.

Això és constant. És constant aquesta revisió.

Jo crec que els educadors bons, els que es queden temps, tots fan aquesta revisió a nivell personal.

És una putada també, perquè això ho fas laboralment però després ho fas a tot arreu. Perquè ho fas a tot arreu.

ENT.: Creus que qüestionar la pròpia mirada pot influir en la manera com l'educador estableix vincles i intervé amb persones de contextos culturals diversos?

R.C.: Crec que és molt important l'adaptació.

Crec que la nostra capacitat, més que canviar els nostres valors o desconstruir-nos, és tenir aquesta capacitat d'adaptar-nos sense perdre la nostra essència.

Això és el difícil.

Jo tinc la meva escala de valors, que òbviament va canviant amb l'edat, amb factors socials, etcètera.

Però això ho canvio jo.

Per la feina sí que tinc la capacitat de canviar-ho segons les necessitats de la meva feina.

I si els teus valors són prou adaptables, que és com han de ser, no és tan difícil.

Has de buscar els punts, per petits que siguin, comuns i treballar.

Això no vol dir que jo agafi els meus valors i els canviï, però s'han d'adaptar.

He de ser capaç d'adaptar-los constantment.

I per això et deia que és important ser prou fort, tenir aquesta fortalesa interna per poder moure els meus valors sense perdre'ls.

ENT.: Des de la teva experiència professional, consideres que la decolonització individual i la intel·ligència emocional haurien de tenir un paper més rellevant en la preparació dels futurs educadors i educadores socials?

R.C.: Tot el que és intel·ligència emocional sí que s'ha de treballar més.

Tot i que és difícil, sí que s'ha de treballar molt més en donar recursos propis per poder superar certes situacions. Totalment.

Crec que no només a la nostra feina. Crec que això s'hauria de donar a primària, i no es dona.

Quant a la decolonització, és complicat perquè jo no tinc dret a decolonitzar ningú.

Ets tu.

I moltes vegades la teva essència és la teva colonització pròpia, i jo no tinc aquest dret.

El que sí que tinc és l'obligació d'ensenyar-te el que estava dient abans: que siguis capaç d'adaptar-te i que siguis conscient que estàs colonitzat amb uns valors que per a tu són vàlids però que no són els únics.

Així de fàcil.

ENT.: La pregunta no era tant forçar-te com a educador a tenir un procés de decolonització, perquè això ja entra dins dels valors individuals, sinó si el tema de la decolonització està lligat a replantejar-te constantment les teves arrels i quina influència tenen en la teva pràctica professional.

R.C.: Això sí. Evidentment.

Primer, per decolonitzar-te has de ser conscient d'on vens, sempre.

I quan una persona ha fet aquest treball d'adquirir consciència d'on és i de fer l'autocrítica, crec que és molt important fer aquesta crítica.

A més, crec que a la vostra generació us costa més perquè esteu en una immediatesa i una militància diferents.

Però crec que és molt important quan fas aquesta reflexió: cap a on vols anar? Quins són els meus valors? Què agafo d'aquí i què agafo d'allà?

Després, amb el temps, vas canviant-los i vas adaptant-los.

Però és molt difícil decolonitzar-te perquè ja ho has après i és molt difícil desaprendre.

L'únic que pots fer és col·locar-ho o recol·locar-ho.

I crec que és superimportant aquesta capacitat de crítica i autocrítica perquè, per treballar amb gent vulnerable, t'has d'haver vist tu vulnerable.

Així pots aconseguir empatia.

Haver-te vist tu vulnerable et permet vincular-te amb gent vulnerable.

«Decolonitzar» és una paraula molt dura, perquè per decolonitzar parteixes de la idea que la nostra base no és bona.

I és dur acceptar això.

És cert que la nostra base no és bona, però el que hem d'aprendre no és que no sigui bona, sinó que no és l'única.

Aquest és el canvi que hem de fer.

La meva escala de valors no és dolenta ni bona, però no és única. És la meva.

Repeteixo: decolonitzar-se a un mateix és una cosa molt íntima, molt privada.

Crec que no pots demanar-li a un educador que es decolonitzi.

Pots demanar-li que sigui capaç d'adaptar-se, però que es decolonitzi no crec que formi part de la nostra feina.

Forma part del nostre procés personal.

ENT.: I ja per tancar, quines creus que són les principals eines o aprenentatges que necessita un educador per realitzar una pràctica crítica, intercultural i emocionalment conscient?

R.C.: Tenint en compte que, per mi, la funció d'un educador és guiar, acompanyar i liderar, tot el que vagi en relació amb això.

L'empatia és molt important.

Com la treballes? L'has de treballar tu sol, però l'empatia és bàsica.

Has de saber que estàs parlant amb una persona. L'empatia és la base de la nostra feina.

Després, tot el que sigui l'acompanyament: ser conscient de tots els recursos que t'envolten.

Has de ser conscient que existeixen una sèrie de recursos i poder anar oferint-los.

En el lideratge entraria l'empatia i entraria el projecte.

El projecte és una cosa que et fas tu i que lideres tu, però has de fer participar la persona, perquè, si no, és molt complicat.

Amb un nen de set anys és molt complicat, però el fas participar a la seva manera.

Però un nen de disset anys ho ha de fer ell, perquè, si no, no assumirà els objectius, perquè no són seus.

I, finalment, tenir una tolerància a la frustració molt alta. Molt alta.

Perquè, si no, no podràs.

Has de saber-ho i això ens ho haurien d'ensenyar, i no ens ho ensenyen.

En resum, com a eines: l'empatia, sense empatia no vas enlloc; capacitat de treball en equip; ser conscient de les teves limitacions; no marcar-te objectius massa grans; que l'educand sigui partícip del seu procés.

I ser capaç de poder dir en una reunió d'equip: «Jo amb això no puc».

I això és molt difícil.

Ser capaç de dir: «O canviem o m'ajudeu».

Poder expressar sincerament el que hi ha, sense sobrevalorar-te ni infravalorar-te.

ENT.: Hi ha algun aspecte relacionat amb la decolonització, la interculturalitat o la dimensió emocional de la pràctica socioeducativa que consideris important i que no hàgim abordat?

R.C.: Jo crec que el més important és aquesta capacitat d'estar constantment revisant-te.

La nostra feina és una feina de persones i, per tant, no pots deixar de banda ni les emocions ni la teva pròpia manera d'entendre les coses.

També és important entendre que no pots arribar a tot. Has de saber quan necessites ajuda i has de confiar en l'equip.

Al final, l'educador ha de poder guiar, acompanyar i liderar, però també ha de saber adaptar-se, escoltar i aprendre.

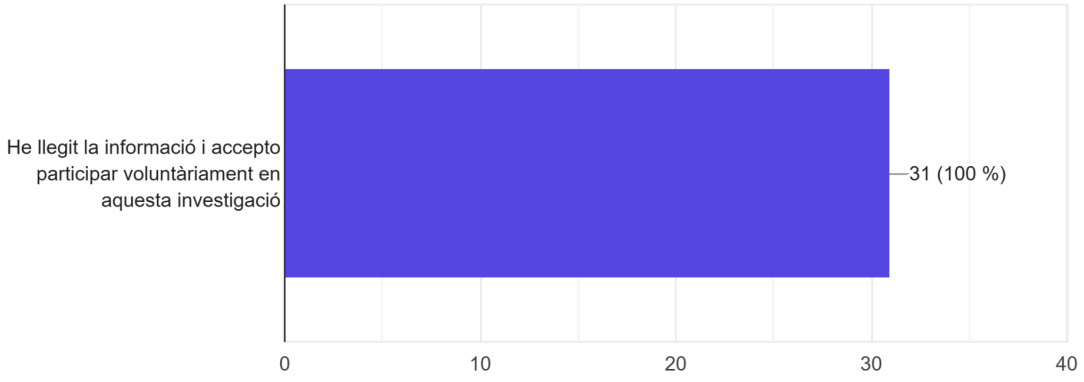
ENT.: Perfecte. Moltíssimes gràcies per la teva participació i per compartir la teva experiència.

R.C.: A tu.

Annex 8: Resultats enquesta

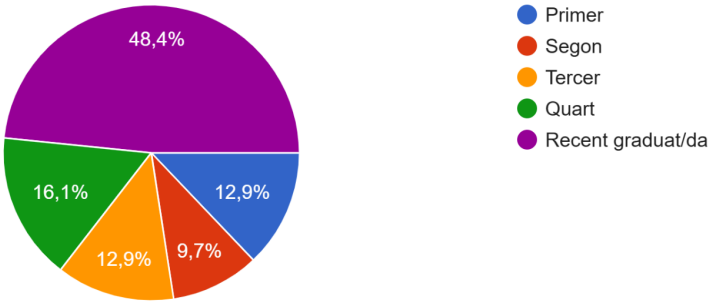
Aquest qüestionari forma part del Treball de Fi de Grau d'Educació Social de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i té com a objectiu c...miques i seran tractades de manera confidencial.

31 respostes

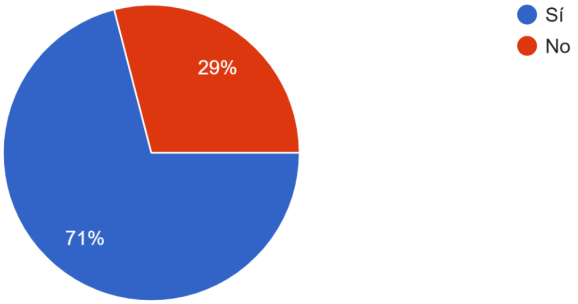

DADES GENERALS

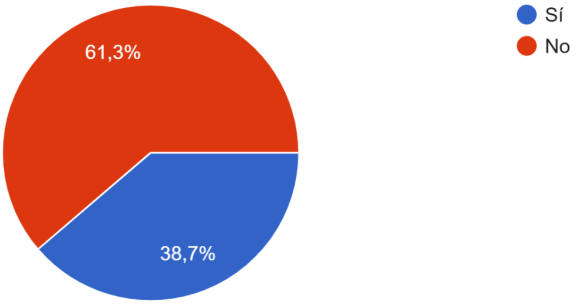
En quin curs del Grau d'Educació Social de la UAB et trobes actualment?
31 respostes

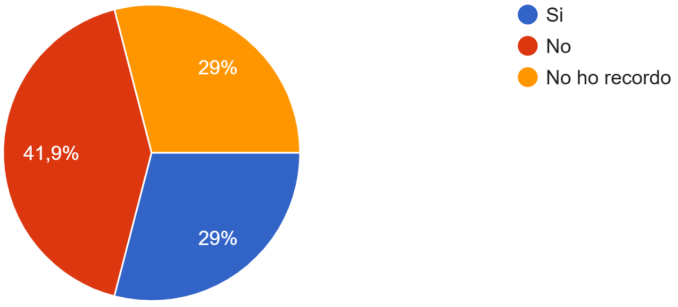
Has realitzat o estas realitzant les pràctiques curriculars?
31 respostes

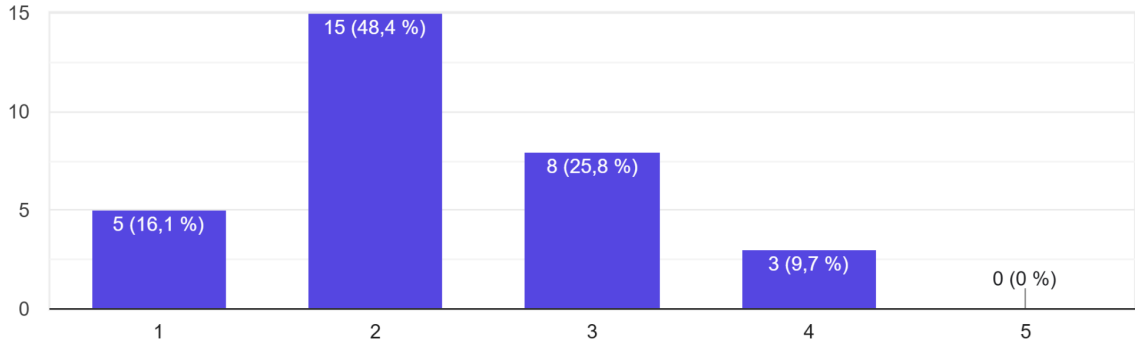
Has participat en algun programa de mobilitat internacional (Erasmus, SICUE o similar)?
31 respostes

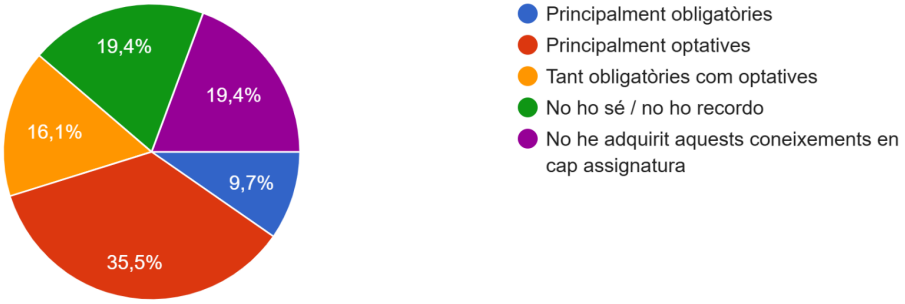
Abans d'iniciar el Grau d'Educació Social, havies sentit a parlar del concepte de "decolonització"?
31 respostes

En quin grau consideres que la teva formació al Grau d'Educació Social t'ha proporcionat coneixements sobre el procés de decolonització individual?
31 respostes

Les assignatures en què consideres que has adquirit aquests coneixements són:
31 respostes

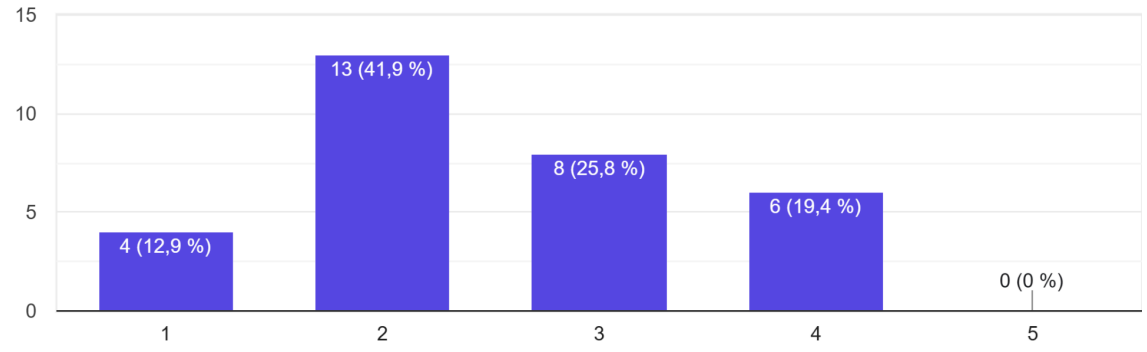
Si ho recordes, pots dir el nom de l'assignatura o assignatures on sents que has adquirit aquests coneixements?

11 respostes

- Antropologia i filosofia, Bases sociopolítiques
- Cooperacio pel desenvolupament (no recordo exctament el nom) profe:Fatiha el mouali samadi
- Abp i psico evolutiva, per l'origen del professorat
- Mediació
- Va ser a l'Erasmus (Ámsterdam)
- Educació i cooperació per al desenvolupament
- diré els professors ja que no recordo gaire les assignatures: Mireia Foradada, Ricard Benito, Edgar
- Educació i cooperació
- la de la Fatiha de justicia social/educació i cooperació internacional

Considero que, al llarg del Grau d'Educació Social, he conegut autors i autores procedents de contextos històricament colonitzats o vinculats al pensament decolonial.

31 respostes

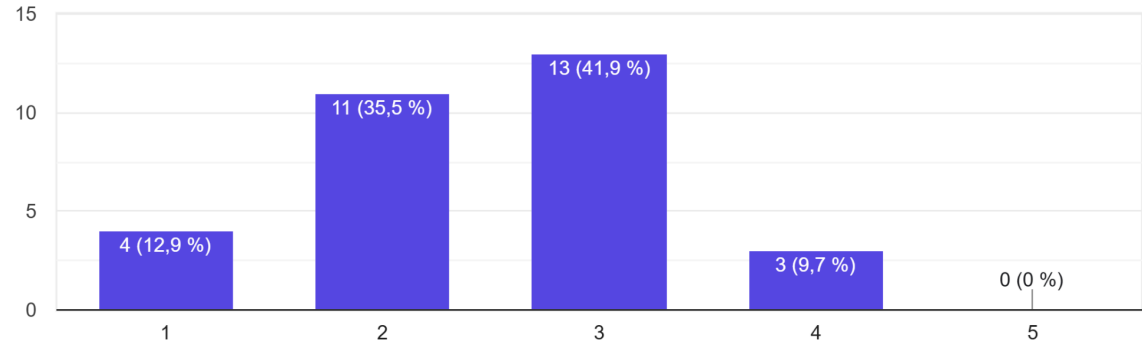
Si ho recordes, pots dir el nom d'algún d'aquests autors/es?

4 respostes

- Fanon, Fatima Mernissi, Aimé Césair, Louisa Yousfi i crec q men deixo
- Freire
- Paulo freire, Moira Millán
- No recordo

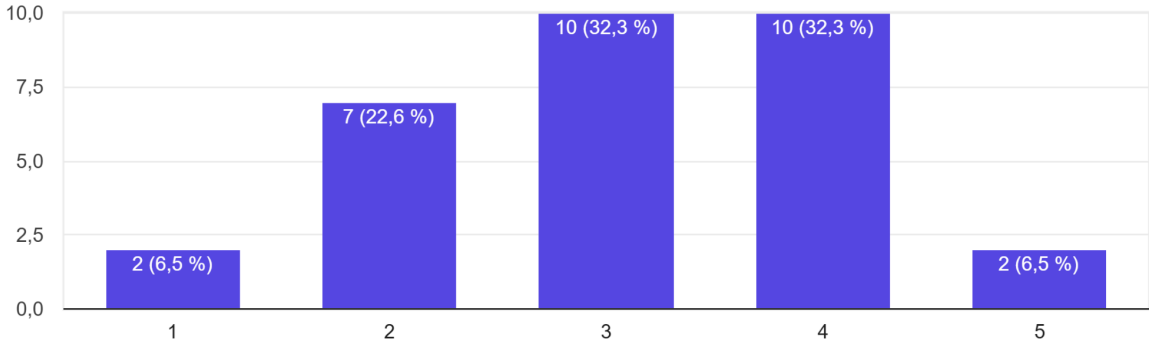
En quin grau consideres que la formació rebuda t'ha permès reflexionar sobre com la colonialitat pot influir en les pràctiques socioeducatives?

31 respostes

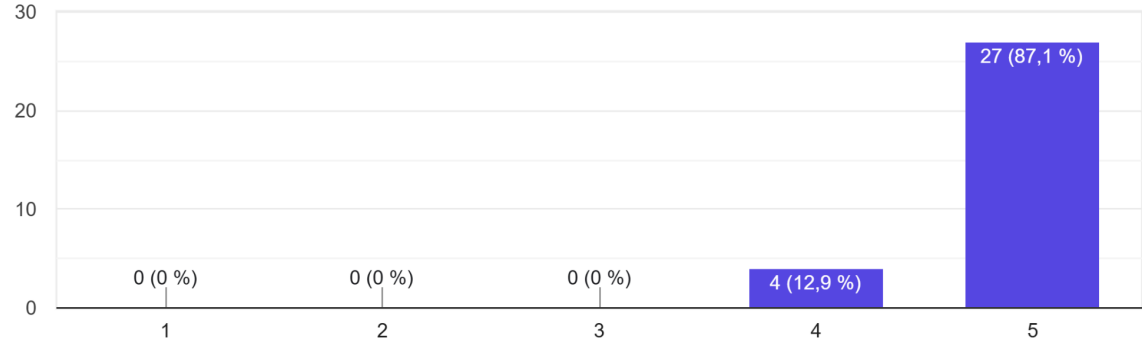
En quin grau consideres que la formació universitària t'ha proporcionat eines per identificar i qüestionar prejudicis, estereotips o formes de desigualtat relacionades amb la diversitat cultural?

31 respostes

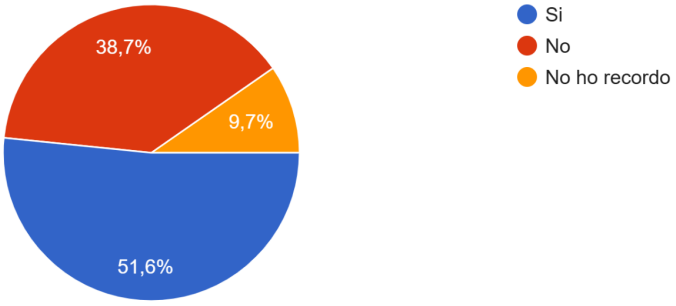
Considero que la perspectiva decolonial és una competència rellevant per a l'exercici professional de l'educació social.

31 respostes

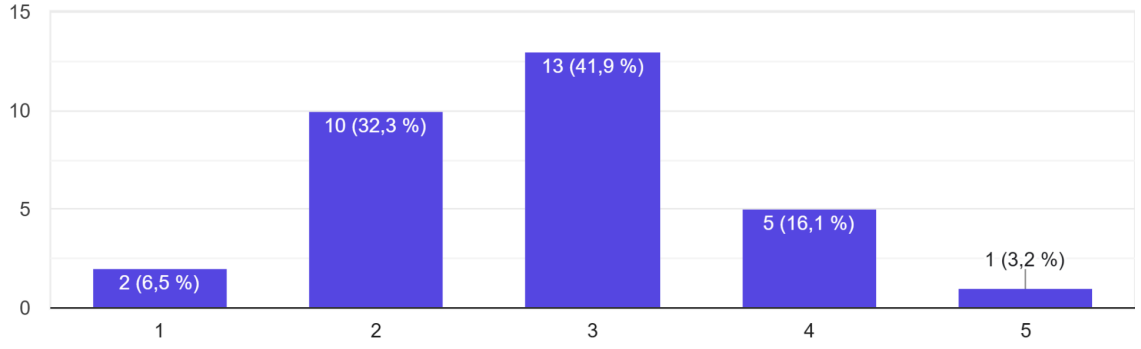
Abans d'iniciar el Grau d'Educació Social, havies rebut formació sobre intel·ligència emocional o gestió emocional?

31 respostes

En quin grau consideres que el Grau d'Educació Social t'ha proporcionat coneixements i eines relacionades amb la gestió emocional?

31 respostes

Si ho recordes, pots dir el nom de l'assignatura o assignatures on sents que has adquirit aquests coneixements?

8 respostes

No recordo el nom, pero si recordo que ens recomanés llibres i pagines web per mirarho pel nostre compte.

Assignatura del Nino i més tard del Diego, Gestió de grups)

Educació Socioemocional, Educació per la Salut

amb el Nino

Educació digital i socioemocional

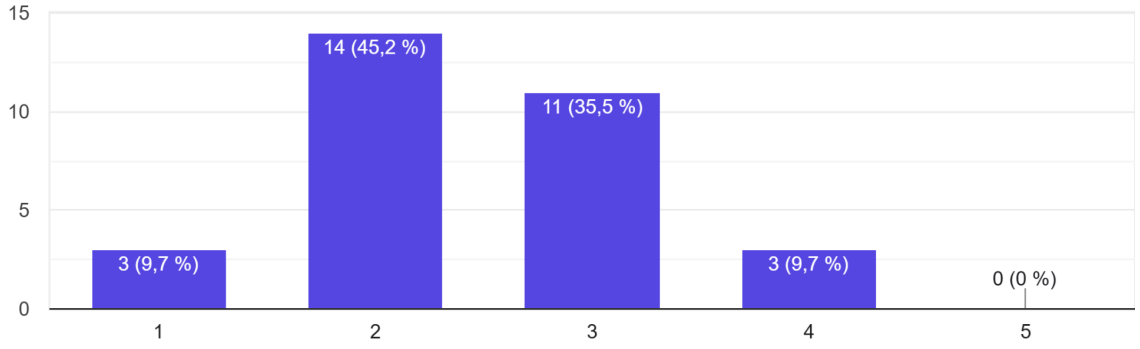
psicologia i educació emocional (una k anava amb ed digital al 1r curs)

Ha sortit el tema en diferents assignatures, però res concret

Educacio digital i socioemocional

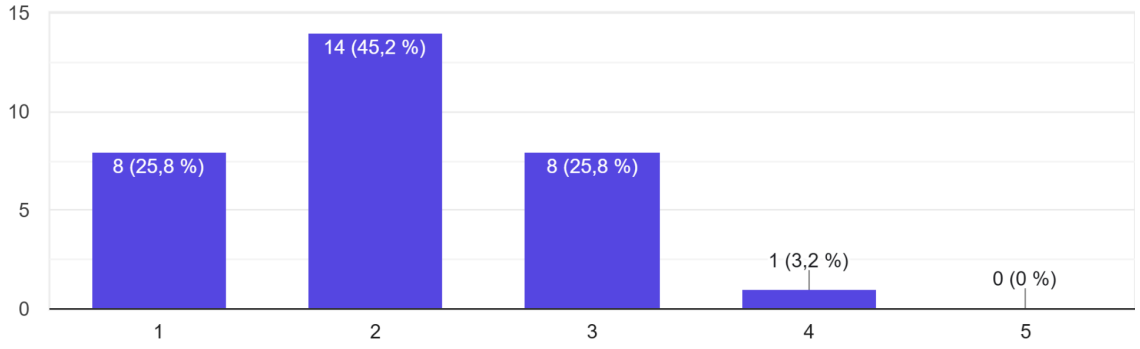
En quin grau consideres que la formació universitària t'ha ajudat a desenvolupar eines per reconèixer i gestionar les pròpies emocions en l'exercici professional?

31 respostes

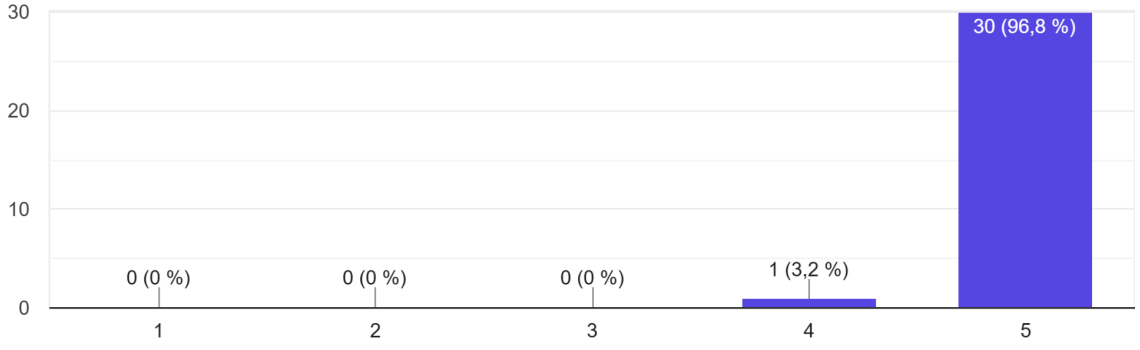
En quin grau consideres que la formació universitària t'ha preparat per gestionar emocionalment situacions complexes que poden sorgir en la pràctica socioeducativa?

31 respostes

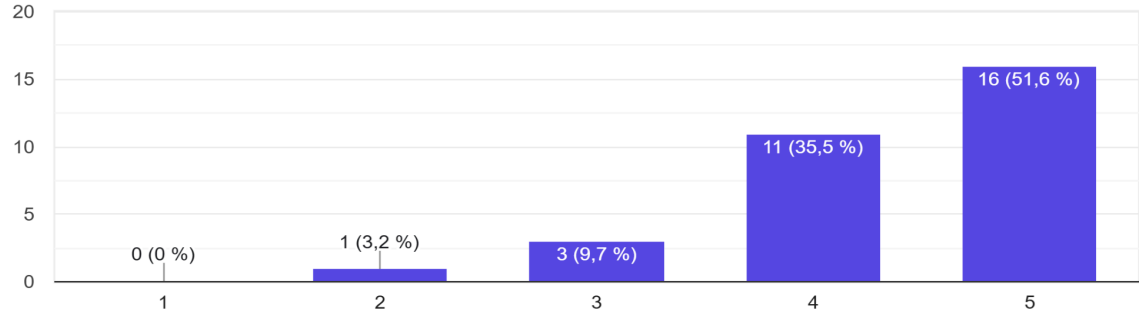
Considero que la intel·ligència emocional és una competència necessària per a l'exercici professional de l'educador/a social.

31 respostes

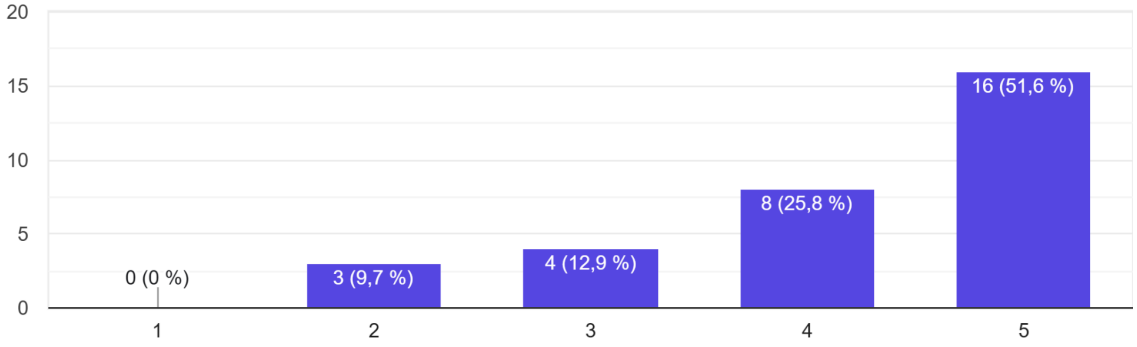

RELACIÓ ENTRE DECCOLONITZACIÓ I DIMENSIÓ EMOCIONAL

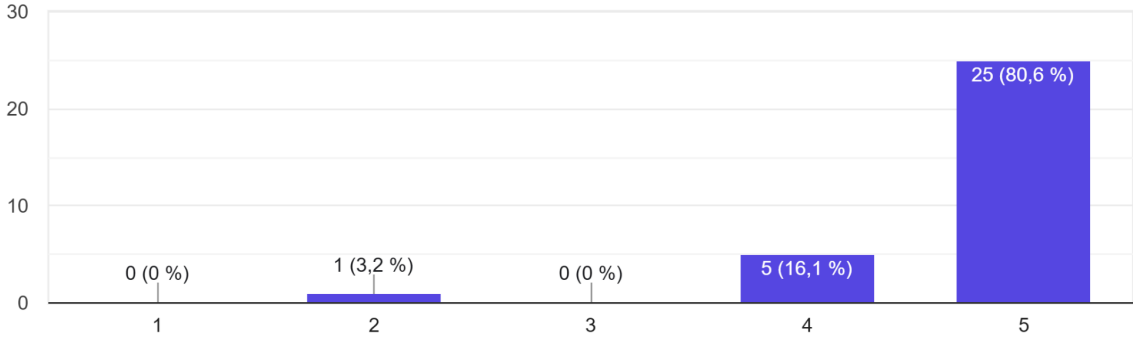
Considero que la capacitat de reflexionar sobre els propis prejudicis, privilegis i formes de veure el món està relacionada amb la intel·ligència emocional.
31 respostes

En quin grau consideres que una formació amb perspectiva decolonial podria contribuir al desenvolupament de la intel·ligència emocional dels futurs educadors i educadores socials?
31 respostes

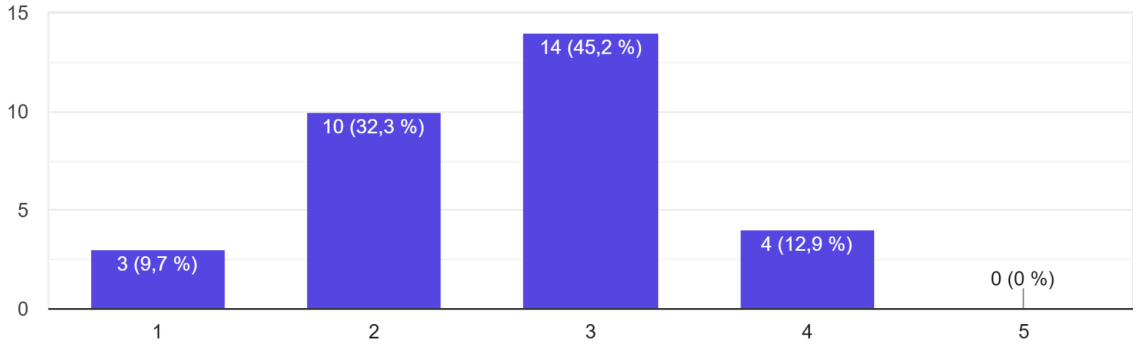
En quin grau consideres necessari incorporar de manera més explícita la decolonització, la interculturalitat i la intel·ligència emocional en la formació del Grau d'Educació Social?
31 respostes

VALORACIÓ FINAL

Considero que la formació rebuda al Grau d'Educació Social em prepara adequadament per treballar en contextos caracteritzats per la diversitat cultural i la complexitat emocional

31 respostes

Hi ha alguna assignatura, autor/a o experiència formativa que consideris especialment significativa per al teu aprenentatge sobre decolonització, interculturalitat o intel·ligència emocional?

9 respostes

- Decolonitzacio: Aimé césair, fanon, ogbu. Per inteligencia emocional: "como desescalar a una persona violenta" de Douglas E. Noll i "comunicacio no violenta " de Marshall Rosenberg
- Chimamande Adichie
- José Tello va fer un taller relacionat amb això a l'assignatura de Mediació
- Les matèries impartides a l'Erasmus
- Tota l'assignatura d'educació i cooperació per al desenvolupament, aspectes biopsicologics de la persona i psicologia evolutiva.
- L'experiència dels i les pròpies professores del grau.
- al grau hi ha falta mes assignatures de pscicologia, filosofia i coses relacionades amb creativitat i art
- Acollida i inclusió a la diversitat

Considero que caldria reforçar la formació en l'àmit de la decolonització, la interculturalitat i la intel·ligència emocional dins del grau d'Educació Social de la UAB

31 respostes

